

נדב

1985, ינואר, 297

כוחות מיוחדים

מפקד ועורך ראשי:
אל"מ אורי דרומי

העורכת: רס"ן רחל רוז'נסקי

עורך משנה: אביתר בן-צדף

שער: סרן זיו בשן

מפות ושרטוטים: אמיר כהן

איורים: אבינועם קוסובסקי

הדברים המתפרסמים בחוברת הם על דעת הכותבים בלבד, ואינם משקפים בהכרח את עמדת צה"ל.

מערכות

בית החוצאה של צבא הגנה לישראל
צוות המערכת: סא"ל ישי קורדובה
רס"ן רפאל יקר
רס"ן אבי קובר
צבי עופר
עליזה ציגלר

"מערכות חימוש": העורך רס"ר נסים נפתלי
"קשר ואלקטרוניקה": קצינת עריכה מ' שניר

2

כוחות מיוחדים / סא"ל בני מם

מהם כוחות מיוחדים, כיצד ניתן להגדרם ולאילו משימות הם מיועדים? במאמר, דיון בשאלות אלה תוך ניסיון לאפיין את מרב ההיבטים של הנושא.

8

ספצנאז: הכוחות המיוחדים של ברית-המועצות /

ויקטור סבורוב

על הכוחות המיוחדים של שירות המודיעין הצבאי הסובייטי, תפקידיהם, מבנה וארגון, נשקם והטקטיקה שלהם.

15

"אסקורט", "רביב" — פשיטות בחוף מפרץ סואץ,

ספטמבר 1969 / סא"ל (מיל') אברהם זהר

תיאור המבצע, שילב את כל הגורמים הקלאסיים של מבצע נחיתה, ובחינתו הן כמבצע בפני עצמו והן מבחינת מקומו במלחמת ההתשה.

24

לוחמת לילה משוריינת — עקרונות, התפתחות היסטורית

ומבט לעתיד / אלוף משה בר-כוכבא

דיון בחשיבותה של לוחמת הלילה המשוריינת בתנאים המיוחדים המאפיינים אותה ודרך שבה ראוי להתגבר על הקשיים השונים הכרוכים בה.

32

בקרת אש והארטילריה בשדה הקרב המודרני /

תא"ל (מיל') אברהם ברידור

ניסיון לערער על התפיסה האמריקנית בתחום בקרת האש והצגת תפיסה אחרת מתאימה יותר לשדה הקרב המודרני.

35

תבונה וטכנולוגיה בשדה הקרב העתידי / ד"ר אילן עמית

בחינת השאלה האם הדגשת פיתוח הטכנולוגיה אינה מובילה לעתים להזנחת מקוריות המחשבה והמוטיווציה.

39

ספרא וסיפא — במת מערכות לעיון ולביקורת

ארטילריה מתקדמת — הפגז הבודד מול המטרה הבודדת /

רס"ן (מיל') יוסי זינגר

39

הפתעה מחובלת מראש / אביתר בן-צדף

43

"מסתערבים" — המחלקה הערבית של הפלמ"ח /

רס"ן (מיל') ירוחם כהן

44

עד בעקבות הקמת המודיעין הצבאי /

45

סא"ל (מיל') ד"ר פנחס פיק

מבצע חורב: אולטימטום בריטי - לא; איום להפעיל

46

כוח נגד ישראל - כן / מרדכי גזית

לשאלת מקומה של מלחמת דבורה — הערות לסיכום הדיון /

48

שחר שפירא

48

הבהרות בשולי מבצע "תופת" / סא"ל בני מם

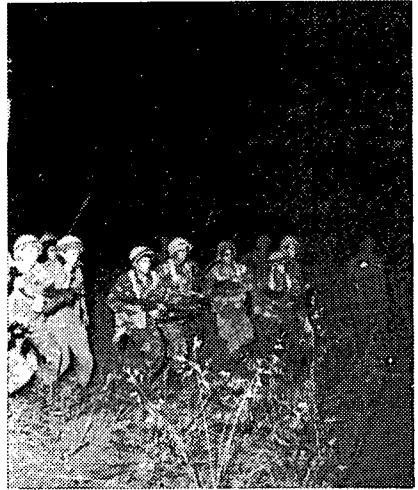
המושג כוחות מיוחדים זכה במהלך השנים להגדרות ולהסברים שונים בצבאות שונים. נשאים ברמות שונות, וללא ספק – יש בעיה אמיתית למצוא מכנה משותף לכלל ההיבטים, הקשורים בכוחות המיוחדים. בדרך כלל, נוטים להגביל את ההתעסקות במונח, כדי להקל על הגדרה ועל הדיון בבעיה. ננסה להגיש כאן מירב ההיבטים של הנושא: כוחות מיוחדים הם כוחות צבא, אשר נבנו במיוחד לביצוע משימות, המוגבלים בזמן ובמקום, בדרך כלל, בעומק שטח האויב, על-פי תכנית קבועה מראש. החיילים, המשרתים בהם, לובשים מדים, וכאים לכך שהאויב ינהג בהם לפי חוקי המלחמה ומנהגיה המקובלים.

המיוחדים

סא"ל בני מם

עקרונות הפעולה

החיילים בכוחות המיוחדים אינם חבלנים במחתרת, אלא חיילים לובשי מדים המהווים חלק מצבא. ועל כן – הם פועלים לפי תכנית צבאית, באמצעים צבאיים, וכפופים הירארכית לדרגה הצבא, בהתאם למשימה. החיילים עברו אימון מיוחד, והושקע בהכשרתם יותר מאשר בחיילים רגילים. על כן, אין לבזבזם; ויש לדאוג שתהיה תכנית חילוץ ואו נסיגה.

הכוחות המיוחדים יכולים להוציא לפועל מבצעים ברמה האסטרטגית, או הטקטית – במגננה כוללת, או במתקפה כוללת – אך במהותם, תמיד ישארו יחידות תקיפה לביצוע פעולות, במהירות, בהסתננות ובחשאי, כאשר תוצאות פעולתם – הלם.

כוחות מיוחדים יימנעו, ככל האפשר, מלחיימה אל היעד, וירכזו את עיקר מעייתניהם בלחימה על היעד. ככל שיהיה צורך בלחימה קשה יותר להבקעת הדרך אל היעד, כן יהיה צורך ביחידות גדולות יותר של כוחות מיוחדים, כמו דיוויזיות הנחתים (המרינס), או הדיוויזיות המוטסות למיניהן. שיעור הכוח התוקף נגזר גם מגודל היעד וסוגו. ככל שהוא מצריך כוח גדול יותר, כך קטן הסיכוי להסתננות הכוח מבלי שיתגלה; ומכאן, הצורך שלו להילחם אל היעד.

העיקרון האחרון (אשר נכון גם לכווחות רגילים) הנו ריכוז המאמץ במקום ובזמן המכריעים.

גורמי יסוד

גורמים אלה הם אוניוורסליים ומהווים מסגרת, אשר מאפשרת את פעולת הכוחות המיוחדים. בדרך כלל, אופי המפקד

דיים בכוחות האלה שונה מאופיים של המפקדים הרגילים בצבא. הם נוטים לאינדיבידואליזם הרפתקני, ודי אם נזכיר כמלה מהם: קולונל ולריו בורגזה – מייסד ומפקד שייטת 10 הקלה (הקומנדו הימי) באיטליה; מייג'ור דוד סטרלינג – מייסד ומפקד "שירות האוויר המיוחד" (SAS) הבריטי בצפון אפריקה; קולונל אוטו סקורצני – הגרמני, אשר חטף את מוסרליני; אריאל שרון – מייסד ומפקד יחידה 101 בצה"ל.

אמצעי תעבורה ארוכי-טווח וחשאיים שימשו מאז ומעולם גורם בקיומם, או בהגבלתם, של הכוחות המיוחדים. לכן, כשחיל הפרשים היווה חידוש בשדה הקרב של הרגלים, השכילו המצביאים להכשיר יחידות פרשים מיוחדות – כמו ה"חברים" של אלכסנדר מוקדון, או ה"חבורה הקדושה" של חניבעל – ויצרו לעצמם מכשיר, אשר היה בכוחו להכריע את המערכה, למרות מיעוט הלוחמים שבו. עם הופעת הצוללת, הטנק, המטוס והמסוק, התרחבו מאוד אמצעי החדירה לעומק שטח האויב, ונפתחו אופקים חדשים בפני הפעלת כוחות מיוחדים.

אמצעי הקשר – ככל שהם אמינים יותר ובעלי טווח ארוך יותר, מאפשרים יותר פעולת כוחות מיוחדים, כחלק אינטגרלי מהמאמץ הצבאי, תוך יכולת של דרגי הפיקוד לשלוט בהם. בימי הביניים השכיל גינגס חאן לפתח שיטת רצים ("רץ-חץ"), שגמאו מרחקים מדהימים בזמן אפסי – כאשר העזרה לרצים הובטחה בכל מקום, ועונש מוות היה צפוי לפוגע בהם. זה אחד הגורמים, אשר אפשרו את מבצעי ה"מונדוגאי" (הכוחות המיוחדים המונגוליים), שבהעזתם ובכורשר ההכרעה שלהם נראה שלא נמצא להם אחיזק גם בתקופות מודרניות יותר. אמצעי התקשורת המודרניים – טלפון, טלגרף ורדיו – מסירים, למעשה, את הגבלות התקשורת עם כוחות, הנמצאים בעומק שטח האויב, ויהיו רחוקים כאשר יהיו.

המלחמה הטוטלית – אשר הופעלה הלכה למעשה לראשונה ע"י הסינים והמונגולים, וחודשה לאחר מלחמת הבריתים ומלחמת העולם הראשונה – מחקה את המושג "מעבר לקוים". המטוס והאמצעים המודרניים האחרים הופכים, למעשה, את המלחמה למלחמה לעומק, כאשר יש מבצעים, שמתנהלים בעומק רב יותר מהאחרים.

יעדים

היעדים ניתנים לחלוקה לשתי רמות עיקריות:

(א) **ברמה האסטרטגית** הכוחות המיוחדים יכולים להשפיע על *מדיניות האויב – כדוגמת חטיפת מוסוליני, או חטיפת העוצר הורטי מהונגריה, ע"י אוטו סקורצני ויחידתו. * הכרעה – כדוגמת התקפת 300 הנבחרים של גדעון בלילה על המדיינים בעין חרוד; 300 הספרטנים נגד הפרסים במיצר תרמופילאי; התקפת ה"חברים" של אלכסנדר מוקדון על דרוש המלך עצמו במערכת אראבלה והמרדף אחריו; הנחתת דיוויזיית המרינס 1 באינשון במלחמת קוריאה. * **אמנעה** – מניעת השימוש היעיל ביותר במשאבי האויב במלחמה, כדוגמת השמדת המפעל למים כבדים בנוווגיה במהלך מלחמת העולם השנייה ע"י הקומנדו הבריטי והשמדת אוניות המערכה הבריטיות בים התיכון ע"י הקומנדו הימי האיטלקי. * **סיוע** – במסגרת זו היעדים הם מנהיגי גות האויב, לדוגמה – חיסול היידריך ע"י קומנדו בריטי-צ'כי; הניסיון להתנקש ברומל במדבר המערבי והשמדת המבדוק היבש בסן-נזאר, כסיוע להשגת עליונות בים לצי הבריטי. * **איסוף ידיעות** – לדוגמה – תצפיות עומק כמו תצפית כביש של "קבוצת המדבר ארוכת-הטווח" במדבר המערבי; איסוף שלל טכני משטח האויב כמו חלקי המכ"מ בברונוול במלחמת העולם השנייה, או המכ"מ המצרי מעמק הנילוס ע"י צנחני צה"ל; חטיפת שבויים לתחקור. * **ארגון לחימת גרילה** – בשטח האויב שהוא תפקידים העיקרי של הכוחות המיוחדים (Special Forces) האמריקניים; כפי שעשתה קבוצתו של פיצ'רוי מקלין עם הפרטיזנים של טיטו וכן חלק גדול ממבצעי הצנחנים הסובייטים במלחמת העולם השנייה. * **לוחמה נגד גרילה** – בתפקידים כאלה מצאו עצמם הכוחות המיוחדים האמריקניים בויטנאם, הצנחנים הצרפתים באלג'יריה, הקומנדו הבריטי בעומאן ובמלאיה. לתפקידים כאלה בנויים הכוחות המיוחדים של דרום אפריקה והיו בנויים אלה של רוד-זיה. צנחני צה"ל מצאו עצמם פעמים רבות בתפקידים נגד גרילה בגבול הצפון, ביהוד"ש וברצועת עזה. חילוץ נוסעי המטוס החטוף מאנטבה ופשיטתו של GSG-9 על מוגאדישו משלבות פעילות נגד טרור עם יעדים מדיניים.

(ב) **ברמה הטקטית** הכוחות המיוחדים משתלבים, בעיקר, בקרב ההגנה ויעדיהם: * **התשת האויב** ע"י הטרדתו המתמדת בפעולות נוסח "דקירות סיכה"

בנקודות רגישות, אשר השפעתן בהצטב-
רותן הכוללת, וכל אחת בפני עצמה אינה
משמעותית. * להסיט עתודות מהמאמץ
העיקרי ע"י פעילות מכיוונים שונים.
* ערעור מערכת השליטה ע"י פשיטה על
מפקדות, חבלה בקווי טלפון ובתחנות
ממסר. * ערעור מערכת התחזוקה ע"י
הנחת מארבים לתובלה, פשיטה על מצבר-
רי דלק ותחמושת וחבלה בצירי תנועה.
* ערעור רוח הלחימה של האויב ע"י
פעילות מתמשכת באזורים, הנראים בעיני
חיילי כ"בטוחים" ובאזורי עורף. * פשיטות
על חינוכי שריון וסוללות חת"מ.
כוחות מיוחדים ייעודיים לרמה הטק-
טית היו "הקבוצות החופשיות" בחטיבות
החי"ר הצרפתיות לפני מלחמת העולם
השנייה ופלוגות הרינג'רים בדיוויזיות
האמריקניות של ימינו.

סוגי כוחות

קיימים שני סוגים של כוחות מיוחדים,
המבטאים צרכים שונים לחלוטין. יש
כוחות מיוחדים של תקופת משבר, אשר
נוצרו כצו השעה בעת שהיחידות הרג"י
לות בצבא הגיעו לשפל. אז נוצר הצורך
להקים יחידת עלית, אשר הישגיה הגבו-
הים ישמשו דוגמה לצבא כולו, וימשכוהו
אחריה, תוך הבאתו לסטנדרטים מקוב-
לים של לחימה. למטרה זו הוקמו במלח-
מת העולם השנייה הקומנדו הבריטי
והרינג'רים האמריקניים; בצב"ל של שנות
החמישים הוקמה יחידה 101.

לעומתם, קיימים בצבאות רבים בעולם
כוחות, שתפקידם משימות מיוחדות, לפ-
עמים חשאיות-למחצה, אשר באות לשרת
את הדרג המדיני או/ו האסטרטגי. בדרך
כלל, היחידות זעירות ומופרדות מכלל
הצבא. יש בהן לוחמים באיכות גבוהה,
המקבילה לזו של הקצינים בצבא. יחידות
כאלו הן SAS (שירות האוויר המיוחד
הבריטי), GSG-9 הגרמני, הכוחות המיוחד-
דים בצבא ארה"ב ועוד. אי אפשר להטיל
על הכוחות המיוחדים משימות רגילות
כיוון שחסרים הם את הידע המקצועי של
לחימה ביבשה במסגרת כוח משולב
משורייני, הכולל חי"ר, טנקים, חת"מ
וסייעת אווירי. אם ניסו להפעילם במשי-
מות "רגילות", למרות מגבלותיהם, פער
לותיהם לא ייהנו מסיכויי הצלחה מעבר
לאלו של יחידות חי"ר רגילות, ואבדו-
תיהם יהיו קושי מיוחד להשלמה.

לכוח מיוחד אין השפעה על הצבא,
ככלל. השגיאה הגדולה ביותר היא לנסות
להפוך את כל החי"ר בצבא לכוח מיוחד,
אזי החי"ר לא יוכל למלא את תפקידו
בקרב היבשה.

מן הראוי ללמוד מן הקומנדו הבריטי
כיצד היה ביכולתו של כוח מיוחד לחדש
את כוח הלחימה והתקפנות בצבא,
המצוי בשפל מוראלי, ולהחזיר לחי"ר את
ביטחונו העצמי, ולבסוף להפוך לחלק
אינטגרלי מהחי"ר עצמו – כאשר הכוח
המיוחד סיים את תפקידו המקורי, חדל
להיות גוף עלית מיוחד, כיוון שהסטנדר-
טים היו כבר לנחלת הכלל.

הקומנדו הבריטי

במאי 1940 קרה הבלתי יאומן. הצבא
הגרמני כבש את נורווגיה, את דנמרק, את
הולנד ואת בלגיה, פלש לצרפת, והגיע
לחללית לה-מאנש. שרידי הצבא הבריטי
והצרפתי, שנלכדו מצפון לקו סדאן-
קאלה, נסוגו ברגע האחרון ללא ציודם
מתוך "מלחמת המוות" בדאנקירק. שא-
רית הצבא הבריטי הסדיר שהגיעה לאנג-
ליה הייתה מוכה, חסרת ציוד ונשק
ונדרשו חודשים רבים לשיקומה המשקי,
המוראלי ולאיימונה מחדש למבצעים.
אנגליה הפכה אי מבודד, אשר צריך
להתחיל לבנות את כוחו הצבאי למלחמה
בצבא הגרמני, כאשר התשתית הנורמ-
לית להקמת הצבא – הצבא הסדיר –
במצב ירוד.

במצב הזה הציע קולונל הדלי קלארק,
מעוזרי הרמטכ"ל הבריטי, להקים מתוך
הגייסות באנגליה כוח עצמאי, אשר יפתח
מחדש את כושר הלחימה ההתקפית
בצבא הבריטי, ישמש דוגמה לחיקוי, ויי-
צור את התשתית לתורת לחימה של
שת"פ בין צבא היבשה לצי – משום
שכל המבצעים בעתיד יתבססו בהתחלה
על פעולות משולבות. הצעתו הוגשה
לרמטכ"ל פילדמרשל סיר ג'ון דיל, אשר
העבירה תוך 24 שעות לאישור ראש
הממשלה צ'רצ'יל, אשר הגיע למסקנות
די דומות בעצמו. ניתנה הוראה להקים
את יחידות הקומנדו. כך נוסח ייעוד
היחידה ביומן של משרד המלחמה
הבריטי:

המשימה הראשונית של היחידה
– פשיטות. למטרה זו היא צריכה
להיות מאומנת ומצוידת. היחידה
צריכה להיות בעלת כושר לבצע
כל משימה בכל סד"כ – מרמת
צוות סיוור מצומצם ועד פעולה
בעצמה גדודית כוללת ואף למעלה
מזה. ליחידה צריכה להיות יכולת
להרוס מתקני אויב ולאסוף מודי-
עין, לפעול ככוח הלם, לכיבוש
ולהיאחזות בראשי-גשר בחוף לאב-
טחת מבצעי נחיתה, לספק כוחות

מאומנים במיוחד למשימות אבט-
חה ומיטוך לכל סוגי המבצעים.
למעשה, זה תפקיד של יחידת חי"ר רגילה
במבצעים משולבים. הם נדרשו, בעצם,
להיות מוכנים לבצע כל משימת חי"ר
שתוטל עליהם.

מפקדי הצבא הבריטי בתקופה זו היו
זקוקים לכל הצלחה כדי לשקם את
המוראל הירוד של הצבא ולהצדיק את
עצם קיומם. לכן, קיבל הדלי קלארק מייד
שחרור מתפקידו, והועמד בראש מחלקה
מיוחדת, אשר מתפקידה היה להקים
מהר ככל האפשר את הקומנדו, ולבצע
מייד פעולה מעבר לתעלה. למרבה המזל,
היו קיימות בבריטניה באותה תקופה
עשר פלוגות עצמאיות (ת"פ כל אחת
מהדיוויזיות הבריטיות), אשר נעדו לפעול
בשת"פ עם חיילי הצי במשימות משול-
בות, והיו כוח-אדם פוטנציאלי מתאים
לקומנדו. על בסיס הפלוגות העצמאיות
נוצרו שלושה גדודי קומנדו, כאשר הפער
לה הראשונה נועדה לגדוד 11 בפיקודו
של קולונל הדלי קלארק בליל 23-24 ביוני
1940 בלה-טוקא על חוף צרפת ולהגיע עד
לשרה התעופה הגרמני בברך. הפעולה
בוצעה ע"י כ-120 חיילים, אשר נחתו, באו
במגע עם חיילים גרמנים, הרגו כמה מהם
והזרו ללא אבדות לבסיסם. כך הוכחה
נכונות הרעיון – ניתן לבצע מבצעים
משולבים בין שלוש הזרועות אוויר-
ים-יבשה, אם המשתתפים יהיו מאומנים
בהתאם. ניתן האור הירוק להנחלת הלך-
חים לכלל הכוחות המזוינים הבריטיים
בשני מישורים: הגדלת כמות יחידות
הקומנדו עד כדי היותם חלק משמעותי
מהחי"ר ושימוש בהם כתשתית ידע,
מפקדים ומדריכים לצבא כולו.
לקראת המבצעים הבאים נוצר למעשה
חי"ר חדש, אשר לא סבל מהטראומה של
דאנקירק. הוא היה בנוי במבנה קומפקטי
של שלוש פלוגות בכל גדוד, כאשר בכל
פלוגה שלושה קצינים ו-63 חוגרים –
מצוידים בנשק אוטומטי ומאומנים לפעול
כחלק מצוות קרב משולב.

הפשיטה על איי לופוטן

בארבעה במרס 1941 פשט הקומנדו הברי-
טי על איי לופוטן בצפון נורווגיה. הפעולה
באה לברוק האם לקחי לה-טוקא לא היו
מקרה בלבד והאם ניתן לבצע פעולות
משולבות בכוחות משמעותיים יותר. אז
כבר הייתה קיימת חטיבת השירות המיור
חד (מפקדת הקומנדו) בפיקודו של בריג-
דיר היידן, אשר פיקדה על המבצע היבש-
תי בפשיטה זו.

המטרה הייתה להשמיד את מתקני שמן הדגים באיים, להשמיד ספינות שיעגנו שם, לשבות גרמנים, ולגייס אנשים לצבא נורווגיה החופשית. תחת פיקוד חטיבת השירות המיוחד השתתפו גדוד קומנדו 3 (בפיקודו של קולונל דרנפורד סלייטר) וגדוד קומנדו 4 (בפיקודו של קולונל דדלי ליסטר). כל גדוד נחת בשני מקומות, השתלט במהירות על האיים, והרס את בתי החרושת ואת מאגרי השמן (כ־800,000 גלון). הם השמידו חמש אניות וספינת דיג חמושה גרמנית, שניסתה להתנגד. הכוח חזר עם כמה מאות מתנדבים ועם כמה עשרות שבויים גרמנים – ובאבדות אפסיות.

הפשיטה על איי לופוטן הביאה להחלטה על הקמת כוחות קומנדו גם למפקדת המזרח התיכון. ההחלטה זירזה תהליך שכבר החל שם, על פי החלטה מקומית של המפקדה בקאהיר.

הקומנדו במזה"ת

במרס 1941 עמדה בפני מפקדת המזה"ת אותה בעיה, שעמדה בפני מפקדת צבא המולדת הבריטי שנה קודם. הצלחתו של רומל וקורפוס אפריקה הגרמני במדבר המערבי, אשר גרמה לנסיגה של הארמיה 8, שלא סבלה מנחיתות בכוחות, הביאה את הלוחמים הבריטים להרגיש נחותים כלפי אויביהם. על רקע זה הוחלט לשלוח כוח קומנדו למזה"ת, אשר ינסוך רוח חדשה במפקדי הארמיה 8 ובחייליה, כדי שיהוו מחסום בפני רומל.

הכוח כלל את גדודי הקומנדו 7, 8, 11, אשר צורפו לגדודי הקומנדו של המזה"ת (שהיו קיימים כבר) 50 ו-52, ויצרו כוח חטיבתי, אשר כונה "כוח לאי" (Lay Force) על שם מפקדו קולונל דיוויד לאיקוק (לשעבר קצין אב"כ במפקדת המזה"ת). הכוח קיבל תפקיד של חטיבת עתודה בארמיה 8.

בליל 19-20 באפריל 1941 ביצע הכוח את פשיטתו הראשונה על הנמל הקטן ברדיה כמאתיים ק"מ מעבר לקווי האויב. גדוד 7 הושט לשם ע"י הצי המלכותי, השתלט ללא התנגדות על הנמל, שלא היה בשימוש (בניגוד למידע שהיה בידי הכוח). הרס כ־25 כלי-רכב איטלקיים, והרג, או פצע, כ־45 חיילים איטלקים. למעשה, עיקר הצלחת הפשיטה הייתה הפנייתה, לזמן-מה, של חטיבת השריון הגרמנית שהייתה בסולרם, לכיוון ברדיה. מייד לאחר הפשיטה החלה המערכה על יוון וכל הספינות המצויות, כולל נחתות, הופנו למבצעי הנסיגה והפינוי שם. לכן, לא התאפשרו יותר פשיטות

קומנדו מושטות בשלב הזה. גדוד 11 נשלח כחיל-מצב להגנת קפריסין. לאחר ההתקפה המשולבת הגרמנית על כרתים ותחילת הנסיגה משם, הוצא כוח לאי מהעתודה, ונשלח לשמש כמשמר ערפי לכוח בכרתים. בקרבות מאסף רבי-גבורה ונואשים, הצליח כוח לאי לעכב את הגרמנים לארבעה ימים – עד 31 במאי 1941 – ולאפשר לחלק גדול מהדיוויזיה הניו-זילנדית לסגת ממנל ספקיה. הטקטיקה של כוח לאי, בשמשו כמשמר ערפי בכרתים, הייתה מסורתית לכוחות קומנדו – כוחות קטנים רגליים פשוטו לילית על יחידות אויב. התברר, שזה לא מתאים ללוחמת חי"ר רגילה. במקום להיות מתחם חטיבתי מוגן וקשה לפיצוץ, התפורר הכוח עוד לפני שבא במגע עם האויב. כוח לאי חדל, למעשה, להתקיים לאחר המערכה על כרתים. הגרמנים שבו את רובו. אחדים נהרגו בקרבות, וכמה עשרות

נים באנציו במלחמת העולם השנייה, ללחימה הקשה ומרובת האבדות, שלא לצורך, של חטיבת הצנחנים במערכה על ירושלים, ולתלאות של חטיבת הצנחנים במערכת רפיח בששת הימים ובקרב על החווה הסינית ביום הכיפורים.

הלקח העיקרי הוא: כוח קומנדו אינו יכול להחליף חי"ר רגיל. לכן, לא רצוי להפוך את מרב החי"ר בצבא לקומנדו, ולא רצוי להטיל על יחידות קומנדו תפקידים של חי"ר רגיל.

להגנתם של הבריטים יש לומר, שכוח לאי הוטל לקרב רגיל בתקופה, שעדיין לא היו ברורות מגבלות הקומנדו ובמצב של אי-ברירה אופרטיבית. סמוך לתבוסת כר-תים בוצעה הנחיתה של גדוד הקומנדו 11 בשפך הליטני, כסיוע לפלישה הבריטית לסוריה ולבנון (מבצע "אקספורטר"). אם היה צורך בחיזוק לקחי כרתים, הרי הקרב הזה הוכיח זאת. בתשעה ביוני הונחת

הגדוד, בפיקודו של קולונל דיק פדר, בשפך הליטני. בטעות, הונחתה מחציתו מדרום לשפך ומחציתו בצפון. בשל בעיות ים ומוזיאוויר, חל איחור של יממה והגדוד הונחת עם הגעת הגייסות האוסטרלים למקום. במקום למצוא את עצמו פושט בעורף האויב מצא את עצמו הקור מנדו הבריטי בשטח ההשמדה בחזית האויב, כגדוד חי"ר רגיל. הגדוד לא היה מוכן לפעולה כזו, וגם לא אומן, או צויד, לקראתה. כתוצאה מרמתם האישית הגבוהה של לוחמיו המשיך ולחם עד להתגברות הכוחות האוסטרלים על האויב.

הצליחו להגיע חזרה למצרים. גדוד 11 (בקפריסין) נותר הקומנדו היחיד במזה"ת. המערכה על כרתים מראה כיצד לוחמים מעולים – מתנדבים, שאומנו היטב כפרטים, וצוידו בנשק אישי טוב – אינם יכולים לשמש כחי"ר רגיל. ביצועיהם כחי"ר קל לצרכי פשיטה אינם שווים-ערך לאלה של לוחמי חי"ר בסדר גודל דומה, כמו הדיוויזיה הניו-זילנדית, שלחמה לצדם.

עקרונית, הגורמים לתבוסתו של כוח לאי בכרתים הם אותם הגורמים שגרמו להשמדת עיקר כוח הרינגירים האמריקני-

במחיר כבד מאוד – הגדוד איבד בקרב 123 לוחמים בהרוגים ופצועים, כמחצית מעצמתו הלוחמת. לאחר מכן לא נותר מכוח לאי דבר, אם כי קולונל לאיקוק הצליח להימלט מכרתים לקאהיר.

בסוף קיץ 1941 פורק כוח לאי. לא ניתן לסיים את סיפורו מבלי לספר על פעולתו האחרונה, שממחישה לקחים אחרים בתחום פעילות הכוחות המיוחדים – תלותם המוחלטת במודיעין ופגיעותם הרבה.

הפשיטה על רומל

בסוף קיץ 1941 תכנן גנרל אוקינלק, המפקד העליון הבריטי במזרח, לפתוח בנובמבר במתקפה כוללת למיגור כוחות הציר בצפון אפריקה – מבצע "קרוס-יידר". בשלביו הראשונים תוכנן ההימור השאפתני ביותר במלחמה בתחום הפעולה לוח המיוחדות – פשיטה על מפקדתו של רומל.

הכוונה – חטיפתו או חיסולו של מפקד כוחות הציר גנרל רומל במפקדתו. **השיטה** – הסתננות רגלית של קומץ לוחמי קומנדו (לאחר הישג תת-מימי של 200 ק"מ) דרומה משפת הים לפניים היבשת במרחק 850 ק"מ מערבה לאלכסנדריה. השתלטות על מבנה המפקדה, שבה היה רומל וחטיפתו/חיסולו.

כוחות ומשימות – א) צוות קומנדו בפיקודו של קולונל ג'פרי קיין (סמג"ד 11 בנחיתה בליטני) – חטיפה או חיסול רומל; ב) צוות קומנדו – התקפה על המפקדה האיטלקית בקירן (הסחה); ג) צוות קומנדו – התקפה על מרכז המודיעין המספן האיטלקי באפלוניה (הסחה); ד) צוות קומנדו – ניתוק קווי הטלפון והטלגרף בגזרה – לשיבוש הקשר בין מפקדות כוחות הציר.

סיוע – סוכן המודיעין הבריטי קפטן ג'ון הסלדיין – סימון חוף הנחיתה, קבלת הנוחתים והנחיתים ליעריהם. **מנהלה** – הישג תת-מימי של הכוח לשטח הנחיתה בצוללות "טורבי" ו"טליס-מן".

שליטה – מפקד הכוח – קולונל לאיקוק.

מהלך המבצע – בעשרה בנובמבר הפליג הכוח בצוללות מערבה. לאחר ארבעה ימים עלו הצוללות על פני המים בערב, והתחילה פריקת הכוחות. ראשונה פרקה "טורבי". בשל סערה עזה הסתיימה פריקתה באיחור של חמש שעות. "טליסמן" פרקה גם כן, אך רק סירה אחת (ובה קולונל לאיקוק ושבעה לוחמים) הצליחה להגיע לחוף. השאר התהפכו, והלוחמים חזרו בשחייה לצוללת. בינ-

תיים, התארגן על החוף הכוח מ"טורבי", יחד עם קולונל לאיקוק ואנשי סירתו. כיוון שלמחרת (15 בנובמבר) בלילה עמדה להיפתח מתקפתו של אוקינלק, החליט לאיקוק להמשיך בכוח המקוצץ שנחת. קולונל ג'פרי קיין (עם 17 לוחמים) נשלח לעבר מפקדת רומל בבדה-ליטוריה ולויטנטט רוי קוק (עם 7 לוחמים) נשלח לחבל בקווי הטלפון והטלגרף בצומת שמדרום לקירן. לאיקוק (עם סמל ושני לוחמים) נשאר לקבל בלילה הבא את אנשי "טליסמן", ולבצע עמם את שאר המשימות.

הצוות של קיין הגיע לבדה-ליטוריה, והחל לחפש אחר רומל בחדרי המפקדה. מאחד החדרים נפתחה אש וקיין נהרג. סגנו לויטנטט קמרבל נפגע מהתפוצצות רימון ורגלו נקטעה (הוא הושאר במקום ונלקח בשבי). שאר הלוחמים, בפיקודו של סמל טרי, נסוגו במהירות, וחברו חזרה לקולונל לאיקוק על שפת הים. מחבורתו של לויטנטט קוק לא חזר אף אחד. בשל הים הרגש הם לא הצליחו לחזור לצוללת מייד, ואותרו ע"י הגרמנים. לאיקוק פקד, שכל אחד יציל את נפשו. רק לאיקוק וסרג'נט טרי הצליחו לחזור אל קווי הבריטים ערב חג המולד, לאחר שהלכו ארבעים ואחד יום. צחוק הגורל הוא, כי המודיעין, שהיה בידי הקומנדו בפשיטה, לקה מאד. הם פשטו על מפקדה של מרכז הספקה, שאף פעם לא שימשה כמפקדה לרומל; מה עוד שבאותו יום הוא היה ברומא.

לסיכום, מכוח חטיבתי של חמישה גדודי קומנדו נותר אחרי שמונה חודשים מפקדו, קולונל לאיקוק, לבדו. כל השאר נהרגו, נפצעו או נשבו. השרידים המעטים חזרו ליחידותיהם.

לאחר פירוק חטיבת הקומנדו של המזרח, עברה נקודת הכובד של פעולות הקומנדו לאירופה. הלקחים, שנלמדו בשנים 1940-1941 בהפעלת חטיבת השירות המיוחד באירופה וחטיבת כוח לאי במזרח, התוו את ייעוד הקומנדו הבריטי בהמשך המלחמה ולאחריה. ייחודו של הקומנדו הוגדר באימונו האמפיבי ובהפיכתו הלכה-למעשה לכוח נחתים דוגמת המרינס האמריקני. הניסיון שרכשו שימש בנחיתות הגדולות בצפון אפריקה, בסי-ציליה, באיטליה ומעל הכל בצרפת, ולמעשה, היה חיוני לתכנון והוצאתן אל הפועל.

במערכה באיטליה במהלך שנת 1943 התברר, כי זקוקים לארבע חטיבות קומנדו. הכוח אורגן מחדש לקראת מבצע הפלישה לאירופה ("אוברלורד"): חטיבת הקומנדו

1 בפיקוד קולונל לורד לובט – צרפת, חטיבת הקומנדו 4 בפיקוד קולונל מיילס רוברטס – צרפת, חטיבת הקומנדו 2 בפיקוד קולונל רוני טוד – איטליה וחטיבת הקומנדו 3 בפיקוד בריג'רד קמפבל הרדי – המזרח הרחוק. בשנת 1942 היו מבצעי הקומנדו בסאן-נאור ובדיאפ. בי-1943 הם נחתו בצפון אפריקה, בסיציליה ובאיטליה (סלרנו ואנציו). בי-1944 הם השתתפו בנחיתה בנורמנדיה ובדרום צרפת. בי-1945 השתתפו בלחימה בבורמה. בכל המבצעים חזרו הלקחים, אשר מאפיינים כוחות מיוחדים:

1. הם הוקמו לצרכים מאוד מיוחדים – הרמת המוראל/צרכי מודיעין (כולל פשיטות).

2. כיוון שהם מושתתים על כוח-אדם מתנדב באיכות גבוהה מהרגיל, הרי זה תמיד על חשבון היחידות האחרות. על כן, יש ליצור רטציה ולהחזירם לתפקידי פיקוד ביחידות אחרות.

3. מבצעים מיוחדים תלויים לגמרי במודיעין מדויק ביותר ובסיוע יחידות/זרועות אחרות (יחידות שריון), שיחברו אל הכוחות המיוחדים, או יסייעו להם באש ובתחבורה (חיל אוויר, חיל ים).

4. מבצעי הקומנדו קלים לביצוע מאשר מבצעים רגילים. דוגמה טובה לכך היא לחימת גדודי הקומנדו בפשיטה על דיאפ, בהשוואה ללחימת הדיוויזיה הקנדיית באותו המבצע. יחידת רגלים "רגילה" המאומנת היטב יכולה לבצע מבצעי "קומנדו" (בנושא זה השוואת "גולני" לצנחנים בפשיטות במהלך 1981 מעניינת מאוד), אולם לא כל יחידת קומנדו מסוגלת לבצע מבצעי חי"ר – באשר היא לא מצוידת בנשק מסייע כבד, ואינה אמונה על שת"פ עם טנקים וארטילריה – בגלל שיטת הגעתה ליעד, המצריכה קלות וניידות לצורך הטסה/הישג. כאשר, בליט ברירה, יוטלו לקרב יחידות קומנדו כחי"ר רגיל, הן יילחמו היטב אף בתנאים גרועים ביותר – בשל הרמה הגבוהה של אנשיהן – באבדות ניכרות (עד כדי השמדת היחידה כולה). בכל מקרה, הישגיהן לא יהיו טובים מאלה של יחידת חי"ר רגילה בנסיבות דומות.

המשך בעמוד 14

יחידות המיוחדים

ספצנאז

ויקטור סוברוב*

שרשרת הפיקוד

GRU אחראי למידע סיוור, למידע השאוב מסוכנים, לאימון יחידות ספצנאז ולהפי' עלתן, לעיבוד ולהפצה של מידע על האויב ולמודיעין-קשר. המנגנון המרכזי שלו ידוע בתור המינהל הראשי השני של המטה הכללי. יחידות ספצנאז מוצבות החל ברמת הארמיה ומעלה.

המחלקה השנייה במטה כל ארמיית טנקים וארמיה כללית כוללת חמש קבוצות, לפי סדר המספרים הבא:

1. סיוור
2. מודיעין

הקביעה המבטית ומעוררת-המחשבה ביותר במאמרו של "סוברוב" נוגעת לא למגויסים שנבחרו במיוחד, שהם עיקר כוחות ספצנאז הקיימים בכל ארמיה, חיות וצי, אלא בסגל המצומצם של מקצוענים, הלוזשים בגדים אורחיים. אלה הם רוצחים, שמישמתם להתחקות אחר מנהיגים מדיניים וצבאיים מערביים, ולהרגם בשטחם הם, תוך תחרות עם "כוחות ההתנקשות" הדומים של הקג"ב (הוועדה לביטחון המדינה). אם יש אמת בדבריו של "סוברוב", הרי שמדינות המערב מזמין אותן רבים מן הרוצחים הללו לבקר בשטחי היעד האפשריים שלהם בימות שלום, הואיל והם נמנים על הספורטאים המצטיינים של בריה"מ.

על הדעת, שבריה"מ תודה בקיומן של יחידות התנקשות, טרור וחבלה בצבא-תיה. תחת זאת יש לסובייטים את ספצנאז, מונח המתורגם לעתים במערב כיחידות הסחה.

ספצנאז הוא השם שניתן לכוחות המיוחדים של GRU. אף שהוא השירות החשאי השני בגודלו בעולם, אחרי הקג"ב, אין GRU כפוף לקג"ב, ואין לו כל קשר עמו. בין השניים יש תחרות עזה וסכסוך כים תכופים.

לים ובמטוסים. הוכח, שלא רק יחידות ריודוביקי סובייטיות, אלא גם מזהה גרמניות, פולניות ואולי גם בשאר צבאות ברית ורשה, נוהגות ללבוש לעתים מדים מערביים, ואנשיהן מדברים בשפות מערביות, כדי להקל עליהם בביצוע משימותיהם. ויקטור סוברוב מציין, שצוללות ועירות מהסוג שהובחן ליד חופי שוודיה, שייכות ליחידות צי של ספצנאז.

בנוסף לכך, מבהיר המאמר, שספצנאז הוא חלק בלתי-נפרד מ-GRU (שירות המודיעין הצבאי הסובייטי), הפועל בשטח זר בימי שלום ומלחמה גם יחד. בין השאר, יש לו רשת נפרדת של סוכנים ורים, המתגוררים כיום בקרבת יעדים אפשריים.

בברית-המועצות, משתנית משמעותם של מונחים פעמים רבות, בהתאם להקשר שבו משתמשים במלים. למשל, המלים "איום", "תקיפה" ו"תוקפנות" משמשות לציון פעילות האויב, ואילו אותן הפעור לות עצמן, כשהן מברצעות על-ידי כוחות סובייטיים, מכונות "אזהרה ידידותית", "סיוע לאחים", או "שחרור". בדרך דומה, "ריגול נגדי", "ציוד הצפנה" ו"נשק גרעיני" הם מונחים החלים רק על האויב, ואילו בהתייחס לבריה"מ מדובר ב"מחלקה מיוחדת", "ציוד מחלקה שמונה" ו"נשק מיוחד". השימוש הזה בלשון נקייה מקיף עוד תחומים רבים אחרים, ואין זה מתקבל

* מאמר זה, שפורסם ב-Military Review מרס 1984, הנו ככל הנראה, המפורט ביותר, על הכוחות המיוחדים של צבא בריה"מ המכונים ספצנאז. המחבר, קצין צבא סובייטי מקצועני שערק למערב, הכותב בשם בדוי, טוען שהיה לו ניסיון עמם במהלך הקריירה הצבאית שלו.

הספרות הצבאית הסובייטית מאזכרת כמה פעמים, בחטף, את הריודוביקי (הפושטים), כפי שמכונות יחידות ספצנאז, החונות במזרח אירופה. במערב, נהוג להתייחס ליחידות הריודוביקי ככוחות "הסחה", שכן אחת המשימות העיקריות שלהן לחולל מהומה ובהלה עמוק מאחורי קווי נאט"ו בשיטות שונות. משימה נוספת שלהן – לספק מידע מפורט על יעדי נאט"ו, לתקיפתם בטי-

3. ספצנאז

4. עיבוד מידע

5. יירוט קשר.

מכאן שספצנאז אינו קשור לסיור או למודיעין. ברמת הארמיה, קבוצת ספצנאז של המחלקה השנייה מחזיקה תחתיה פלוגת ספצנאז. עם זאת, יתכן שהפלוגה תקבל מידע מן הסוכנים החשאיים של קבוצת המודיעין, בהחלטת מפקד המחלקה השנייה, כדי לסייע לפלוגה להשיג את יעדיה.

במפקדות החזית (קבוצת ארמיות), המוקמות רק בעת מלחמה (ובימי שלום), במפקדות קבוצות הכוחות והמחוזות הצבאיים), מפקח על הפעילויות הללו המינהל השני. המינהל הזה כולל חמש מחלקות בשמות ובמספרים זהים, אבל אלו חזקות יותר, בהרכב ובהשפעה.

למחלקת ספצנאז במינהל השני כפופה חטיבת ספצנאז, וכן מרכז מודיעין ספצנאז, האחראי לגיוס רשת סוכנים חשאיים זרים משל עצמו. מכאן שהמינהל השני ברמת החזית שולט בשתי רשתות נפרדות של סוכנים זרים – האחת מנוהלת על-ידי מחלקת המודיעין, והשנייה ע"י ספצנאז.

גם במפקדה של כל צי סובייטי יש מינהל שני, הדומה לזה שבמפקדת חזית. תפקידיו ומבנהו דומים לאלה של המינהלים היבשתיים, ובכלל זה, קבוצת סוכני מודיעין, קבוצת סוכני ספצנאז וחטיבה ימית של ספצנאז.

לתיאום פעולותיהם של החזיתות והציים השונים בעת מלחמה, מוקמות מפקדות עליונות, לפחות בשלושה מן הכיוונים האסטרטגיים, כפי שהם נקראים (מערבי, דרום-מערבי והמזרח הרחוק). מפקדו העליון של כל כיוון אסטרטגי עשוי לקבל תחת פיקודו הישיר רגימנט ספצנאז אחד. בדרך כלל, הרגימנטים של ספצנאז כפופים לפיקודו הישיר של המנג'ון המרכזי של GRU, או המינהל הראשי השני של המטה הכללי. המינהל הראשי השני מארגן את תיאום המבצעים בכל הרמות הכפופות של המודיעין הצבאי הסובייטי. בנוסף, יש לו רשת חזקה משלו של סוכנים חשאיים זרים, שחלקם מגויים סים לפעילות התנקשות וחבלה.

תפקיד וארגון

בשעת מלחמה, מוטלות על יחידות ספצנאז נאז המשימות הבאות:

* איתור מנהיגים מדיניים וצבאיים של האויב והתנקשות בהם. משימה זו מוטלת גם על הקג"ב.

* איתור המתקנים הגרעיניים של האויב, וצינום כיעדים לטילים ולמטוסים סובייטיים, או השמדתם בפעולה עצמאית.

* נטרול מערכות פיקוד באמצעות פעולה נגד מרכזי פיקוד, מטות וקווי תקשורת.

* השמדת יעדים חשובים, כגון שדות תעופה, בסיסי צי ומתקני הגנה אוויר-רית, בשטח האויב.

* שיבוש מערכת החשמל של האויב, היעדים החשובים ביותר הם תחנות כוח, מרכזי אחסון לנפט ולגז, קווי צינורות, קווי חשמל ותחנות השנאה (טראנספורמציה).

עם זאת, יחידות ספצנאז אינן מיועדות לעסוק בלוחמת גרילה.

פלוגת ספצנאז עצמאית, המסופחת לכל ארמיה, כוללת פלגת מפקדה, שלוש מחלקות צנחנים, מחלקת קשר ויחידות עזר. יש בפלוגה 115 איש, כולל 9 קצינים ו-11 נגדים. בביצוע פעולות חבלה בעורף האויב, עשויה הפלוגה לפעול כיחידה אחת, או להתפצל לכוחות קטנים יותר, אך לא יותר מ-15 במספר. חלוקת הפלוגה לקבוצות-משנה בפעילות מבצעית אינה נוקשה, והמבנה עשוי להשתנות תוך כדי ביצוע המשימה. במידת הצורך, יכולה כל קבוצה לפעול עצמאית, ומחלקת הקשר יכולה לקיים את הקשר עם כל הקבוצות, בטווח של אלף ק"מ.

חטיבת ספצנאז כוללת יחידת מפקדה, פלוגת מפקדה, שלושה או ארבעה גדודי צנחנים ויחידות עזר. מצבת היחידות הקרביות נעה בין אלף ל-1,300 איש. חטיבה, בדומה לפלוגה העצמאית, וכר לה לפעול כמקשה אחת, או להתפצל. במקרה זה, לא יעלה מספר הקבוצות על 135. בפלוגת המפקדה יש רק חיילים מקצועיים, משרתי קבע, והיא שרויה בכוננות הקרבית הגבוהה ביותר. משימתה היחידה של פלוגה זו היא לאתר את מנהיגי האויב, הצבאיים והמדיניים, ולחסלם, ולפיכך, זו הפלוגה היחידה המצויה במגע ישיר עם סוכני ספצנאז בשטח.

בחטיבה ימית של ספצנאז יש יחידת מפקדה, פלוגת מפקדה (בעלת אותה המשימה ואותו הכינוי הבלתי-רשמי כמו יחידת "אנטי-אח"מ" היבשתית המקבילה), קבוצת צוללות זעירות, שניים או שלושה גדודים של שחינים קרביים, גדוד צנחנים ויחידות עזר.

רגימנט ספצנאז כולל שש או שבע פלוגות חבלה, ויש בו 700-800 איש. רגימנטים אלה שונים מהפלוגות העצמאיות ומהחטיבות בכך שאנשיהם הם אך ורק ספורטאים מקצוענים בעלי שיעור קומה

גבוה ביותר, בכלל זה ספורטאים אולימפיים.

המנגנון המרכזי של ה-GRU אחראי לגדודי האימונים של ספצנאז, למרכזי האימונים ולקורסי הקשר (פעולות טרור חשובות במיוחד, בעת שלום ובעת מלחמה, יבוצעו על-ידי קבוצות זרים, שהורכשו לכך במיוחד – בעיקר ממוצא אסייתי – הכפופות לפיקודו הישיר של המנגנון המרכזי של GRU).

בריה"מ חותרת לקיים את הסדר"כ הבא של יחידות ספצנאז בשעת פרוץ מלחמה:

* 41 פלוגות עצמאיות – אחת בכל ארמיה, כללית או טנקים. בעת שלום, מתמזגים מטותיהן של ארמיות רבות במטות המחוזות הצבאיים, והם מתפצלים רק לפני פרוץ הקרבות. אולם פלוגות המפקדה (אנטי-אח"מ) של חטיבות ספצנאז קיימות תמיד כיישור יות עצמאיות.

* 16 חטיבות ספצנאז – אחת לכל חזית (קבוצת ארמיות).

* ארבע חטיבות ימיות של ספצנאז – אחת לכל צי.

* 20 יחידות מודיעין של ספצנאז – אחת לכל חזית וצי.

* שלושה רגימנטים של ספצנאז, להקצ"א למפקדי הכיוונים האסטרטגיים ("כיוון" כולל שלוש חזיתות או יותר, וצי אחד). סוכני חבלה ופלוגות שנשלחים ישירות על-ידי המינהל הראשי השני של המטה הכללי (המנגנון המרכזי של GRU).

לפי הערכה, נעה מצבת ספצנאז בימי שלום בין 27,000 ל-30,000 איש, ומספר זה אינו כולל את המשרתים ביחידות אימונים ושירותים וקצינים העוסקים בגיוס סוכנים מחוץ לגבולות בריה"מ ובהפעלתם. קבוצות הכוחות והמחוזות הצבאיים (הנהפכים לחזיתות בשעת מלחמה) מחזיקים 800-1,000 סוכני מודיעין ועוד 80-110 סוכני ספצנאז. לציים יש 160-200 סוכני מודיעין ועוד 20-30 סוכני ספצנאז. את סך הכל של הסוכנים העומדים לרשות המנגנון המרכזי של GRU אי-אפשר כלל לאמוד, ואין כל אפשרות להצביע על היחס בין סוכני מודיעין לסוכני חבלה. די אם נאמר, שלרשות המנגנון המרכזי של GRU עומד מספר גדול יותר של סוכנים מן המספר העומד לרשות כל הארמיות, הציים והחזיתות גם יחד.

כיסוי

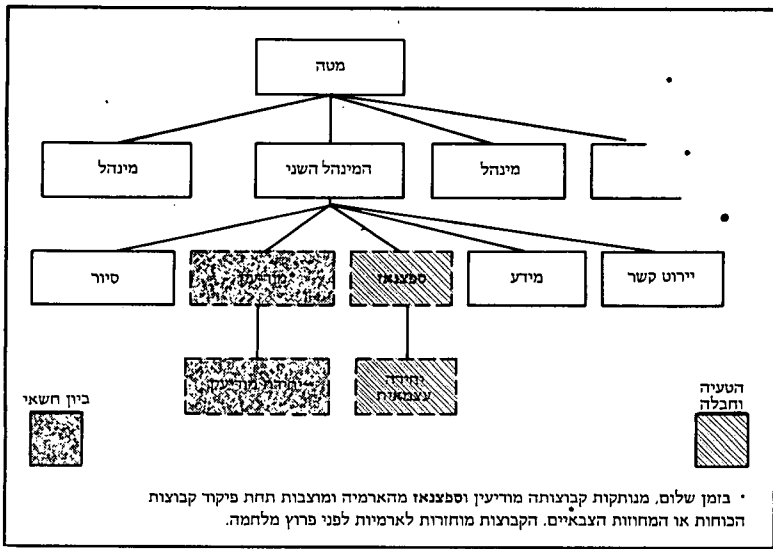
הואיל וספצנאז הוא חלק מ-GRU, אין האזרח הסובייטי הרגיל יודע עליו-ולא

כלום. אמצעי ביטחון רבים ננקטים כדי להסתיר את מצבתו, ארגונו, תפקידיו, פריסתו ואפילו את עצם קיומו. כל המור עמדים לשירות בספצנאז עוברים בדיקת מהימנות ראשונית, ועם הצטרפותם, חייבים לחתום על חוק סודות המדינה. הפרת החוק הזה דינה כדין ריגול, ועונשה מוות.

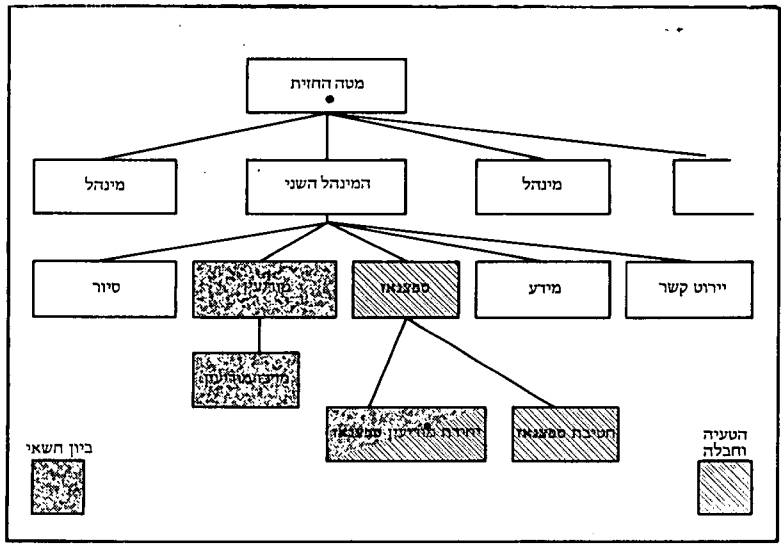
רוב יחידות ספצנאז לובשות את מדי הכוחות המוטסים, אף שאין להן קשר אליהם. גם כוחות הסער האוויריים לובשים את אותם המדים. מכאן שקשה מאד להבדיל בין שלושת הכוחות הללו, אף שאפשר להבחין בין הכוחות המוטסים לבין השאר, שהוקמו אחרי מלחמת העולם השנייה. בעת המלחמה, הצטיינו כל שמונה הדיוויזיות המוטסות בקרב, וקיבלו את התואר של דיוויזיות "משמר" (גווארדיה). מכאן שהייל הלוכש את מדי הכוחות המוטסים בלי תג הגווארדיה שייך לכוחות הסער האוויריים, או לספצנאז.

ההבדל הבולט היחיד בין ספצנאז לבין כוחות הסער האוויריים מתבטא בכך שאנשי ספצנאז מגיעים ליעדיהם כמעט תמיד בהצנחה, ומשתמשים במסוקים לעתים רחוקות מאד, ואילו הכוחות המוטסים משתמשים במסוקים בלבד, ואין להם מצנחים. הבדלים אלה פעוטים, אבל יש ביכולתם להקל על הפרשנים המתבוננים בסרטים ובתמונות. כוחות ספצנאז, הפרוסים בארצות אירופה המזרחית, מוצבים בקרבת מפקדות עיקריות, ולובשים את מדי יחידות הקשר שעמן הם חונים, כך שההבחנה החזותית אינה אפשרית כלל. צוותי הצוללות הזעירות של ספצנאז לובשים מדי צוללנים רגילים, וכל שאר קציני החטיבות הימיות של ספצנאז ואנשיהן לובשים את מדי החי"ר הימי.

לעולם אין ליחידות ספצנאז בסיס עצמאי. בדרך כלל, הן מתגוררות ביחד עם אנשי הכוחות המוטסים, או כוחות הסער האוויריים. היחידות הימיות של ספצנאז ממוקמות ביחד עם יחידות החי"ר הימי. כל אימת שיחידות ספצנאז מוצבות בקרבת כוחות אחרים, הן לובשות את מדי הכוחות הללו. יחידות המודיעין של ספצנאז מוצבות באתרים שיש בהם יעדים רגישים במיוחד, כגון בסיסי טילים ורקטות, גדודי עונשין ומתקנים לאחסון נשק גרעיני. כאשר יחידות ספצנאז שותפות למחנות עם כוחות אחרים, חל איסור על כל מגע בין סגל ספצנאז לבין שאר האנשים. ליחידת ספצנאז יש מתחם סגור ושמור משלה. במחוזות הצבאיים ובקברי צות הכוחות, יתכן שהיהו ליחידות ספצנאז

בזמן שלום, מנותקות קבוצות מודיעין וספצנאז מהארמיה ומוצבות תחת פיקוד קבוצות הכוחות או המחוזות הצבאיים. הקבוצות מוחזרות לארמיות לפני פרוץ מלחמה.

ארגון המינהל השני ברמת החזית (קבוצת כוחות ומחוז צבאי) והצי

וקצינים, העוסקים בפעילות חשאית, מתאמנים בפקולטה השלישית באקדמיה של GRU. כדי לצמצם את מספר היודעים על פעילות GRU וספצנאז בעת שלום, מנותקות פלוגות ספצנאז העצמאיות מהארמיות שבהן הן מוצבות, והן כפופות ישירות למטות המחוזות הצבאיים וקבוצות הכוחות. הפלוגות העצמאיות מכוונסות למסגרת גדודית הכפופה לחטיבת ספצנאז הקיימת ברמה זו. במקרה מלחמה, מתפרק הגדוד והפלוגות העצמאיות חוזרות למסגרות הארמיות. כדי להסתיר את קיומו של הגרעין המקצועני של ספצנאז, פלוגות המפקדה נגד"אח"מ מנותקות מעל חטיבות האם

תארים שונים. בקבוצת הכוחות הסובייטיים בגרמניה, לדוגמה, הן נקראות ריז' דוביקי, ואילו במחוז הצבאי של סיביר הן נקראות איחוטניקי (ציידיים). לפיכך, אם נפגשים באקראי אנשי ספצנאז מאזורים שונים, הם חושבים, שכל אחד שייך לארמיה אחרת. המונח ספצנאז עצמו מופיע בשימוש רק כאשר קצינים משוחחים בינם לבין עצמם. אין לספצנאז בתי-ספר ואקדמיות משלו. הקצינים מתאמנים בפקולטה לסיוור בבית-הספר הגבוה המשולב בקייב ובפקולטה המיוחדת בבית-הספר הגבוה המזרחי בריאז'ון. כאשר אנשי ספצנאז שוהים במכללות האלה אין הם נבדלים במאומה מחבריהם ללימודים. סגל הפיקוד הבכיר

ונהפכות לקאדר הספורטיווי של המחוז הצבאי, קבוצת הכוחות או הצי. רגימנטים ספצנאו, שכל אנשיהם מקצוענים, זוכים בכיסוי של צוותי ספורט, השייכים למועדון הספורט המרכזי של הצבא (צסק"א). הקג"ב משתמש בשיטות זהות, וחבלני הקג"ב המקצוענים שייכים למועדון הספורט דינאמו. הסגל האולימפי של בריה"מ מורכב, רובו ככולו, מן המקצוענים שבשני המועדונים העשירים והמורצלחים הללו.

איוש היחידות הקרביות

רוב יחידות ספצנאו מאוישות במשרתי חובה רגילים, אם כי חזקים, קשוחים וזריזים-מחשבה במיוחד. תהליך הברירה מתחיל זמן רב לפני שנקרא המגויס למרכז הקליטה לתחילת שירותו הצבאי. עוד לפני הגיוס, ממיון כל מגויס סובייטי לפי נאמנותו למשטר ומצבו הגופני והשכלי. המגויסים בקבוצה הגבוהה ביותר מוצבים במשמר הקרמלין, בכוחות הקשר הממשלתיים של הקג"ב. בספצנאו ובמשמר הגבול של הקג"ב. מכאן שספצנאו יכול לבחור לעצמו את טובי האנשים, אפילו על חשבון יחידות עלית אחרות כגון הכוחות המוטסים, כוח הקרקטות האסטרטגי ויחידות הצוללות הגרעיניות. עם הגעתם ליחידות ספצנאו, עוברים החיילים טירונות צבאית קצרה אך אינטיבית טנסיווית ביותר, שבמהלכה מתבלטים המנהיגים הטבעיים. אלה נשלחים לגדודי האימונים של ספצנאו, להכשרה כסמלים, כל פלוגה שולחת, בדרך כלל, מספר גדול יותר של אנשים לגדוד האימונים, ממספר הסמלים הנחוצים לה. זהו נוהג בזבזני שאינו שכח בברייה"מ. הרעיון הוא שבגדוד האימונים, התחרות עזה עד כדי כך שרק הטובים ביותר יוכו בדרגת סמל. הקורס בגדוד האימונים קשוח ביותר, וכמה מן המועמדים חוזרים בסופו של דבר ליחידותיהם כטוראים. גם כמה מן הזוכים בדרגת סמל משרתים כטוראים, בשוכם ליחידות האם. מכאן שרק הטובים שבטובים מגיעים לדרגות פיקוד. בדרך זו יכולה הפלוגה להחזיק עתודה קבועה של סמלים, המסוגלים להחליף במהירות כל סמל, שאינו עומד ברמה הגבוהה הנדרשת ממנו. עובדה זו מחייבת את האנשים לעשות כל מאמץ כדי לשמור על דרגתם, והדבר אפשרי רק בניצול חסר רחמים של פקודיהם. יותר משליש מכל אנשי ספצנאו עוברים בגדודי האימונים. והתוצאה — גם אבדות כבדות במלחמה לא יביאו לשחיקה ניכרת ברמות הפיקוד הנמוכות. ביחידות ספצנאו יש

עתודה של קצינים ונגדים. בהשוואה לתקן הסובייטי הרגיל של חמישה קצינים ונגד אחד בפלוגה, יש בפלוגת ספצנאו תשעה קצינים ו-11 נגדים.

איוש היחידות המקצועניות

כבר הוזכר המספר הגדול של ספורטאים בספצנאו. ברית המועצות זקוקה ליוקרה, ואחת הדרכים להשיגה היא זכייה במדליות אולימפיות. נחוץ למדינה ארגון בעל משמעת שטנית, כדי למצות את המרב מספורטאים. מצד שני, ספצנאו זקוק לספורטאים ברמה הגבוהה ביותר, שמזדמן להם לבקר בשטחים שבהם יהיה עליהם לפעול בעת מלחמה. הספורטאים זקוקים לאפשרות להתאמן, ומעוניינים להשתייך לארגון, המסוגל לגמול להם ביד רחבה על הישגיהם הספורטיוויים, להעניק להם דירות ומכוניות, לתת להם דרגות קצונה, ולדאוג להם לנסיעות לחו"ל. מכאן שספצנאו מהווה נקודת מפגש לאינטרסים של יוקרת המדינה, המודיעין הצבאי והאנשים המתמסרים לספורט.

מועדון צסק"א משגר את ספורטאיו לכל רחבי העולם, ואינו נוהג להסתיר את העובדה, שלספורטאים יש דרגות צבאיות. לקג"ב, גם עליו מוטל להתנקש בחיי מנהיגי האויב, יש ארגון דומה. מאבק מר ומתמיד שורר בין צסק"א (הצבא) לדי-נאמו (הקג"ב) על טובי הספורטאים, מספר חבים"מ מאגודות ספורט אחרות. מספר הספורטאיות בספצנאו גבוה עד מאוד. כמעט שאין ראיות בכתב לפעילות חטיבות המתנקשים המקצועיים הללו. אולם, יש דוגמה, ישנה אך משכנעת, ממלחמת העולם השנייה, עוד לפני הקמת ספצנאו עצמו. בעת המלחמה, היתה לנציבות העממית לעניני פנים (NKVD), כיום קג"ב) יחידת אומסבון, חטיבת הרוביאים הממונעת העצמאית של השירות המיוחד. חטיבה זו אימנה ושיגרה אל מעבר לקווי האויב 212 קבוצות בגדלים שונים (7,316 איש בסך הכל). משימתם הבטיסית היתה לחסל מנהיגים צבאיים ומדיניים של האויב. בנוסף, חיסלה החטיבה בה אויבים ידועים ואפשריים בשטחים, ש"שוחררו" בידי הצבא האדום. לפי נתונים רשמיים, חיסלה החטיבה הזו 140,000 נפשות. החטיבה כללה, לפי הפרסום הרשמי, "עובדי NKVD וביטחון המדינה, יחידות של משמר הגבול ומשמר הבית, ספורטאים מצטיינים, וביניהם שמות מפורסמים רבים מן השורה הראשונה, ואנטי-פשיסטים מקבוצות לאומיות שונות, לפי המלצת הקומינטרן".

בתיאור זה אנו מוצאים את כל הרכיבים הקיימים גם בספצנאו. אלה הם חיי-לים רגילים אך מסוננים בקפידה, ספורטאים מהשורה הראשונה, זרים, ובראש כולם, אנשי מודיעין מקצועיים.

סוכנים

בברייה"מ המלה "סוכן" מתייחסת אך ורק לזר שגויס לשירותי המודיעין הסובייטיים. סוכני המודיעין המגויסים על ידי הארמיות, הציים והחיותות, שונים לגמרי מאלה המגויסים על-ידי המנגנון המרכזי של GRU, והדומים יותר למרגלים, כפי שהם מופיעים בסרטים. סוכני המודיעין של ספצנאו מבצעים משימות פרוזאיות יותר. גיוס הסוכנים הזרים מתבצע, בדרך כלל, בתוך בריה"מ או בארצות יחידותיות (כולל פינלנד). אין הגבלה על טיב המגויס, סים, אבל מועדפים אנשים, שאין להם נגיעה לחומר מסווג, ואנשים קשישים. כל סוכן שגויס בברייה"מ חוזר לארצו, ומגייס לו כמה עוזרים. בשום מקרה אין סוכני המודיעין החשאיים של הארמיות והחיותות מנסים לחדור לשטחים מוגבלים. תחת זאת הם קונים, בכספים שקיבלו מ-GRU, בתים בקרבת יעדים חשובים — שדות תעופה, גשרים, בסיסי טילים, בסיסי צי וכדומה. המידע שהם מספקים קטוע וסתום, בדרך כלל, אבל כשמדובר ביעדים חשובים, הוא מאומת על-ידי סוכנים אחרים, המכסים בנפרד את אותו היעד. במידע הזה ישתמשו יחידות החב"ל של ספצנאו להנחתת מהלומות-פתע מדויקות.

סוכני החבלה של ספצנאו, לעומת זאת, מעורבים פחות באיסוף מידע, ובדרך כלל מוצאים לעצמם עבודה, או מקום מגורים, בקרבת מתקני תחבורה או חשמל. משימתם, כשיקבלו פקודה מ-GRU, תהיה להניח מטעני חבלה, שיוציאו את המתקן מכלל פעולה. במקרים רבים, יתכן שסוכן כזה לא יעשה שום דבר פלילי במשך כל ימי חייו, עד לקבלת הפקודה.

עוד משימה חשובה של סוכני החבלה של ספצנאו בעת שלום היא רכישת בתים וחלקות קרקע, שבהם יוכלו קבוצות חבלה למצוא מקלט בזמן מלחמה. הבתים והחלקות נמצאים, בדרך כלל, מחוץ לערים, לא הרחק מהים או מיערות, או בהרים. לרוב, יהיה בהם מקלט אטומי רגיל, מצויד בזמן, במים וכדומה. בנוסף לכך מסוגלים סוכני החבלה של ספצנאו לספק לקבוצות החבלה כלי רכב, דלק ותסיפקות, ולהנחותן אל יעדיהן.

סוכני המודיעין והחבלה גם יחד נתנו למרותם של קציני המודיעין הבכיר

רים של החזיתות, ואפשר להטיל עליהם את שתי המשימות גם יחד. כעיקרון, כמעט שאין לסוכני ספצנאז בעת שלום כל מגע עם אזרחים סובייטים מחוץ לגבולות בריה"מ, כדי לחזק את מעמדם במקומות מגוריהם. הם יוצרים למעשה רשתות סוכנים "דרומים", שיופעלו רק במקרה מלחמה. עד אז, יש לספצנאז אמצעים אמינים לפיקוח עליהם, כך שיש ביכולתו לוודא שהמגויסים הזרים יבצעו את המוטל עליהם כשיצטוו, או, לפחות, ינסו לעשות זאת.

אימונים קרביים

בעת שלום, אין לשלושת יסודות ספצנאז – היחידות הקרביות, יחידות הספורט – אים המקצוענים והסוכנים הזרים – כל הזדמנות להיפגש. בדרך כלל, אינם חושי-דים אפילו זה בקיומו של זה, הן בגלל המאמצים לשמירת הסודיות והן בגלל ההבדלים במשימות הקרביות.

אימון הסוכנים החשאיים נערך על בסיס אישי במרכזי אימונים מיוחדים הקיימים בתחומי בריה"מ. מרכז אחד מאלה נמצא באודסה. הנושאים המרכזיים בקורס האימונים כוללים ביטחון, קשר, חבלה (הלכה ומעשה) ושיתוף פעולה עם קבוצות מקצועניות. הכשרת הספורטאים המקצוענים נעשית בקבוצות קטנות. נושאי האימון המרכזיים הם אימון גופני (בכמה מקרים, עד לרמה האולימפית), שפות זרות, לימוד שטחי פעולה אפשריים (במהלך מסעות ספורט-טוויים. לחו"ל), קשר וחבלה.

אימון היחידות הקרביות דומה מבחינת רבות לאימון הכוחות המוטסים. על עומס האימונים מעידה העובדה ששנת שירות של קצין או נגד בספצנאז נחשבת כשנה וחצי – כלומר, עשר שנים בשיירות ספצנאז שקולות כנגד 15 שנות שירות רגיל. כמו כן, שכרם של הקצינים והנגדים בספצנאז גבוה ב-50 אחוזים מהרגיל, ויש עוד תוספת על כל צניחה.

על חיילי ספצנאז מוטל עומס דומה, אם לא כבד יותר. הם משרתים שנתיים, ככל שאג מגויסי החזרה.

במהלך אימוניהן הקרביים, פועלות יחידות ספצנאז נגד מפקדות, יחידות טילים ושדות תעופה. בממוצע, נמצאות היחידות כחצי מהזמן בשטח, ואם נביא בחשבון את האקלים ואת העובדה שבצי-בא הסובייטי אין שקי שינה, נקבל מושג על תנאי השירות.

האימון הקרבי נערך על בסיס תחרותי, ברציפות ובכל הרמות. מבחן רגיל הוא הצנחת קבוצות באזורים שוממים לחלוטין, מאות או אף אלפי קילומטרים מנקודת המפגש. המבחן הוא בתנועה מהירה, ללא תספוקת וללא אמצעי תחבורה. על פי רוב נקראות יחידות משרד הפנים לחפש את קבוצות החבלה ולנסות ללכוד אותן.

אחת לשנה, מתכנסות הטובות ביחידות ספצנאז מרחבי בריה"מ במרכז האימונים העיקרי באזור קירובוגרד. במשך שלושה חודשים, הן עוברות אימון מרוכז, בתנאי תחרות. דרך אגב, מרכז האימונים הראשי של ספצנאז צמוד לקבוצת מכרות האורניום ומחנות הריכוז ז'לטוי וודי (מחנות ריכוז דומים נמצאים בקישטים, באחינסק, בסברודבינסק ובצ'ליאבינסק. ז'לטוי וודי הוא אחד הגרועים שבהם). יתכן שאין למרכז האימונים של ספצנאז כל קשר למחנה הריכוז. עם זאת, יש מן הסמליות בסמיכות זו.

האימון הקרבי של ספצנאז מיועד לדמות תנאי קרב ממשיים עד כמה שאפשר. את תפקיד האויב באימונים ממלאים כוחות משמר הבית של משרד הפנים, כוחות הקשר הממשלתיים של הקג"ב, יחידות קג"ב מקומיות והמיליציה המשטרתית. משימתם העיקרית של כל הכוחות האלה היא אבטחת יעדים חשויים במיוחד ומאבק בפעילות חתרנית. משום כך יש עניין משותף להנהגות GRU, הקג"ב ומשרד הפנים לנהל תרגילי לים משולבים, והניסיון המצטבר נלמד ביסודיות רבה. פעמים רבות נקרא ספצנאז לבצע התקפות ידמה על יעדים ממשלתיים וצבאיים, לתרגול הטקטיקה שלהם, ובה בעת להגביר את רמת הכוננות של כוחות משמר הבית, המיועדים להדוף פשיטות אפשריות.

לדוגמה, בעת תרגילי הארמיה החמישית במחוז הצבאי של המזרח הרחוק, הופעלה חטיבת ספצנאז המחוזית (שמפי קדתה באוסורייסק) לתקיפת מפקדות ויחידות טילים. כללית, פעולות החטיבה הצליחו יפה, אבל בהתקפה על מחסן

נשק גרעיני, נפלו קבוצות ספצנאז בפה. מפקדי המחסן ארגנו את כלי רכבם כך שכאשר הודלקו פנסייהם הקדמיים בבת אחת, יצרו שדה תאורה בהיר סביב המחסן, שסינוור את הפושטים. אז שוחררו עליהם כלבים. מאז, רוב המפקדות הסובייטיות, יחידות הקשר והטילים, חונות בלילות במעגלים כך שבפקודה אחת, מואר המתחם.

באימוני הקרב, משתמשות יחידות הקג"ב, משרד הפנים ומפקדות הצבא הסובייטיות, בשלל אמצעי-נגד מול החבלנים, החל בשליטה מלאה בכל תדרי הקשר וכלה בשימוש במסוקים ובמטורי סים. הניסיון מלמד גם, שכלבים עודם האמצעי הפשוט והיעיל ביותר להדיפת חבלנים. בדעה זו מחזיקים הן הקג"ב והן ספצנאז.

במהלך האימונים, בנוסף לפעולות נגד יעדים סובייטיים ממשיים, מתאמנות יחידות ספצנאז גם במרכזי אימונים המיועדים שחזרים בדיוק רב את זירות הפעולה האפשריות, לפרטי פרטיהן. בהרים הקרפטיים, באזור יאבורוב, מזכירים פני השטח את האלפים הצרפתיים, והחוף הבלטי דומה לצפון גרמניה. נעשה שימוש בדגי מים מתנפחים של טילי לאנס, פוסיידון ופרשינג, הוביצרים, מטוסי מיראז' 4, יגואר וכדומה. חשוב יותר בעיני ספצנאז לשחזר לא את מדי האויב, אלא את הטקטיקה ואת שיטות החקירה שבהן יהיה על החבלנים לעמוד אם ייתפסו. השיעורים שלומדים חיילי ספצנאז בתחום זה מאלפים מאד, וזכורים זמן רב.

מעורבותה של בריה"מ באפגניסטן פתחה בפני ספצנאז הזדמנויות חדשות לאימונים בתנאי קרב מציאותיים. המפקדים מנצלים את ההזדמנויות האלה במלואן.

נשק וטקטיקה

בקרב, כולל ציודו התקני של חייל ספצנאז מבחר כלי-נשק: רובה סער קלשניקוב, 300 כדורים, אקדח P6 בעל משתיק-קול, סכין, ששה רימוני-יד או מטול רימונים קל, מנות קרב וציוד עזרה ראשונה. לכל קבוצת חבלה יש מכשיר קשר R350M עם אפשרויות הצפנה ושידור צפוף. בהתאם למשימה בפועל, יכולים להיות לקבוצה טילים סטרלה SA7, מוקשי מטען חלול וחומרי נפץ.

אין לספצנאז נשק כבד, אבל בפעולה בעורף האויב, עשויים החבלנים להשתלט על טנקי אויב, נגמ"שים או כלי-רכב אחרים. בעשותם זאת, יתכן שילבשו מדי אויב.

בסדרת תרגילים ניסיונית, השתמשו יחידות ספצנאז באופנועים קלים וברכב קטן גבה-עבירות, שנבנה במיוחד לשימוש מושן. אבל קשה לדעת אם אלה יהפכו לצידוק תקני.

הדעה היא שפעולות ספצנאז יהיו מוצלחות אך ורק אם ייערכו בבת אחת ובקנה-מידה גדול, ואם יפעלו בעורף האויב גם כוחות מוטסים, חי"ר ימי, חטי"ב סער אוויריות, יחידות דיוויזיוניות לסיוור-עמוק, צוותי ק"ג וקבוצות דומות ממדינות ברית ורשה.

לפני הצנחה נרחבת של יחידות ספצנאז בשלבי הפתיחה של מלחמה, יתכן שיחדרו לשטח האויב קבוצות קטנות של מקצוענים. הם עשויים, למשל, להיכנס לארץ כתיירים, כמשלחות מקצועיות, כקבוצות ספורט, כאנשי צוות או כנוסעים בספינות מסחריות, במטוסים אזרחיים או במשאיות. יתר-על-כן, לפני מלחמה יוצבו כמה קצינים ונגדים מספצנאז בשגרירות ובריונות ובקונסוליות, במטווה של סגל טכני, שומרים, גננים, נהגים וכדומה. ערב מלחמה עשוי להיות ריכוז יחידות ספצנאז (בכיסויים שונים ובתירוצים שונים) במדינות ניטרליות, שישתננו לאחר מכן לשטח האויב, בפרוץ הקרבות.

הסתננות אנשי ספצנאז לשטח האויב לפני תחילת מעשי האיבה היא פעולה מסוכנת אבל הכרחית, במיוחד אם לא ייעשה שימוש בנשק גרעיני. עיקר כוחות ספצנאז יוצנח בבת אחת בכל חזיתות המלחמה. הפלוגות העצמאיות של הארמיות יוצנחו 100-500 ק"מ בעורף האויב, ואילו חטיבות החזית, בעומק 500-1,000 ק"מ. הרגימנטים ה"ספורטיוויים" המקצוענים יפעלו בסביבות ערי הבריה, בלי קשר לריחוקן מקו החזית. החטיבות הירמיות של ספצנאז ירכזו את מאמציהן נגד בסיסים ימיים, בראש ובראשונה – בסיסי צוללות.

בהעדר נשק ציוד כבדים, אפשר להשתמש במטוסי חברת התעופה הסובייטית אירופלוט להצנחת ספצנאז. עובדה זו מאפשרת ריכוז כל מטוסי התובלה הצבאיים למבצעי הכוחות המוטסים.

עם הצניחה, קוברים אנשי ספצנאז את מצנחיהם ועוזבים את שטח ההצנחה. אויבם המסוכן ביותר בשלב זה הוא המסוק. אחרי היציאה משטח ההצנחה, מתאחדות כמה קבוצות, ומתארגנות להגנה על שטח בטוח, שבו יושאר הציוד הכבד יותר. אזור הבסיס יוקף במוקשים. אז יוצאות הקבוצות למשימותיהן, בטווח כמה עשרות קילומטרים מהבסיס, ומשירות אירות כמה אנשים לצפות עליו ממרחק.

מיקום הבסיס עשוי להשתנות בהתמדה. אם יתגלה הבסיס, ירגישו בכך השומרים עקב הפעלת המוקשים, ויעשו דרכם לנקודת מפגש, כדי להזהיר את הקבוצות החוזרות. הציוד יועבר מזי לילה ממחבוא למחבוא. אם ישתלטו על רכב אויב, לא יוקם בסיס.

משימתן המסובכת ביותר של יחידות ספצנאז היא חיפוש יעדים בעלי חשיבות מיוחדת. אותם יעדים שמיקומם ידוע מראש, יושמדו בטילים או במטוסים. על יחידות ספצנאז יוטל הטיפול ביעדים שמיקומם ידוע רק בקירוב. בחיפוש היעדים האלה, ישתמשו היחידות בציוד אלקטרוני, או יערכו תצפית חזותית בפני זור (לפעמים עד קילומטר בין חייל לחייל), לפני עריכת סריקה רגלית. בסריקה כזאת, נעים אנשי ספצנאז לאטם, ומשתמשים בהסוואה. במקרה של היתקלות באויב, אינם נכנסים לקרב בדרך כלל. הם מתפזרים ומתכנסים שוב בנקודות שנקבעו מראש. אחר מציאת היעד, מוקם קשר עם מפקדת הארמיה או החזית, ונקודות הציון של היעד נמסרות לתקיפה בטילים או במטוסים. אזי יסתלקו הקבוצות במהירות מהשטח, כדי שלא ייקלעו להתקפה.

אולם, במצבים מסוימים יפעלו אנשי ספצנאז בעצמם נגד יעדים. מדובר, בדרך כלל, כשאין אפשרות להקים קשר עם הפיקוד, כאשר משימתם המפורשת היא לחסל יעד, או אדם מסוים, או תפיסת מסמכים, או כאשר טילי האויב מוכנים לירי. במקרה האחרון, תיערך ההתקפה מבלי להתחשב בכל קושי או סכנה, גם כאשר מפקד הקבוצה משוכנע שכל אנשיו יחסלו בלי לגרום נזק ליעד. הרעיון הוא שהתקפת-פתע (גם אם לא הצליחה) עשויה להביא את האויב לביטול השיגור או לדחייתו, כדי לבדוק שוב את המערך כות והציוד. עם גילוי טיל מוכן לשיגור, תנסה קבוצת החבלה להשמיד אותו ממרחק, באש רובים או מטולי רימונים. אם לא הצליחה בכך, תעבור להתקפות התאבדות מכמה כיוונים. יתכן, שקבוצה קטנה תפתח באש כבדה מאחד הכיוונים, כהסחה, בעוד קבוצה אחרת מתקרבת חרש ליעד.

לא אחת קרה במהלך האימונים שיחידות ספצנאז תקפו יעדים חשובים במכור ניות נגובות, בנגמ"שים, או אפילו בטנקים שלקחו לעצמן. קשה לדעת כיצד יתנהגו החבלנים במצבי אמת, אבל ניסיון מלחמת העולם השנייה מלמד שרוח משימות ההתאבדות היא מתמדת ומידבקת. אמת, מאז נשתנו דברים רבים, החיילים המקצועיים ביחידות ספצנאז,

שלא בדומה לחיילים הסדירים, לובשים בגדים אזרחיים. יתר-על-כן, יש ביכולתם ליצור מגע עם סוכני ספצנאז ולקבל מידע נחוץ, תחבורה ומחסה. יחידות ספצנאז המקצועיות יפעלו בערים, במיוחד בערי בירה. וכן באתרים אפשריים למרכזי פיקוד של האויב. החיפוש אחר מנהיגי ממשלה וצבא עשוי להיערך בדרכים שונות. במשימה זו, קבלת מידע מדויק מהסוכנים נחשבת כאחד ממרכיבי ההצלחה החשובים ביותר.

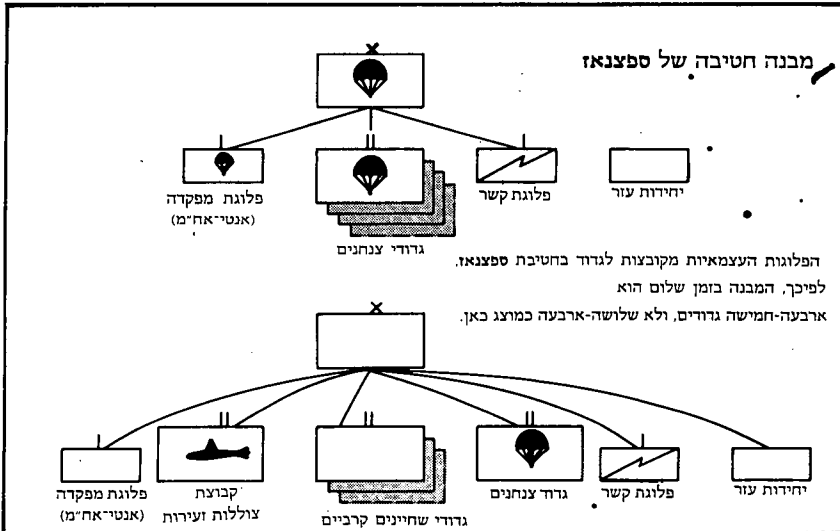
פיקוד ושליטה

יחידות ספצנאז יוצאות דופן בחופש הפעולה הרחב שלהן. בדרך כלל, יש למפקד יחידת חבלה סמכות רחבה ביותר מאחורי קווי האויב. יחידת ספצנאז מוצנח חת לאזור שבו יש לצפות לריכוז של יעדים חשובים. מכאן ואילך, היא עצמה אית בשטח. מפקדת הארמיה, החזית והגבוהות מהן מתערבות בפעילות החבלנים רק אם גילו יעדים חשובים יותר, או כשיש צורך לשלוף את החבלנים משטח נתון – למשל, לפני הפצצה גרעינית. המפקדות הגבוהות מנסות שלא להתערב במבצעי החבלנים על סמך האמונה שהמפקד בשטח, מאחורי קווי האויב, רואה את המצב טוב יותר. התיאום בין יחידות ספצנאז הכפופות למפקדות שונות מיועד רק להקצאת תחומי גיזרה ולתיזון מן הפגיעות.

בעת מלחמה יפעלו עוד יחידות סובייטיות, מלבד ספצנאז, מאחורי קווי האויב. ביניהן:

* פלוגות לסיוור עמוק. פלוגות אלה לקוחות מגרודי הסיוור של דיוויזיות רובי איות, ממונעות ומשוריינות, וכמעט שאינן שונות מספצנאז, במשימות ובטקטיקה. ההבדל היחיד הוא, שפלוגות אלה מועבדות לעורף האויב במסוקים, בנייפים ובשריוניות קלות, ואינן מוצנחות. בפלוגות הסיוור האלה הרבה פחות אנשים מאשר בפלוגות ספצנאז. יתכן, שכל אחת מהן תעסיק רק חמש קבוצות חבלה, לא 15. עם זאת, מספר הפלוגות הרבה יותר גדול. יחידות הסיוור העמוק אינן פועלות בדרך כלל ביחד עם ספצנאז. בנוסף, גבול טווח הפעולה של יחידות הסיוור הוא מאה ק"מ מאחורי קווי האויב, כך שיחידות ספצנאז יכולות לרכז את מאמציהן הרחק יותר בעורף, מבלי לתת את הדעת על הפעילות שמאחוריהן.

* חטיבות הסער האוויריות של החזית. חטיבות אלה פועלות עצמאית, אבל, לעתים, עשויות יחידות ספצנאז להנחות את מסוקי הסער שלהן ליעדיהם. לעתים,

ואילו כוחות ספצנאז יצטרכו לפעול בשטח אויב – ולא ביערות ובביצות אלא בשטחים מאוכלסים. כן, עליהם להגיע לשטחים האלה כך או כך. אף-על-פי-כן, הרעיון פופולארי ביותר במפקדה הסובייטית: "מה אם נחזור על קונצ'רטו, לא נגד גשרים ודרכים אלא נגד הנשק האטומי ומערכות הפיקוד והשליטה של נאט"ו?"

חות הסובייטיים למתקפה. כ-100,000 פרטיונים השתתפו בו. הם הורידו מהפ"ס 836 רכבות מיוחדות, ופוצצו 556 גשרי כבישים ו-184 גשרי מסלות ברזל. עורף האויב שותק בשטחים נרחבים. בפעולה יחידה, פוצצו 215,000 פסי רכבת. בקנה-מידה גדול עוד יותר התנהל מבצע קונצ'רטו, שבו השתתפו 120,000 פרטיוז'נים, כשתקף הצבא האדום לצליחה בכוח של הנהר דנייפר. לדעתו של המרשל אנדריי ירמנקו, "אלמלא קונצ'רטו לא הייתה מתאפשרת צליחת הדנייפר". כמובן, הפרטיונים פעלו בשטח שלהם,

מתאפשרים מבצעים משולבים בין כוחות הסער האוויריים והחבלנים, כגון בשימוש במסוקי החטיבות לשליפת שבויים או פצועים מאנשי ספצנאז.

* דיוויזיות מוטסות. אלה פועלות לפי תכניות הפיקוד העליון. במקרה של קשיי אספקה, הן עוברות לטקטיקות גרילה רגילות. בדרך כלל, אין מארגנים מבצעים משולבים בין דיוויזיות מוטסות לבין יחידות ספצנאז. אבל פעילות של כוחות מוטסים חזקים מאחורי קווי האויב יוצרת מצב נוח מאד לפעולת יחידות ספצנאז. בשני מצבים תארגן מפקדה עליונה שיתוף פעולה ישיר בין יחידות הפועלות בעורף האויב: כאשר רק התקפה משולבת תוכל להביא להשמדת יעד או לתפיסתו, או כאשר היחידות הסובייטיות בעורף האויב סבלו אבדות קשות מאד, והפיקוד יוצר קבוצות מאולתרות משרידי היחידות השונות.

הפיקוד הסובייטי מודע היטב לעובדה, שמבצעי ספצנאז יהיו כרוכים בקורבנות עצומים. ניסיון האימונים מלמד שהאבידות יהיו כבדות בעת הסתערות מוטסת. בה בעת, זוכר הפיקוד את התוצאות של שני מבצעי פרטיוז'נים, שנערכו במקביל למתקפות בקנה-מידה גדול של הצבא האדום במלחמת העולם השנייה. מבצע מלחמת הרכבות החל בשלושה באוגוסט 1943, בשיא קרב קורסק, עת עברו הכו-

על איכותו במלחמות קודמות. אלא שחי"ר, שהוכן כיאות – נפשית, חומרית ותורתית – ללוחמה רגילה, אכן יכול לעמוד בה. דוגמות דומות היו במלחמת של"ג, במבצעי ההגנה של הקומנדו הסורי בואדי שבעה, בעין זחלתא ובהגנה על ביירות. נראה, כי החי"ר של צה"ל – הצנחנים וגולני – אשר נלחם היטב בשדה הקרב הקובע, אכן הבין את סדר העדיפויות הנכון בהכנות למלחמה, כאשר אימון לקרב על ביירות קודם לפשיטה עליה; ועם זאת, נשמר הכושר לפעול במבצעים מיוחדים. וזאת משום שהזנחה וגישה טועה רבות-שנים קשות מאוד לתיקון.

לקריאה נוספת:

- ולדימיר פניאקוב, צבאו הפרטי של פוסקו, מערכות 1954.
- מייקל קאלברט, אסירי תקווה, מערכות 1955.
- וירגיניה קואלס, מפקד הרפאים, מערכות 1958.
- גיימס אלטיארי, ראשי חנית, מערכות 1965.
- לוקס פיליפס, הפשיטה הגדולה ביותר, מערכות 1961.

סא"ל בני מם

הצנחנים של צה"ל, אשר ביצעו בהצלחה יחסית פעולות גמול, נכשלו בלחימה רגילה בקדש, במלחמת ששת הימים וביום הכיפורים. די להשוות את הבעיות הרבות, שהיו לצנחנים בירושלים בששת הימים להצלחה של חטיבת מחוז ירושלים (חי"ר) על מנת לראות את הכשלים הנובעים ממגמה זו. באותה מלחמה בדרום אפשר להשוות את הביצועים של חטיבת הצנחנים הסדירה (בפיקודו של רפול) לאלה של חטיבת החי"ר של קוטי באום-כתף. במלחמת יום הכיפורים – ההשוואה הטובה ביותר היא בין גדוד הצנחנים, שנלחם במערך המצרי בחווה הסינית, וגרם לו נזק מועט באבדות כבדות (אך אילץ את הפיקוד להקצות גדודי טנקים שלמים ממאמץ הצליחה לחילוץ) לבין גדוד החי"ר המצרי, שהגן על מתחם "חמוטל" מחופר חפזו וללא טנקים צמודים (למרות שנדרס פיזית שלוש פעמים ע"י טנקים של צה"ל המשויך להילחם, ולבסוף הדף את התקפתו). כמובן, אין להסיק מכך, כי איכות החי"ר בצבאות ערב עלתה לאין שיעור

כוחות מיוחדים (המשך מעמ' 7)

סיכום

למבצעים מיוחדים, אין צורך בכוחות מיוחדים גדולים. די ביחידה קטנה – כמה עשרות אנשים – שתתמחה בכך, דוגמת הכוחות המיוחדים האמריקנים, שירות האוויר המיוחד (SAS) הבריטי, או יחידה 101 בצה"ל. מבצעים כאלה דורשים מסגרות קטנות וייעודיות בעלות התמחות מיוחדת, שאינה דומה למאפיינים של החי"ר בשדה הקרב הרגיל. צה"ל חזה על בשרו את כל הבעיות של התפתחות הכוחות המיוחדים, כפי שעברו רוב הצבאות בעולם במהלך מלחמת העולם השנייה. נראה, כי עדיין הוא ממשיך ללמוד בדרך הקשה (מניסיונו הוא) את הלקחים האלה. המאפיינן מגמה זו הוא התהליך שהחל לאחר איחוד הצנחנים עם יחידה 101 – דגש על מבצעים מיוחדים על חשבון לוחמת חי"ר רגילה. די לבדוק מה קרה לחי"ר בצה"ל כתוצאה מגישה זו על מנת להבין היכן צריך להיות הדגש.

"אסקורט", "רביב"

פשיטות בחוף מפרץ סואץ

ספטמבר 1969

סא"ל (מיל") אברהם זהר

עד מלחמת ששת הימים ישראלי לחופי הים התיכון, ובדרומה נגעה בים אילת. הישגי המלחמה הוסיפו לה את חופי סיני בים התיכון וכן האריכו את חופה בים סוף. הארכת חופי המדינה מ-200 מיל ל-1100, הוותה נטל נוסף על פעילות השיטור הימי, והוסיפה ממד חדש ורחב לפעילות הימית של צה"ל ושל האויב גם יחד. צה"ל, הגם שהוא צבא "יבשתי" בעיקרו, רכש נחתות וחלקן הורדו, בתום מלחמת ששת הימים, לזירת ים סוף.

הנחתת כוחות וציוד מהים נעשו במבצע "בן-עמי" במלחמת העצמאות, וכן במערכת קדש ובמלחמת ששת הימים, ולשיאה הגיעה במערכת שלום הגליל. מבצע "רביב", הגם שלא היה רחב-ממדים, שילב את כל הגורמים הקלאסיים של מבצע נחיתה: סילוק כלי-שיט, שסיכנו את הנחתות ע"י כוח קומנדו ימי (מבצע "אסקורט"); הובלת כוח שריון על גבי נט"קים ופינויו, וכן בידוד שדה המערכה על-ידי מטוסי חיל-האוויר. הדברים הבאים יבחנו את המבצע על השתלשלויותיו משני היבטים: מקומו בכלל מלחמת-ההתשה, וכמבצע משולב בפני עצמו.

מלחמת ההתשה

מלחמת ההתשה נמשכה ממרס 1969 עד אוגוסט 1970, ביזמת מצרים, אשר לא אבתה להשלים עם תוצאות מלחמת ששת הימים. נאמן לתורת שלושת השלבים שקבע, ביקש נאצר לסיים את שלב "העמידה האיתנה" בקיץ 1968, אולם פעולת נג'ע חמד ("הלם") בעומק נהר הנילוס בלמה תהליך זה, ועד שחידש צבא מצרים את פעילותו, במרס 1969, העמיד צה"ל מולו את "קו המעוזים" על מרכיביו בתעלה. כשעלה מספר אבדרי תינו, הוכנס, ב-20 ביולי 1969, חיל האוויר לקרב באזור התעלה, ובינואר 1970 אף פעלו מטוסינו בעומק שטח מצרים, במגמה לסיים את המלחמה. צה"ל הגיב גם בפעולות בעומק ובאגפים. הלחימה הועתקה גם לזירה הימית ע"י שני הצדדים. ב'יולי 1967 טיבעו אניות חיל-הים שני סט"רים מצריים בחוף סיני ובאוקטובר טובעה באותו מקום אח"י אילת באש טילים. בנובמבר 1969 הופגז חוף סיני בידי משחתות מצריות, שלוש פעמים. בנובמבר 1969 ובפברואר 1970 חיבלו לוחמי קומנדו ימי מצריים בכלי-שיט בנמל אילת. במאי 1970 טובעה ספינת הדיג "אורית" באש טילים מצריים. באותה עת היה חיל-הים הישראלי בעי-צומו של המעבר לעידן הסטיילים.

במלחמת ההתשה בלטו בפעולותיהם כוחות השיטור הימי שכללו כלים חדשים וישנים: ה"ברטרמים" וה"דבורים". בפעולותיהם הגמול לקחו חלק בעיקר לוחמי הקומנדו הימי. גם שילובם של אלה בלחימה הפעילה לא בא בנקל, וחיל-הים נדרש להשקיע מאמצים רבים כדי לשכנע את המטכ"ל ביכולת הביצוע של הלוחמים המגיעים ליעדיהם דרך הים.

אור ל-21 ביוני 1969, פשט כוח קומנדו ימי על תחנת-חוף מצרית בראס-עדביה בצפון מפרץ סואץ, וכעבור חודש, אור ל-20 ביולי – פשט כוח קומנדו ימי ויבשתי על האי גרין שבפתחה הדרומי של תעלת סואץ. עובדת הימצאותן של נחתות בזירת ים סוף העלתה אז את האפשרות להוסיף ממד ימי ומשולב למלחמה ולערוך פשיטה משוריינת גדולה. מועד המבצע נקבע ליולי 1969, אך הוא נדחה לספטמבר אותה שנה.

רקע ואויב

הנחיתה מהים נועדה להיערך בקטע הצפוני-המרכזי של מפרץ סואץ. בקטע של 30 ק"מ מגיע שם ג'בל-גללה-אל-בחריה עד לים ממש, והכביש חצוב בו ולמרגלותיו. מצפון לגוש ההררי נמצא

עמק ביר ערידה ומדרום – מישור רחב מעורף נחלים.

המרחב היה בתחום האחריות של מפקדת מרחב ים סוף, דליל בכוחות ושני בחשיבותו לזירת התעלה, שבה נמצא עיקר צבא מצרים.

בסתיו 1968, לאחר מבצע "הלם" (נג'ע חמד), אורגן המרחב לאתרה מפני חדי-רות בדרך הים ולהגנה מפני כוחות פשיטה קטנים. חטיבת חי"ר הוצבה בע'רדקה, ולאורך החוף הוצבו נקודות משמר ובהן כיתה או שתיים של רוכבי גמלים או מכוניות-גבול. 20 מוצבים כאלה היו במרחב הפעולה ובנוסף להם פלוגת חי"ר במוצב אבו-דרג', פלוגה במחנה מכ"ם ראס-זעפרנה וכן גדוד מוקטן, פלוגת גמלים ו-7 טנקים T-34 בראס-זעפרנה. המצרים הציבו מכ"מים באל-חפיר, בראס אבו דרג', ובמחנה מכ"ם ראס-זעפרנה.

ביום היו למצרים עד אוגוסט 1969 ספינות משמר בעדביה וכן דוברות-מים ועל-הן לוחמי קומנדו.

לפני המתכננים (מפקדת ג"ש שהייתה למפקדה משולבת), ומפקדת חיל-הים – ניצבו כמה אתגרים, שנבעו מאופיה של מלחמת ההתשה ומאופי הפעולה עצמה: א. צה"ל, עד לאותה עת, לא ניסה את יכולת הנחיתה הימית שלו בפעולה מבצ-עית.

ב. היה צורך בהכנות רבות ומדוקדקות, של כל אחד ממרכיבי הכוח לחוד ושל כולם בפעולה משולבת.

ג. הביצוע חייב היה להיות מושלם וללא אבדות, כפי שנאמר בפקודה המטכ"לית: "תוך הימנעות מהסתבכות בקרבות, שבהם סבירות ההיפגעות של כוחותינו הנה גבוהה".

במקביל לאיסוף חומר מודיעיני על טיב השטח ועל מוצבי האויב, החלה פעילות אימונים קדחתנית: כוח השריון, שכלל שישה טנקי T-54 שלל ושלוש גמ"שים (שלל) BTR-50, התאמן בנגב ואחר-כך הצטרף לאימוני פלגת הנט"קים שבאילת. בכל האימונים נכחו מפקד חיל-הים, האלוף אברהם בוצר, ומפקד גיסות השריון, האלוף אברהם אדן. עקב הדחייה במועד הפעולה, כונסו הכוחות לביצוע רק בתחילת ספטמבר, ואז ניצבה בפני המתכננים בעיה נוספת, שדרשה פתרון.

מבצע "אסקורט"

הפשיטה על מבצר האי גרין ופשיטות נוספות, שערך צה"ל, הגבירו את דאגת המצרים, והם העלו לצפון המפרץ שני

סט"רים מדגם F-183, אשר נהגו לסייר בין ראס עדביה לראס-סרת. כוח ימי זה סיכן כל כוח נחיתה ולפיכך הפכה השמדתו לתנאי הכרחי לביצוע מבצע "רביב". משימת טיבוע שני כלי-שיט הוטלה על לוחמי הקומנדו הימי. צה"ל לא ביצע פעולות טיבוע של כלי-שיט מאז שטובעה אניית הנשק "לינו" במלחמת העצמאות. אמנם במלחמת ששת-הימים חדר קומנדו ימי למעגני הצי המצרי שבפורט סעיד ובאלכסנדריה אך גילה שם כלי-שיט מעטים בלבד. הניסיון של הקומנדו הימי התבסס, אפוא, בעיקר על ניסיונם של צבאות זרים, כמו שייטת 10 האיטלקית ואנשי קומנדו ימי בריטים, אשר טיבעו במלחמת-העולם השנייה כלי-שיט של אויביהם באמצעות מוקשי-עלוקה שהוציאו מדו בידי אנשי-צפרדע שהגיעו לאזורי הפעולה על גבי "חזירים" (כלי שיט תת-מימיים).

אור ל-6 בספטמבר 1969, לאחר סדרת אימונים, יצאו לוחמי הקומנדו הימי לפעור לתם. אותו זמן היו הכוחות היבשתיים בתנועה לאזור-הפעולה והנחתות – בתנועה מבסיס אפיריה. הסט"רים עגנו בדרך כלל בקצה מסוף הדלק של ראס-סרת וכן עגנה שם תדיר מכלית נפט. ארבעה ק"מ מדרום למסוף נמצאה מכלית יוונית טובעה בחלקה, "אבנגלוס" שמה, אשר נפגעה באש ישראלית. באותו לילה גילו צוותי הסט"רים עצבנות יתרה, הרבו לירות כדורים ופצצות תאורה. אור ל-7 בספטמבר הפליגו הלוחמים לעבר יעדם. בשעה 2140 התקרבו למרחק של כשלושה מיל מ"אבנגלוס".

כלי מס' 1, בפיקודו של עמי, גילה את הסט"רים בהיותם מרוחקים כמה מאות מטרים מהמכלית הפורקת, קרב אליהם ושלח את הלוחמים. אלה הגיעו אל גחון הסט"ר העשוי עץ והצמידו אליו שלושה מוקשים, ושני מוקשים נוספים לבן-זוגו. אחר-כך נסוגו אל הכלי שלהם. משהתרחקו מיעדם דיווחו הלוחמים למפקד חיל-הים שנמצא באותה עת בחוף סיני: "גרין על שני כלבים". הצלחתם לא נודעה לכלי מס' 2. רפי, מפקד הכלי שהיה גם מפקד הכוח כולו, נע לפקודת מפקד חיל-הים לעבר שני הסט"רים ולאחר שאיתרם התקרב עד ששמע את רעש הגנרטורים שלהם ואז שלח את הצוללנים. אלה מצאו את המוקשים שהצמידו חבריהם אל גחון הסט"רים והוסיפו עוד שני מוקשי-ים לכל כלי אויב.

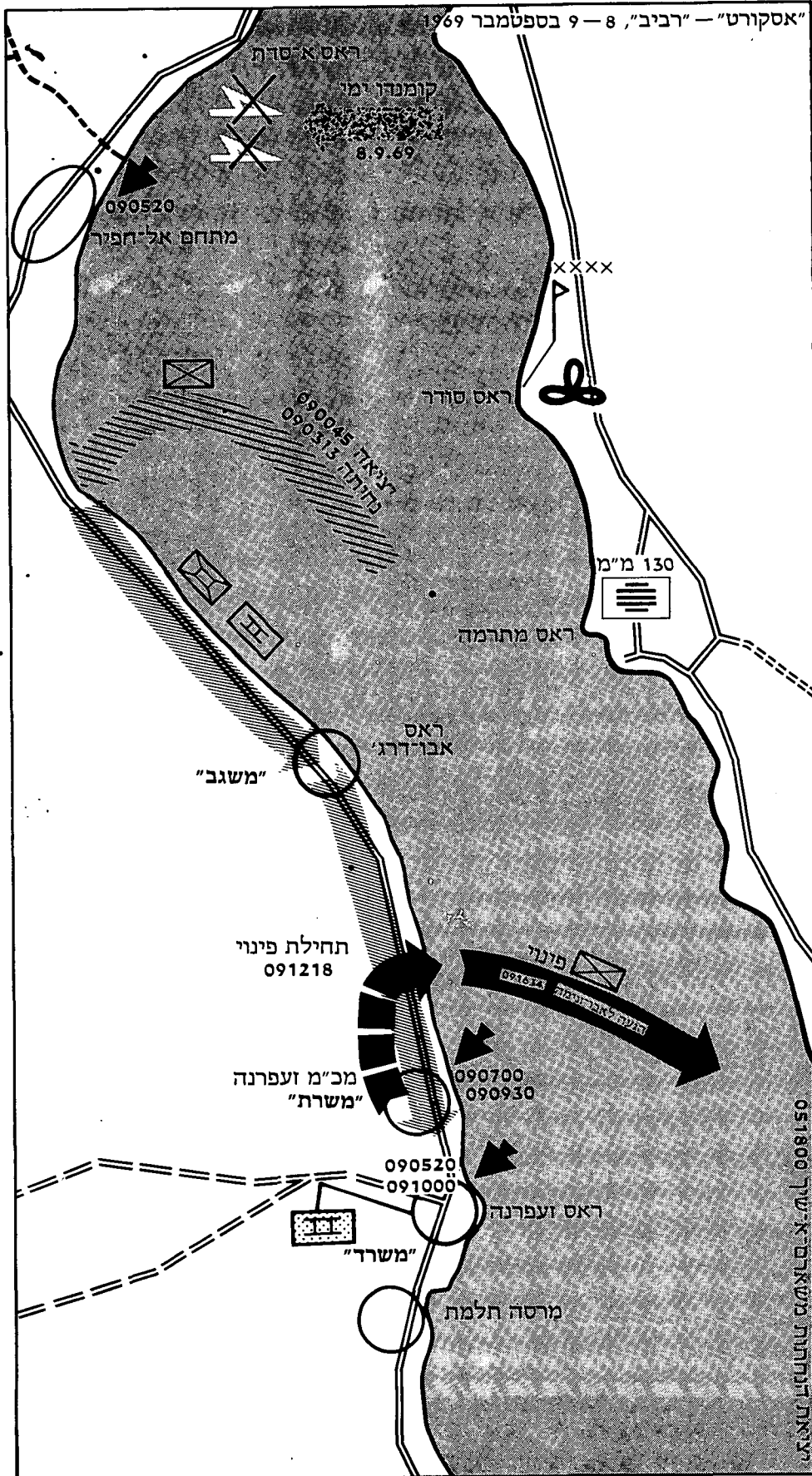

עתה פנו לחזור ולאחר כ-20 דקות דיווחו גם הם לחפ"ק גרון על שני כלבים. המשימה הושלמה דקות ספורות לפני שיצאו הסט"רים המצריים לדרום. סט"ר אחד הניע מנועיו, הפליג ומיד התפרץ. צוותו של השני נע לעברו וגורלו לא שפר מגורל קדמו, אך זה לא טבע משום שעלה על שרטון. שני הסט"רים נמחקו מסדר הכוחות של הצי המצרי והמכשול בדרך לביצוע מבצע "רביב" סולק.

זו הייתה החוליה הראשונה בשלשלת המבצע המשולב. כלי מס' 1 הגיע לחוף סיני והתקבל בשמחה על-ידי מפקד חיל הים ועל-ידי מפקד יחידת הקומנדו הימי סא"ל זאב. אולם עד מהרה החלה דאגה מכרסמת בליבות האנשים: הקשר עם כלי מס' 2 נותק. בשעה 0230 התפרץ מטען השמדה עצמית, שנתעד לפעול בעת חירום בכלי מס' 2. רס"ל אריה, שנפצע קל יחסית, מצא עצמו במים עם חבריו הפצועים ואילו רפי נעלם. רקטות שירה לא נצפו מהחוף ואריה המשיך לגרור את חבריו. אולם כוחם אפס והם ביקשו מאריה לשחות לפניהם ולהביא עזרה. בשעה 0800 בערך הבחין צוות מטוס בשחיין בודד. מסוק העלהו על סיפון, ואחר-כך העלה גם את רעיו שכבר לא היו בין החיים.

מבצע "רביב" ההישט

בעוד לוחמי הקומנדו הימי עסקו במילוי משימתם - טיבוע שני הסט"רים - התקבצו לוחמי כוח הפשיטה המשוריין, על כליהם, בראס סודר. בדרום לשם נקלעו מובילי הטנקים להפגזה מצרית בקרבת התעלה. פלגת הנחתות השלימה את ההכנות האחרונות וב-5 בספטמבר יצאה למסע בן שלושה ימים. הכוח נע בשעות הלילה ואילו בשעות היום הוסתרו הכלים המגושמים במפרצים והוסו. אבן חייהם של לוחמים מהקומנדו הימי וגיחת צילום שעשו מטוסים מצריים בבוקר ה-8 בספטמבר, בנוסף להגברת הכוננות בעבר הרחוק של המפרץ - עוררו חשש שמא לא יאושר המבצע. משום כך רווח לכולם כאשר בערב הגיע הרמטכ"ל והורה לפתוח בפעולה. בחסות החשכה התקרבו שלוש הנחתות לחוף ההעמסה וצוותיהן החלו להעמיס את הטנקים ואת הנגמ"שים: שני טנקים ונגמ"ש בכל נטיק. על אף התקלות וה"התחפרות" של נטיק אחד בחוף, הסתיימה ההעמסה עשר דקות לפני המועד שנקבע.

מוחלט ולא פגע בה כדי שלא יתגלה. התרגול החל לשאת את פריו, ולמעט תקלה בפתחת דלת נט"ק, ירדו אנשי הכוח הפושט על כליהם ועלו על חוף יבשת אפריקה. הפיקוד הועבר מסא"ל זאב אל "פינקו" (סא"ל ברוך הראל), מפקד הכוח הפושט, וצי הנחתות ומלוויהן חזרו אל חופי סיני, נכונים לחזור ולאסוף את הפושטים עם השלמת המשימה.

התנועה עד ראס אבו-דרג'

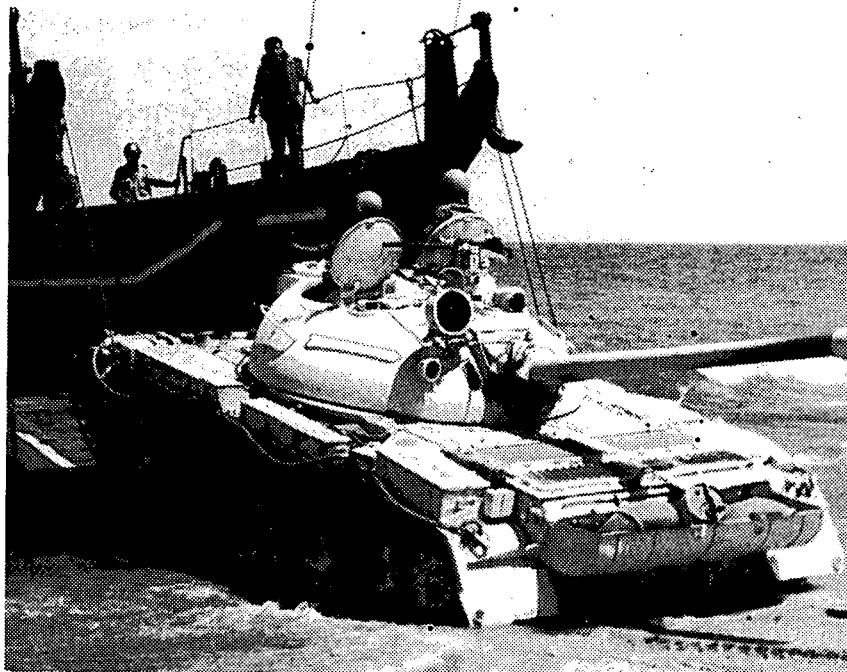
הקטע בן 25 הק"מ, עד למוצב הפלוגתי בראס אבו-דרג', היווה בעיה. הדרך כולה עברה בסמוך למצוק ההר ונשקה לים, למעט שפכי ואדיות. מפקדי הכלים דרשו לכוון את הנהגים, שציוד התת-אדום שלהם נרטב ויצא מכלל שימוש.

על-מנת לשבש את תנועתו של כוח שעלול היה לרדוף אחריהם, השאירו השריונאים מטעני צד מצפון לראש החוף ובאזור "דורונה" 42 (כך כונה נתיב הכביש) פוצצו קטע כביש.

בין כה ובין כה האיר השחר על השיירה שנעה בכביש האפריקני הצר.

עם האר היום הפכה התנועה מהירה ושוטפת יותר. הטנקים נעו לפי תרגולות תנועת השריון, ותותחיהם מופנים לכל העברים, דרוכים ומוכנים לפעולה. עד היעד הראשון, אבו-דרג' ("משגב"), היה על הכוח לעבור עוד כ-18 ק"מ, שלאורכם היו מפוזרות שבע או שמונה נקודות-משמר – תחנות-תצפית המאוישות בדרך כלל בכיתה של חיילי משמר הגבול או של רוכבי גמלים. הנקודות, שהיו מרוחקות שניים עד ששה ק"מ זו מזו, נקבעו בדרך-כלל בפתחי ואדיות, וכללו מבנה אחד או שניים וכן אוהלים אשר יריעור תיהם סגרו על קרקעית בור שעומקו מטר. חלק מן הנקודות לא היו מאוישות וגם באלה שהיו מאוישות לא נמצאו חיילי האויב בעמדות-הלחימה אשר נתפסו בעיקר בשעות הלילה. כיוון שכך, נקבע שנגד המשמר תבוצע פעולת שריון אופיינית – היינו, שטיפה באש מקלעים ותותחים תוך כדי תנועה, ללא טיהור פיזי כלשהו. מפקד הכוח, שרצה לשמור ככל האפשר על גורם ההפתעה, הורה לטנקים המובילים שלא לפתוח באש תותחים ללא אישור. המצרים היו מוכי תדהמה וכמעט לא הגיבו באש, מה גם שהטנקים, על צוותיהם, נראו כמצרים לכל דבר, לרבות צבע הכלים.

אור היום אפשר לשותף השלישי במבצע המשולב, לחיל האוויר, להיכנס לפעולה. פקח-האוויר שהיה עם הכוח עדיין לא הוזמין להצטרף לפעולה, והמטוסים

העמסת הטנקים בראס סדר (צילום: אלי לנדאו)

טנק בחיפוי על הכניסה למחנה המכ"ם בראס זעפרנה

פה כבר המתין להם כוח "ראש החוף" – צנחנים ולוחמי קומנדו ימי, אשר הגיחו מן המים ומסירות גומי ותפסו את המרחב שנועד לנחיתה. בעור צוותי הטנקים מתכוננים להתניע את המנועים, התקרבה למקום מכונית. הכוח שמר על שקט

ב-090045 הפעילו צוותי הנט"קים את מנועיהם ו"הרימו עוגן". מבצע "רביב" החל. על ההישט שכלל שלוש נחתות וסירות משמר מאבטחות פיקד מפקד זירת ים סוף, סא"ל זאב. בתום שלוש שעות שיט הגיעה הפלגה לחוף הנחיתה.

פעלו בקצות כביש "דורונה" ופגעו בסוללת טילים ק"א באל-חפיר ובמכ"ם בראס זעפרנה, וכל העת דאגו לבל יופרע הכוח. בשעה 0515 לערך דיווח רס"ן לפידות, מפקד כוח הטנקים המובילים, לסא"ל פינקו: "רכב מתקדם לעברי". מפקד הכוח הורה לו לירות עליו. במקביל הורה מפקד הכוח לטנק 3א, שנע כמאסף, לירות פגז לעבר הרכב המצרי. זו הייתה השיטה שבה התנהלה מנאן ואילך השמדת כלי-הרכב שנודמנו מול הכוח: בהתקרב כלי-רכב כלשהו דיווח מפקד הטנק המוביל לאחור, אך אפטר לרכב להתקרב עד טווח של 300-400 מטרים. הרכב המתקרב נעצר בראותו את שורת הטנקים ונעמד בשולי הכביש. לזה בדיוק ציפה המפקד, אשר הורה לירות אל המכוניות רק כשהן בשולים, וזאת כדי שהרכב הפגוע לא יחסום את הכביש. הפגיעה בו נעשתה תחילה באש המקלעים ואחר כך על-ידי פגז של הטנק האחרון בשדרה. כך נהג הכוח בשלוש משאיות גדולות, שקרבו אליו בדרך לאב-דרג'. רס"ן באום, מפקד כוח הנגמ"שים, סיפר ש"ליתר ביטחון" הטילו על כל משאית מטען נפץ של 5 ק"ג. בשעה 0553, כשנמצא הכוח במרחק של כשני ק"מ מאב-דרג', איתר רס"ן לפידות ארבעה גיפים עם חיילים בטווח 400 מטרים לפניו. הוא דיווח על כך לאחור, נתן פקודות לטנק הגור שלו, ושני הטנקים, אגב תנועה איטית, פתחו באש לעבר הגיפים. אלה עלו מיד באש וחייהם ליהם נהרגו.

דקות מספר אחר-כך, בשעה 0606, דיווח רס"ן לפידות על שתי משאיות בכביש, ודומה שעוד בטרם קיבל אישור לפגוע בהן, היה גורלן כגורל הגיפים. מכל-מקום, מקץ דקה בלבד הודיע לפי דות: "הן כבר בוערות". ואכן הן בערו והקשו על הטנקים שהתחככו בהן בכביש הצר. בשלב זה האיץ מפקד הכוח בפקר דיו. הוא זכר כי הכוונה הייתה להקדים ולהגיע לאב-דרג', כדי לתפוס את האויב עם שחר, כשאינו מאורגן עדיין. לפי התכנון היה הכיבוש צריך להסתיים בשעה 0600, ואילו עתה כבר הראו מחוגי השעון 0601 והכוח עדיין לא יצר מגע עם היעד. היה גם ברור לו שהמצרים קיבלו התרעה על היקף הכוח הפושט והיה מער-ניין להקטין את משך השהות עד לתגובתם האפשרית.

כיבוש ראס אב-דרג'

מחנה אב-דרג' היה מחנה אזורי בשרשרת המחנות שלאורך שפת הים שבין צפון מפרץ סואץ לדורמו. במרכז המחנה, ליד

המגדלור, היה מוצב מכ"ם ימי מסוג "דקה". ממערב למגדלור הזדקרה אנטנה. את המחנה איישו מפקדת גדוד רוכבי-גמלים ופלוגת משמר אחת - בסה"כ כ-150 חיילים. במחנה היו מבנים, ששימ"ו שו כמשרדים וכמבני מגורים. סמוך להם הייתה חצר לרכב. המחנה היה מגודר כולו, למעט קטע אחד, לרגלי הגבעות שמצפון ליעד והכניסה מצד צפון הסמוכה לים. כביש-החוף עבר בסמוך למחנה ומחוצה לו. וממערב, במקביל לו, ניצבו עמודי הטלפון, המקשר בין המחנות לנקודות-המשמר שלאורך החוף.

בשעה 0612 נגלה המחנה לטנק המור-ביל. הטנקים פתחו באש עוד מטווח של שני ק"מ.

שוותף רביעי הצטרף עתה לפעולה: שני תותחים שלל 130 מ"מ, שניצבו בחוף סיני, במרחק 23 ק"מ, ירו ששה פגזים שפגעו "בול" במחנה. לשם הדיוק בירי הוצרכו אנשי הארטילריה ה"בין-יבשתית" לחשב את נותני סיבוב כדור-הארץ. להת-קפה הוכנסה גם רביעיית מטוסים. עתה, משסגר על היעד משני צדדיו, הורה פינקו לארבעה טנקים ולשני נגמ"שים להיכנס למחנה.

לאחר 20 דקות דיווח פינקו כי "משגב" (אב-דרג') בידיו. הכוח המשיך לנוע, ולבקשתו הוכן בסיני מסוק נושא תחמושת לטנקים המובילים, שהרכו לירות בדרך ובעת כיבוש היעד. בשעה 0830 הגיע המסוק לדורונה 30. את מתלה-המטען שתחת חנונו השאיר לפושטים וחזר כלער-מת שבא כשהוא נושא עמו קצין ישראלי שנפצע במהלך כיבוש היעד וטיהורו. כדי לאפשר את נחיתתו הוצרך הכוח לכבוש קודם את נקודת המשמר שהיו בה יותר מ-20 לוחמים מצרים. אלה נתפסו בעת מסדר הבוקר שלהם ונמלטו בבהלה, אם אל מחוץ למוצב או לתוך מחפורות. מספר רס"ן שלמה באום, מפקד כוח הנגמ"שים: "זרקנו שק מטען לתוך המח-פורות, וספרנו: 60, 70, 80 שניות, והשק לא התפוצץ. נופתי באריק, קצין החבלה, אבל התברר שהערבים קלטו את המטען ושלפו את הפתיל. הדבר לא הועיל להם בסופו של דבר".

כיבוש מחנה המכ"ם בראס זעפרנה

פעולת "גינ"סי חאן" נמשכה עד כה ללא הפרעה. המצרים הופתעו הפתעה מלאה ונראה כי לא דווח עליה לאחור, וגם אם דווח, הרי שבכל מה שנאמר היה ערפול רב. הטור מילא את "בטנו" ונע עתה לעבר מחנה מכ"ם ראס זעפרנה. התנועה הייתה מהירה והתנהלה בשטח פתוח. לא עברה

שעה והשריונאים הבחינו בעשן שעלה ממחנה המכ"ם. מחנה המכ"ם היה מחנה גדול ביחס למחנה אב-דרג'. הוא היה ממוקם במישור עם התגבעויות קלות והיו בו שתי אנטנות-מכ"ם גדולות שהוצי-בו על-סוללות עפר גבוהות ונראו למר-חוק. בשטח המחנה אותרו 23 מקלעים נ"מ בקוטר 12.5 או 14.7, שהיו ערוכים בזוגות או ברביעיות, ומוצבים בשלושה ריכוזים שהיו מגודרים כל אחד בפני עצמו, אף-על-פי שהמחנה כולו היה מוקף גדר כפולה. כן אותרו במחנה 22 כלי-רכב ר-24 אוהלים. לפי המשוער היה מספר החיילים שם 150 עד 170. עמדות חי"ר וחפירות ביתרו את המחנה לאורך ולרוחב והיו עמדות גם מחוץ לגדר מצפון.

פעמים מספר עלה העשן משני מתקני המכ"ם שבהם טיפלו מטוסי חיל-האוויר. הטייסים אף התבקשו לאתר את שבעת טנקי T-34, שכנראה נמצאו במרחק 5 ק"מ מדרום למכ"ם. אחד מטייסי הרביעייה שתקפה את ראס זעפרנה דיווח שאיתר ארבעה כק"מ ממערב להסתעפות הכביש, וכי אף פגע באחד מהם. בשלב זה נקטע הקשר עם הטייס לאחר שמתוסו ("סקייהוק") נפגע וטייסו, רס"ן רונן, נראה צונח לים (ב-0840). הטייס עצמו לא נמצא. למרות החיפושים הנרחבים אחריו שביצעו סירות ה"ברטום" והמסוקים, וכנראה טבע. שלושת המטוסים הנתורים לא הצליחו לזהות את הטנקים, ולפי שהיה חשש שמא נעו ממקומם, העביר מפקד הכוח את הנגמ"שים למאסף ואת הטנקים אל ראש הטור.

כשהתקרב הכוח למחנה פתחו הטנקים באש מטווח 2000 מטרים, תוך כדי תנועה איטית. ואז הבחין סרן דורון, שהיה בטנק המוביל, בנגמ"ש מצר' BTR-152, בטווח 700 מטרים מצפון למחנה לצד הים, ולידו קבוצת חיילים. הוא דיווח למפקד הכוח, ירה בנגמ"ש והשמידו בפגז השני. שני נגמ"שים נוספים BTR-152 ניצבו ממערב לכביש בטווחים שבין 800 ל-1200 מטרים. הנגמ"ש הקרוב יותר נפגע מיד באש הטנק של רס"ן לפידות והרחוק יותר התחיל לנוס מערבה. הנגמ"ש של רס"ן באום החל רודף אחריו, אולם מפקד הכוח, שחשש כי רס"ן באום ייכנס לשרה האש של הטנקים, הורה לו לחזור לכביש. עוד נגמ"ש התגלה בתנועה מערבה בטווח 3000 מטרים. בשל הטווח הארוך הייתה האש שנורתה אליו בלתי-יעילה, ואף על-פי-כן התעקש רס"ן לפידות להשמידו ולא ענה לקריאה חוזרת של מפקד הכוח. מפקד גי"ש, שהאזין לרשת הקשר עם

לפידות, "קרא אותו לסדר" בו במקום. בשלב זה הפעיל קצין הקישור האווירי, רס"ן חריזי, את מטוסי חיל-האוויר שחנו באזור, והם השמידו שני נגמ"שים שנמל-טו.

בינתיים החלה התרוצצות רבה בקרב חיילי המחנה ורבים פנו להימלט אל מחוצה לו, חלקם לכיוון צפון, דרך שפת-הים, וחלקם למערב ולדרום. בדרכם הסתתרו בערוצים ובערוצונים הרבים שבשטח. המצב שנוצר העמיד כמה בעיות לפני מפקד הכוח, שהכיר בכך שגורם-ההפתעה המקומי אבד בחלקו. הוא החליט, שבטרם יטפל במחנה עצמו, עליו להשמיד את חיילי האויב שהתרוצצו לעשרות מסביב למחנה. בריבזום הורה מפקד הכוח לשני טנקים, שנמצאו בלתי-תקינים לאחר 50 ק"מ של תנועה רצופה אגב לחימה, לנוע 600 מטרים כלפי דרום ולהוות חסימה – אם יתערבו הטנקים שבאזור ראס זעפרנה בקרב. מפקד הכוח לקח עמו בנגמ"ש שלו את קצין-הקשר והעבירו לטנקים של החסימה, אשר לדרומי שבהם היו תקלות קשר; לאחר-מכן העביר מכונאי לטנק שנתקע (4א): וכשסיים פעולות אלה נכנס בעקבות הכוחות האחרים לתוך המחנה.

במקום להכניס למחנה שלוש זרועות-טיהור, כפי שתוכנן, החליט מפקד הכוח להכניס לתוכו שתי זרועות בלבד. רס"ן לפידות ורס"ן באום קיבלו הוראה לנוע לתוך המחנה בחלקו הצפוני ולטהרו, ואילו הטנק 3א' ורס"ן נפשי עם נגמ"שו קיבלו הוראה לנוע בחלקו הדרומי של היעד ולטהרו. לפני הכניסה הסופית למתקן העמיד מפקד הכוח ארבעה טנקים בטווחים של 150-200 מטרים מהגדר, למכת-אש אחרונה. במכת-אש זו נפגעו אנטנת מדי-גובה וכן צריפים ומכונות שהיו במחנה. אחר-כך שלח מפקד הכוח את טנק 2א' (שהיה בו קלקול טכני) לחסימה כלפי צפון, ובמקביל החלו צמדי הטיהור להיכנס, כשהצמד רס"ן לפידות ורס"ן באום ראשון.

על כניסת כוח-הטיהור הצפוני סיפר רס"ן לפידות:

"נכנסתי דרך השער שהיה בצד המערבי של המחנה, סמוך לכביש. הייתה שם משאית, שחסמה שלוש רבעים מהכניסה, היה זה לאחר שקיבלתי מרס"ן באום פקודת דה להיכנס למחנה פנימה, לנוע כ-20-30 מטרים, להיעצר ולדפוק בכל מה שאני רואה. נכנסתי מש-מאל למשאית, ממש 'גירדתי' או-

תה, נעצרתי אחרי 20-30 מטרים ממנה, והתחלתי לירות במקלע העליון של הטנק על החיילים שהתרוצצו או שכבו בתוך העמדות... הנגמ"ש של רס"ן באום התקדם מימיני והתחיל לשובור לכיוון מזרח, ויחד ירינו לחזית ולאגף צפון. כשעצרתי עלה שלמה באיגוף ימני לעמדות נ"מ, כשאני נותן לו כל הזמן סיוע במקלע לעבר עמדות השקים... בעשותי זאת ראיתי את הטכניקה שבה פעלו שלמה ואנשיו, הם היו מתקד-מים, מישהו היה זורק שק, ואז היו הכל נכנסים לנגמ"ש. לאחר שהשק היה מתפרץ, התחילו שוב בהת-קדמות, זרקו שק, נכנסו למחסה של שריון הנגמ"ש וחזרו לחילה – כאשר אני מאבטח אותם כל הזמן באש כלפי האזור הצפוני..."

במקביל לצמד שפעל בקטע הצפוני, פעל בקטע הדרומי הצמד 5א' ר3א' באורח דומה. על פעולת כוח זה סיפר מפקד נגמ"ש 5א', רס"ן יאיר נפשי:

"3א' נע קדימה, כי חשבתי שיהיו לנו בעיות. לטנק 3א' היה יותר קשה להתפתל בין החפירות מאשר לנו, בנגמ"ש. נסענו קדימה. הייתי אומר 'נהג ימינה, עצור', ואז היו כולם יורים, כן היינו מטילים 2-3 רימונים בתעלה, וממשיכים הלאה. בצורה כזאת התקדמנו עד לפתח של גדר ריכוז הנ"מ הדרומי. נכנסנו לריכוז הכלים נ"מ. כאן הצלחתי לזרוק מטען למקלע 14.5 מ"מ אחד. זרקתי מהנגמ"ש את מטען חמישה הקילו וכולנו התכופנו. לאחר זריקה זו לא המשכתי בזרי-קת מכיוון שזה היה די מסוכן, כי בשטח הסתובבו הרבה מצרים ובו-מין שהורדנו את הראש פנימה לא ראה אף אחד מה נעשה מסביב. לעומת זאת המשכתי לירות כל הזמן, תוך כדי נסיעה וטיהור העמדות בזריקת רימונים, עד לאזור של מכ"ם מדי-גובה".

בעוד הצמדים מטהרים את המחנה בקטע הצפוני והדרומי, נע במרכז המחנה הנגמ"ש של מפקד הכוח, כשהוא יורה בעיקר לחזית. כשהגיע קרוב למרכז המחנה עשה סיבוב, שב על עקבותיו והצטרף ליתר הכוח שנמצא מחוץ למחנה, חלקו בחיפוי וחלקו בתיקון תקלות. בשעה

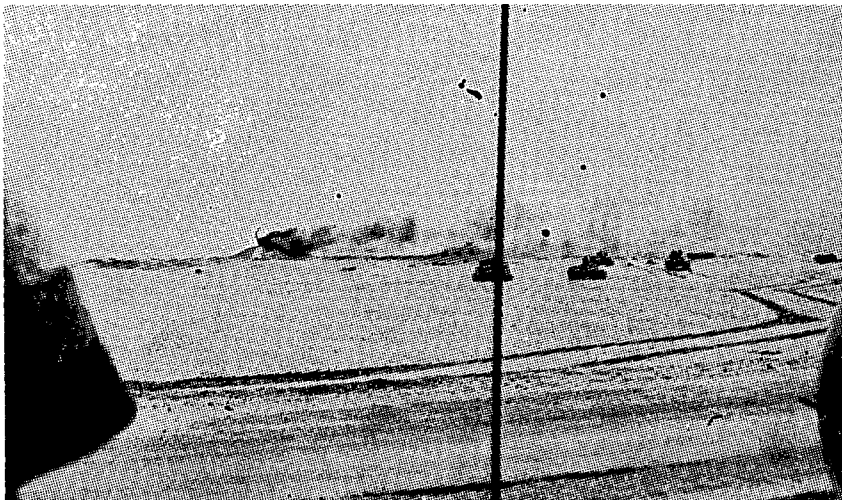
1051, בעוד חלקו של הכוח ממשיך בטי-הור המחנה, הודיע חפ"ק מפקד גי"ש למפקד הכוח: "אם פוצצתם את המתקן החשוב (הכוונה למכ"מים), צאו החוצה". על-פי הוראה זו החל מפקד הכוח לארגן את הטנקים ליציאה אל מחוץ למחנה והורה לשאר כוחותיו להצטרף אליו. רס"ן באום החל לצאת, וכמותו הכוחות האחרים שהיו במחנה. לאחר-מכן התאר-גן כלל הכוח להמשך תנועה. פעילות זו נמשכה עד לשעה 1100.

הפינוי

לפי התכנון היה על הכוח להמשיך עתה בתנועה לעבר מחנה זעפרנה ומרסה ת'למת, ולאחר כיבוש יעדים אלה – המרוחקים כדי 64 ק"מ מחוף הנחיתה – להסתוות במקום מתאים, להמתין עד רדת הערב ולהתפנות בחסות החשיכה. הסיבה העיקרית לתכנון הפינוי בלילה הייתה הרצון למנוע את תקיפת הנט"קים העמוסים בדרכם בחזרה במטוסי אויב. אולם בשעה 1040, 20 דקות לפני שהיה הכוח מוכן להמשיך בתנועתו, החליטה מפקדת המבצע לעצור את ההתקרמות דרומה ולהפנותו. ההחלטה נבעה מהשי-

קולים הבאים:

- חיל האוויר המצרי לא גילה כל פעילות: הוא לא המריא לקראת מטוסינו ולא שלח כוחות לתקיפת הכוח היבשתי.
- הכוח היה לאחר 50 ק"מ של תנועה אגב לחימה ונתגלו תקלות בכמה כלים.
- לא היו ברורים מעשיהם של טנקי האויב, שמיקומם המשותף היה באזור ראס זעפרנה ומטוסי חיל האוויר היו צריכים להשמיד אותם, ולא היה כל רצון להיכנס איתם לקרב שיכול היה לגרום לכוחותינו לאבדות.
- הישגי הכוח היו גדולים ריים והעבודה הייתה "נקייה" וללא אבדות. תוספת הישגים על חשבון אבדות ותקלות אפשריות, לא הייתה כדאית במקרה זה. האפשרות של פינוי הכוח מבעוד יום הובאה בחשבון כבר בשלב התכנון, ועתה, לאור השיקולים שנמנו כאן, קיבלה החל-טתו של מפקד המבצע את אישורו של הרמטכ"ל, שנמצא על-ידו בחפ"ק. לכוח המשימה נקבעה נקודת-פינוי במרחק של כ-10 ק"מ מצפון למחנה מכ"ם זעפרנה, ליד נקודה 29. בשעה 1056 הורה מפקד המבצע למפקד הכוח: "נוע ל-29 ומצא פ"א (ראש חוף)". מפקד הכוח הופתע מאוד מהודעה זו ושאל: "האם לחזור?" "לא", ענה לו המפקד, "אתה לא חוזר. אתה נע ל-29". נראה שניסוח זה של מפקד גי"ש נועד להקשות על המצרים

הטנקים מתפרסים לעבר מחנה המכ"ם בראס זעפרנה

לאתר את חוף הפינוי ולסכן את הנט"קים בתנועתם אליו. עם הפקודה לכוח היבשתי תי לחזור לעבר נקודה 29, הועמדה פלגת הנט"קים בכוננות לתנועה תוך 10 דקות. בשעה 11:40, כשהחלה פלגת הנט"קים בשיט לעבר החוף המצרי, מתוך הערכה שמשך תנועתה יהיה שעה ורבע, החל הכוח היבשתי, שסיים את התארגנותו, בתנועה צפונה. הטנק של רס"ן לפירות היה המוביל והנגמ"ש של רס"ן באום הסוגר. אנשיו של זה האחרון וכן אנשיו של רס"ן נפשי פוצצו בדרכם בחזרה את עמודי הטלפון בהניחם מטען-שק לרגלי כל אחד מהם, ובסך-הכל הפילו 28 עמודים כאלה. זאת ועוד: לפני שהגיעו לנקודה 29 עצר רס"ן באום את נגמ"שו באחד הפיתולים של הכביש, ריכז את כל חומר הנפץ והמוקשים שנשארו בנגמ"ש וביצע חבלה בכביש.

בנקודה עצמה פיזר מפקד הכוח את הכלים לאבטחה היקפית. טנק 2 ר-2א' נשלחו לצד צפון, כדי לאבטח את השטח לכיוון זה. כן נשלח לשם נגמ"ש 5א' ובידו פקודה של מפקד הכוח להניח מאקשים לחסימה אך לא לחמשם, עד שיתברר שהכל שפיר. טנקים 3 ר-3א' נשלחו לאבטח כלפי מערב, טנקים 4 ר-4א' נשארו לאבטחות קרובות, ונגמ"ש 5, ביצע כאמור, חסימה ואבטח את צד דרום. במקביל לפעילות שנקטה לאבטחת אזור הפינוי, שלח מפקד הכוח את אנשי חיל-הים, שהיו בנגמ"שים, לאתר חוף נחיתה מדויק, אולם העובדה שקצין הקומנדו הימי נמצא בנגמ"ש של באום פרוחה מזיכרונו של המפקד. וכך נשלחו לאיתור החוף אנשים פחות מוסמכים. הללו התפשטו וקפצו למים לבדיקת הקרקעית. הם קבעו שהחוף כשיר וסימנודו למען הנט"קים, אך למעשה לא הייתה כשירותו מלאה. בין כה ובין כה הגיעה פלגת הנט"קים במבנה ראש-חץ למרחק חמישה מילין מחוף 29. בשעה 12:00 נגלה לעיני יושבי הנט"קים הכוח היבשתי שעל החוף, ומה גם שלבקשת המח"ט הודהה הכוח בעשן ירוק.

הכוננה של אנשי חיל-הים הייתה לנחות על החוף בשני נט"קים ואת הנט"ק השלישי להעמיד בכוננות לחילוץ, אולם מפקד הכוח הימי, העדיף לפעול רק בנט"ק אחד. בשעה 12:18 הגיע הנט"ק הראשון לחוף, ואז התברר שאורך החוף הכשיר לנחיתה אינו עולה על 20 מטרים. יתר-על-כן, מימינו ומשמאלו היו שרטור נים, ורוח חזקה איימה להטות את הנט"ק הצידה.

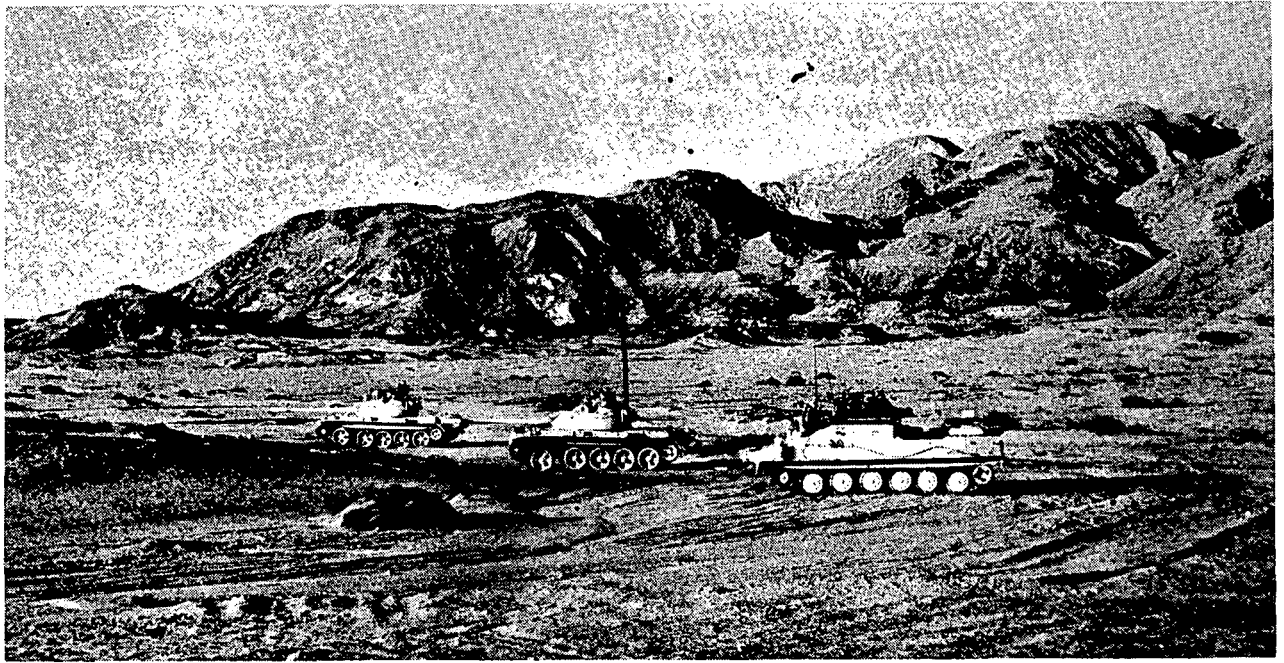
באותה שעה עצמה נעה משאית מצ-

מחנה אבר-רג' לאחר הפעולה

שלא רצה שהמשאית תגיע לחסימה הדרומית, הורה לטנקים 4 ו-4א' "לדפוק" אותה מטווח 1000. לאחר חיסול המשאית הועמסו הטנקים 4 ו-4א' על הנט"ק (הטנק השני בל-

רית מצד דרום לכיוון חוף הנחיתה. היא עברה את בסיס המכ"ם השרוף והמעלה עשן, חלפה על-פני ההרוגים המצריים, וכאלו אין נוסעיה מבינים מה קורה, המשיכה בדרכה צפונה. מפקד הכוח,

הכוח באזור אברדרג'

ב"אל-אהראם", על הנחתת ששה טנקים אמפיביים במסגרת מה שכינה מבצע "כיבוש מצרים".

בעולם נודע עוד באותו היום – 9 בספטמבר – על פלישה רבתי של צה"ל למצרים, ותושבי אירופה קראו בכותרות שמנות על כניסת כוחות שריון לתוך מצרים. רק בערב, כשהודיע דובר צה"ל על המבצע והיקפו נרגעו הכל.

לא כך גמל-עבד-אל-נאצר, שאף נפל למשכב בעטיים של המאורעות. הוא הדיח מיד את הרמטכ"ל ואת מפקד חיל-הים שלו, וגדול היה כעסו על שלא דווח לו במשך 24 שעות על טיבוע הסט"רים ב"פעולת התרמית הדומה לפעולת ג'ימס בונר".

ב-6 בנובמבר 1968 קבע נאצר בנאום לפני מועצת האומה, כי "פעולות אלה של ישראל כוונתן לדלל את הכוחות בתעלה ואין לנו ברירה אלא לקבל הסלמה זו...".

בעולם המשיכו פרשנים לדון בפעולה ואחד העיתונים תיארה: "אלגנטית מבחינה צבאית, אך ברוטאלית ועקובה מרס".

לקחים תורתיים

צה"ל לכל זרועותיו – הים, היבשה והאוויר – למד את המבצע על כל היבטיו, שכן היה זה מבצע קטן אך נתקיימו בו כל התנאים למבצע משולב:

פעולת חיל האוויר

על-מנת לשמור על הלם הפשיטה המשיך חיל-האוויר לתקוף את גורת הפשיטה. טייסיו הוכנו גם לתגובה מצרית, וזו אכן באה לאחר יומיים של יציאה מ"ערפל-דיווח".

ב-11 בספטמבר יצא חיל-האוויר המצרי לפעולת-נגד. דובר מצרי מסר, כי מטוסי מצריים ביצעו ביום ההוא 102 גיחות-תקיפה.

בקרב-ת-אוויר הופלו שישה מטוסי מיג 21 ושני סוחוי 7. סוללות טילים הוק הפילו מיג 21 וסוחוי 7. לנו אבד מטוס מיראז', וטייסו, גיורא רום, צנח ונשבה באזור הדלתא של מצרים.

תוצאות

בשרשרת מבצעי "אסקורט" – "רביב" נפגעו יותר מ-100 חיילים מצרים, לרבות קצין בדרגת אלוף – המושל האזרחי של מחוז ים סוף, שנדרס במכוניתו בשרשרת טנק מצפון לראס זעפרנה. כן נפגעו שני סט"רים P-183, 70 כלי-רכב, שלושה נגמ"שים, שבע נקודות משמר, 27 עמודי טלפון ומכ"ם בראס אבו דרג' ומחנה זעפרנה.

שלושה מלוחמי הקומנדו הימי של צה"ל וטייס של חיל-האוויר נפלו בקרב. ההודעות המצריות היו מעורפלות, ורק ב-2 באוקטובר כתב חסנין היכל

שקיבל רשות עליה). אחריהם עלה על הנט"ק טנק 5א'. לאחר שהעמיס את הכלים, הגיע זמנו של הנט"ק להינתק מהחוף, אולם למרות ביצוע כל התרגולות של הרקת המכלים וחתימה לאחור, לא הצליח הנט"ק לזוז, אלא לאחר שבא לעזרתו הנגמ"ש של רס"ן באום ודחפו למים. בשעה 1237, כאשר נחלץ הנט"ק ויצא לדרך כשעליו הכלים והצוותים, ניגש הנט"ק השני לחוף והחלה העמסת הכלים 3, 3א' ו-5.

תוך כדי העמסה הודיע הסמח"ט, סא"ל טוביה, למפקד הכוח כי גילה במשקפתו שלושה ערבים היושבים על החוף מצד דרום וצופים בהעמסה. הנגמ"ש של באום, בחיפוי אחד הטנקים, נשלח באי-גוף לחסלם, וההעמסה נמשכה ללא כל הפרעות. בעוד הכוח עוסק בהתפנות מחוף 29, הגיעה שיירה של נגמ"שים מצריים וכלי-רכב אחרים למקום החסימה, שמצפון לחוף הנחיתה. בשעה 1300 הופנו מטוסי חיל-האוויר לשם ע"י החפ"ק ופגעו בשבעה כלי-רכב ובשלוש משאיות גדולות. בגמר ההעמסה נעו שלוש הנחתות במבנה "ויקטור" לחופי סיני. עיקר הלוחמים והמפקדים פונו במסוקים לחוליית-הפיקוד-הקדמית-המטכ"לית, שם קיבלו את פניהם שר הביטחון, הרמטכ"ל, מפקד גיסות השריון ומפקד חיל-הים.

פינוי פצוע על אלונקה והורדת תחמושת ממסוק

בפעולות של הזרוע הימית בכל שלביו: השמדת הסט"רים, הכנת החוף לתפיסתו, הובלת הכוח והחזרתו בשלום. אך המבצע נלמד. במלחמת יום הכיפורים לא נעשו מבצעים בהיקף דומה בזירת ים סוף, למרות שהיו לכך כלי הנחיתה וכלי השריון הדרושים. מבצעים מסוג זה נעשו במלחמת "שלום הגליל", כאשר חיל הים יישם את שלמד מלקחי מבצע "רביב".

היינו, העברת הפיקוד על כל הכוח ממפקד ימי למפקד יבשתי וחזור חלילה. • על המבצע אמר מי שהיה אז ר' אג"ם, האלוף עזר וייצמן: "מבצע חוצפני ביים, ביבשה ובאוויר. אם היה ניתן כתרגיל בפו"ם, היה החניך עף מבית-הספר. צריך להזהיר", אמר, "מלגזור גורה שווה בע"תיד". הרמטכ"ל, רא"ל חיים בר-לב אמר: "המבצע הוא עוד מסמר בארון-המתים של המלחמה היזומה הערבית. המבצע השיג את מטרתו, החל במטרה המצוינת וכלה במשימה המבצעית". ומעל לכל: אין לראות מבצע זה כפשיטת שריון רגילה, אלא כמבצע משור לב בו גדולה התלות של הכוח היבשתי

א. הובטחו עדיפות אווירית בזירת הפעולה ועליונות ימית, בעקבות הצלחת מבצע "אסקורט".
ב. הכוח היה מאוזן מבחינה טקטית, אם כי כוח החרמ"ש שלו היה קטן.
ג. שלב ההחפה, שלב קריטי במבצע משולב ימי, בוצע בשלמות ובהפתעה, וכמוהו גם שלב הפינוי.
נלמדו לקחים לגבי שיתוף-הפעולה, ובעיקר לגבי ה"תפרים" בין זרוע לזרוע. הביצוע היה מושלם, אך היו גם תקלות, שכמה מהן תוקנו במהלך המבצע, כמו כפילות בתכנון, חוסר ניסיון בהפעלת מפקדה משולבת ואימון משותף. במבצע "רביב" בלט עניין "הפיקוד המתגלגל" —

לוחמת לילה משוריינת

עקרוניות, התפתחות היסטורית
ומבט לעתיד

אלוף משה ברי-כוכבא

הלילה, כלומר בתנאי חשכה. תנאים אלה מקטינים את יעילות לחימתו של הטנק ומשפיעים על התמרון, על הניידות ועל קצב האש שלו. לפיכך ראוי להפנות תשומת לב מיוחדת ללוחמת הלילה המשוריינת, ולדון בה בהרחבה.

מבוססת על התמרון המהיר, על צליחת שטחים ומכשולים, ועל הגישה העוקפת – המקומית והעמוקה כאחת – מדגישה עוד יותר את חשיבותם של תנאי הראות הטובים כתנאי למימושה. אלא שבמקרים רבים, על מנת לשמור על רצף הלחימה וכן לאור אילוצים נוספים, נאלץ השריון לנהל מערכות גם בשעות

לוחמת השריון מתבססת בעיקרה על לחימת יום. תנאי הראות הטובה מהווים תנאי חשוב להפעלה מהירה של הטנק ולניצול הפוטנציאל הגלום בו: איתור מטרות בטווחים רחוקים, ניצול הטווח המרבי של תותחי הטנקים, וניצול טוב של מכשירי התצפית והכינון. היותה של לוחמת השריון

כמה עקרונות וכללים מאפיינים את לוחמת הלילה, וההקפדה עליהם מהווה תנאי להצלחתה, אלא שלא תמיד ניתן ליישם את כולם במידה שווה של הצלחה. אמנם לעתים משלימים עקרונות אלה זה את זה, אך יש והם אף סותרים זה את זה. לפיכך יש צורך בפשרה נבונה או בהעדפה של אחד על פני האחר, וזו נתונה לשיקול דעתו של המפקד.

להלן מניין העקרונות הללו ופירוטם:

★ **הרציפות בלחימה** — ההקפדה על הרציפות בלחימה הנה תנאי להשגת היעדים המערכתיים והאסטרטגיים בלוחמה המורדנית, להבסת כוחות המגן ולהשגת הניצחון. יכולתו של הצבא לבטא את כושרו במשך 24 שעות היממה, וכושרו להילחם ביעילות, בתנופה, ובקצב מהיר כתנאי "לוחמת לילה", ככתנאי לוחמת יום, הכרחיים למימוש הלחימה הרצופה. השמירה על הרציפות תלויה ביעילות הפיקוד וביכולתו להטיל לקרבי כוחות רעננים במהירות, ולפתח את המערכה לכל עומק המערך ההגנתי של האויב. לדעתי, צוות הקרב הגדודי או החטיבתי הם העצמה המינימלית הנדרשת כדי לשמור על הרציפות, אשר יש בה כדי לבטל רבים מיתרונות קרב ההגנה.

★ **דבקות במטרה, תוקפנות ויזמה** — עקרונות אלה חיוניים כדי לממש את העיקרון הקודם — הרציפות בלחימה. הדבקות במטרה מתבטאת בהמשכיות בכיצוע המשימה, חרף הקשיים הנובעים מאבדות בלוחמים וברק"ם, משיבוש השליטה, מערפל הקרב, מהעדר נתונים ומאי בהירות בתמונת המצב ומההתעייפות הפיזית והנפשית.

על כוחות השריון, הפועלים בעומק שטחי האויב לשם השגת יעדים מערכתיים, מוטל להתמודד עם אירועים בלתי צפויים מראש, ודבקותם במשימה נבחנת בבחירת המשימות הנכונות המשרתות את השגת היעד המערכתי, מבלי לפזר את המאמץ ואת הכוח לעבר מטרות בלתי חיוניות.

התוקפנות — הנה תנאי להשגת היממה, וביטויה בהנחת מהלומות קרב על המערך ההגנתי של האויב ברציפות ובכל התנאים. משמעות התוקפנות היא כמעבר מהיר לניצול הצלחה ובהתמדה בכך עד אשר יובס המגן ותושגנה המטרות המוכתרות.

היזמה — מכריחה את האויב להגיב,

עין יעיל, ופירושה ביצוע פעולות תוקפניות על נקודות תורפה במערך ההגנתי של האויב ברציפות ובהמשכיות. אסור שהיזמה תסתור את הנחיות המפקדה הממונה, אולם במקרה שחל שינוי קיצוני במצב, ואין זמן לקבל הנחיות מהמפקדה הממונה, חייב כל מפקד להחליט החלטה חדשה, כתנאי שידווח על כך במהירות למפקדו ויעדכן את הכוחות השכנים, אם יש להם פתחות השלכה על מצבם. היזמה קשורה בנכונות לשאת באחריות וביכולת לקבל החלטות נועזות. לגבי עוצבות השריון שנועדו בעיקר למערכות ניידות, מתבטאת היזמה גם באמצעות הטלת "הוראות מבצעיות". במקרה כזה מוכתבים למפקדים רק המשימה, הגזרה ולוח הזמנים. נושאים חשובים אחרים, כגון השיטה, מושארים להחלטתם על פי הבנתם ולאור התנאים המבצעיים המתפתחים.

★ **כושרם של הפיקוד והמטות** — לוחמת הלילה, המתבצעת מטבע הדברים כתנאי ראות גרועים הנה מורכבת ומסוכנת, ומעמידה קשיים מיוחדים בפני הפיקוד והמטה. לפיכך עולה בה חשיבותם של השליטה והתיאום ההדוק והרצוף, של איכות הפיקוד, של המנהיגות המעולה, של מיקומו הקדמי והנכון של המפקד ושל מקצועיות המטות, והם מהווים תנאים חיוניים להצלחתה.

★ **איכות העוצבות הקרביות** — רק יחידות, שרמתן המבצעית הנה גבוהה, יצליחו להתמודד בהצלחה עם הקשיים המיוחדים שמעמידה לוחמת הלילה, ואף לגבור עליהם. האיכות חייבת להתבסס לא רק על כושר מעולה של הלוחמים, אלא אף על אמצעים משוכללים ומגוונים לתצפית, לניווט והתמצאות, לירי, לשליטה ולתיאום. אלה יסייעו להתגבר על קשיי החשכה ויאפשרו לממש את ההתקפה הלילית בהצלחה.

את איכותן של העוצבות הקרביות ניתן להשיג באמצעות תכנית של אימון והכשרה יסודיים ולצורך כך נדרש להקצות כ-40% מהמשאבים המוקצים לאימון.

ההכשרה חייבת לכלול את כל דרגות האימון, החל מהפרט ועד למסגרת הערבית, כולל תרגילי אש, תרגילים דר-צדדיים, ותרגילים יזומים המתנהלים בתנאי פתח ולחץ. המסגרת חייבת לכלול את כל הגורמים הבין חיליים והזרועיים. ההכשרה המתקדמת ללוחמת הלילה חייבת, לדעתי, לכלול ביצוע סדרות תרגול ואימון ליליות ברציפות של כעשרה ימים

עו שבועיים. במהלך סדרות אלה תפעל היחידה בתנאי חשכה, החל מערב ועד השחר. היום ינוצל למנוחה, להתארגנות ולהכנות לקראת האימון הלילי, אשר חייב להתבצע בנוסף לשיטת אימון הלילה הנהוגה כיום.

איכות גבוהה של העוצבות וכשירותן בנייהול קרב התקפי לילי, מתבססת בדרך כלל על איכות מעולה של הפיקוד, כושר מבצעי של העוצבות ומורל גבוה של הגייסות.

★ **הכנה מורלית והכשרה חינוכית** — על המפקדים להשקיע מאמץ בעיצוב רוח הלוחמים ולחזק את התכונות הנפשיות הדרושות כדי לעמוד בלחץ הפסיכולוגי-נפשי הנובע מהקשיים המתפתחים בלוחמה ההתקפית הלילית. לוחמת הלילה ההתקפית מחייבת לוחמים נועזים, חזקים ברוחם ונחושים בהחלטותיהם לנצח כל יריב. עם התכונות שיש לטפח יש למנות את קור הרוח, ואת היכולת להגיב ולפעול בתנאים המאפיינים את לוחמת הלילה: תנאי סכנה, מתח ואי וודאות. לנושא זה על הפיקוד הבכיר להפנות תשומת לב נוספת.

★ **מודיעין קרבי** — אחד התנאים הבסיסיים החשובים להצלחתה של התקפת שריון הוא כמובן נתונים מודיעיניים על הקרקע ועל האויב. נתונים אלה ישפיעו על גיבוש שיטת הלוחמה ההתקפית הלילית. ומשום כך עליהם להיות מדויקים ומפורטים. בנוסף למודיעין שיתקבל מהרה מה הממונה, מכוחות שכנים ומגורמים משתפי פעולה, חשוב כי הרמה הפוקדת על הקרב הלילי תתכנן ותפעיל תכנית איסוף מגוונת. תכנית זו חייבת לכלול הצבת תצפיות וסיוור, שתקיף את רוחבה ועומקה של גזרת המתקפה; עליה לתפקד כתנאי יום ולילה ברציפות, ויש להעמיד לרשותה אמצעי קשר גמישים ומוסתרים, שיאפשרו להעביר ידיעות באופן מידי בשלבי התכנון, התנועה להתקפה והליחמה. דברים אלה נכונים בהתקפת יום אך הם יפים שבועיים להתקפה לילית. שום התקפה לילית לא תעלה יפה, ויהיה הכוח בעל עדיפות מכרעת, בהעדר נתונים מודיעיניים מדויקים ומפורטים.

★ **הפתעה** — זו תקנה לאויב יחירונית רבים אשר יסייעו לו להצליח בלוחמת הלילה ההתקפית. החשכה, המקשה על גורמי המודיעין והתצפית, מגדילה את הסיכוי למימוש ההפתעה. זו תושג על-ידי תקיפת האויב בגזרה בלתי צפויה, בעצמה,

★ המהירות של צה"ל חשיבות ראשונה במעלה הן בראייה טקטית והן בראייה ביטחונית לאומית. על כן ראוי להפוך ערך זה לעקרון מלחמה בתנאים המיוחדים שלנו. המהירות מהווה בסיס חיוני לשמירת הרציפות בלחימה: נהלי קרב מהירים, פק"לים משותפים, שיטות לחימה, אימון מתקדם, סגל פיקוד מוכשר ומודעות לחשיבות העיקרון — יסייעו לתת ביטוי מקסימלי לעקרון המהירות.

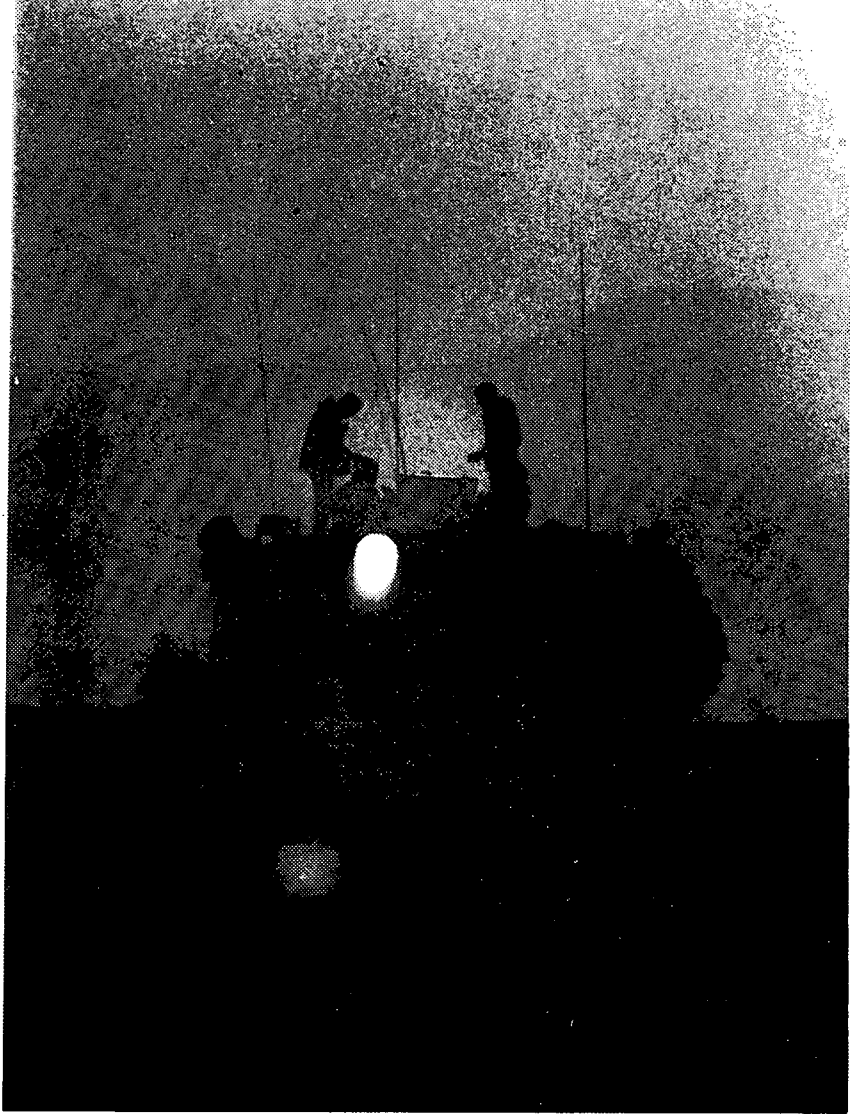
אורח פעולה מהיר יאפשר לשמור על תנופה ומחץ בלחימה, ולעבור בשיטה רצופה מתנאי לוחמת יום לתנאי לוחמת לילה, ומתנאי לילה ללוחמת יום. המהירות תמנע מהאויב בקרב הטקטי את היכולת לתגבר בעוד מועד גזרות המותקפות ע"י כוחותינו, ואף תשלול ממנו את היכולת לארגן מערך הגנה יציב בעומק מרחב הלחימה.

בראייה ביטחונית ולאומית תסייע המהירות בתחומים העיקריים הבאים:

יכולת להגיב בזמן באמצעות המערך הסדיר כדי לבלום התקפת פתע של צבאות ערב; אפשרות לגייס בעוד מועד את מערך המילואים ולשלבם בלחימה בתנאים שימנעו שחיקת הכוחות הסדירים ואבדן שטח; אפשרות לסיים את הלחימה העיקרית בגזרות שבהן האויב הבקיע עוד כטרם תתוגברנה גזרות אלה באמצעות עתודות מעורפו האסטרטגי; אפשרות להביס את עיקר כוחות האויב בטרם יצטברו חילות משלוח אפשריים ממדינות שכנות; וכן יכולת לסכל לחץ מדיני שיופעל בטרם הושגו מטרות לאומיות של האויב. הלחימה המהירה תמנע מהמלחמה ללבוש אופי של התשה ולא תאפשר התפתחות של קרבות שחיקה. היא גם תאפשר לשחרר את עיקר מערך המילואים זמן קצר לאחר גיוסם, ותמנע הפרעות בתפקודם של המשק בישראל.

★ פשטות — הפשטות מהווה עיקרון חשוב בלוחמת הלילה. תכנית מתוכננת מדי עלולה שלא לעמוד בתנאי לחץ שיתהוו משינויים מהירים בתנאי הלחימה. לפיכך על תכנית ההתקפה להיות פשוטה וברורה. עם זאת יש לבחון ולוודא כי הפקודות שהוצאו הובנו כראוי ע"י מבצעייהן, ביחוד בהתקפה שבה לוקחים חלק פעיל גורמים רבים.

המשימות שתיקבענה צריכות להיות סופיות ומוגדרות, על חלוקת גזרות האחריות להיות ברורה, ואיגודי הכוחות צריכים להתבצע בצורה נכונה עוד בטרם הלחימה, וזאת מבלי להפריז בשכירת

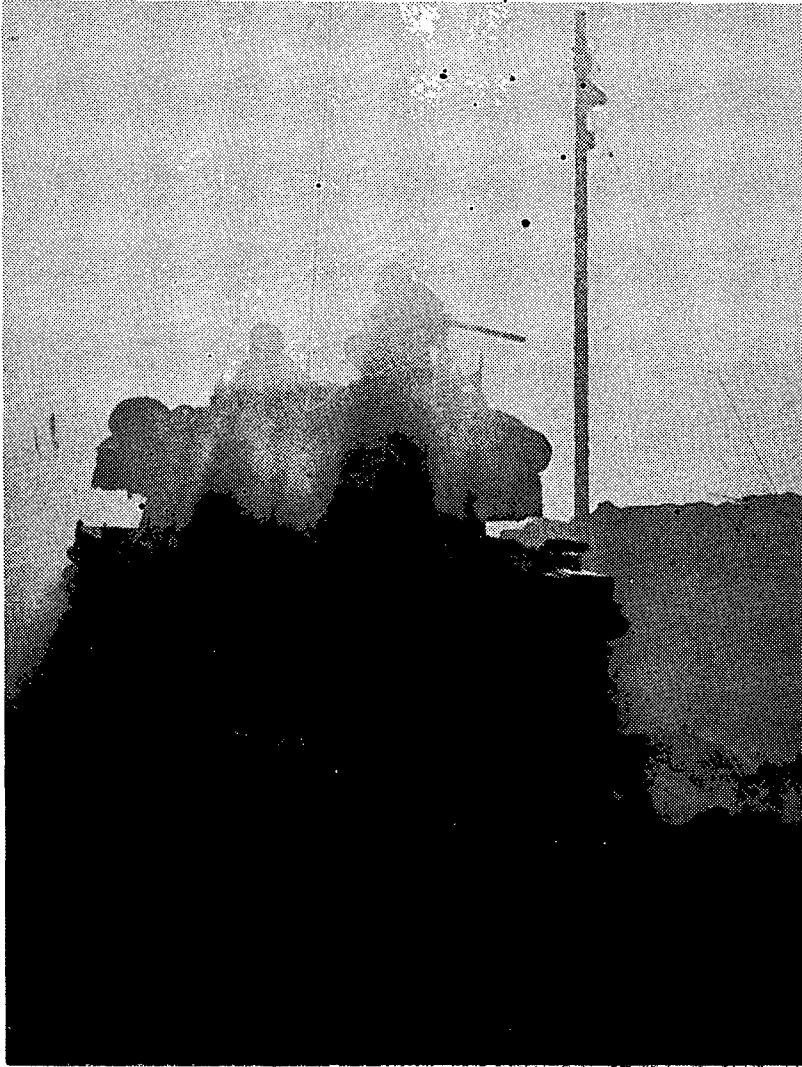

לפגוע בגורם ההפתעה, אולם ביצוע מהיר, וחיפוי ארטילרי ואווירי קצר בעל עצמה בצמוד להסתערות יתרמו לצמצום המגבלות הללו.

★ שיתוף פעולה — לשיתוף הפעולה בין החילות, ולמימוש יעיל של הקרב המשולב נודעת חשיבות רבה בביצוע מהלכים התקפיים ע"י השריון בתנאי לילה. לוחמת השריון בנויה על הפעלת צוותי קרב בין-חיליים, ודבר זה חייב לקבל ביטוי בארגון ובאורח הלחימה. ניהולו של קרב משולב בתנאי לילה קשה פי כמה וכמה מאשר בתנאי יום, ולכן יהווה פיתוח אמצעי ראייה משוכללים, אשר ישפרו את יכולת הלחימה בתנאי חשכה בכל החילות והזרועות, תנאי חשוב למימוש שיתוף הפעולה, ויאפשר השתתפות של כל החילות והזרועות בקרב ההתקפי הלילי.

בשיטה ומכיוונים בלתי צפויים. השגת ההפתעה תסייע לשתק את רצון הלחימה של המגן, תשלול ממנו את האפשרות להתנגדות יעילה ומאורגנת, תקצר את משך הלחימה, ותקטין את האבדות של הכוח התוקף. הקפדה על הסודיות בהכנת ההתקפה ובתנועה שלקראתה, פעולות הטעייה, תנועה מהירה, שמירה על דממת רדיו, וניצול נכון של הקרקע יסייעו להשגת ההפתעה.

אחד האמצעים החשובים להשגת הפתעה טקטית בלוחמת הלילה ההתקפית יהיה ריכוז הכוח וביצוע ההכנות לקראת ההתקפה בעומק מספר ק"מ מקו המגע, וקידום כוח זה והפעלתו לתקיפה ברציפות מתוך תנועה. גם תקיפה עם שריון דרך שטח הנחשב לקשה עבירות, יכולה ליצור לעתים הפתעה מוחלטת ולשבש את כל ההערכות המודיעיניות המקובלות. מדרי של הטנק רועש מנועיו עלולים

מסגרות מחד גיסא ותוך השארת מרחב ליזמה בכל הרמות לפעול במסגרת משי-מותיהם לפי התפתחות הקרב, מאידך גיסא.

★ ריכוז מאמץ — למרות סיכויי ההצלחה הסבירים למלא את משימות ההתקפה בתנאי לילה גם ביחסי כוחות שווים או נחותים, הרי נודעת חשיבות — אם התנאים מאפשרים, ובכדי לוודא הצלחה מוחלטת בהתקפה — לריכוז המאמץ וליצירת עדיפות מקומית או זמנית, לפחות בנקודה החיונית והמכרעת בגזרת ההתקפה. תנאי הלילה מסייעים לרכז את המאמץ ולהפעילו בתנאי הפתעה. הניידות, אמצעי הקשר המפותחים, ועצמת האש הגמישה מאפשרים לעוצבות השריון לרכז את המאמץ בהצלחה גם בתנאי לילה ובאמצעותו להמחיש את תכונות ההלם המסייע לשיתוק הכוחות המגינים. פיצול הכוחות המגינים לגזרה רחבה באמצעות כוחות חיפוי והטעיה, ריתוק עתודות באמצעות אש ארטילרית והתקפות מן האוויר, יסייעו לכוח ליצור עדיפות תוך כדי תקיפה.

★ חיסכון בכוח — משמעותו של עיקרון זה הוא חלוקת הכוחות באורח שיקנה להם את היתרונות הרבים ביותר. משמעותו הנוספת של העיקרון הוא השגת ההכרעה במינימום המאמץ ההכרחי. מימוש העיקרון של חיסכון בכוח מהווה אחד האמצעים להשגת ריכוז המאמץ.

ברמת העוצבה חיסכון בכוח מתבטא בהתאמת סוג הכוח וגיבושו למטרה הולמת ורצויה, שניתן להפיק ממנה את התועלת המרבית וזאת תוך מיצוי מירב העוצמה הגלומה בו.

★ אבטחה — אבטחת הכוחות וגזרת האחריות היא מחובותיו העיקריים של המפקד. האבטחה מהווה עיקרון נגדי להפתעה ומשמעותה נקיטת אמצעים ופעולות שלא יאפשרו לאויב להשיג יתרון והישגים בלתי צפויים. כל שלבי התנועה והלחימה חייבים להיות מאובטחים נגד פעילות אפשרית של האויב, באמצעות כוחות קומנדו, שריון, נ"ט ומטוסי קרב.

על העוצבה להקצות לאבטחה רק את האמצעים הכרחיים ביותר שכן הפרזה באמצעי האבטחה עלולה לפגוע בעצמתו של הכוח התוקף.

★ ניידות, גמישות ותמרון — החשכה מקשה על הניידות והגמישות ולפיכך

המסתער. הגמישות מאפשרת להתאים במהירות את היחידות התוקפות לתנאים החדשים שהמגן יוצר בשדה הקרב.

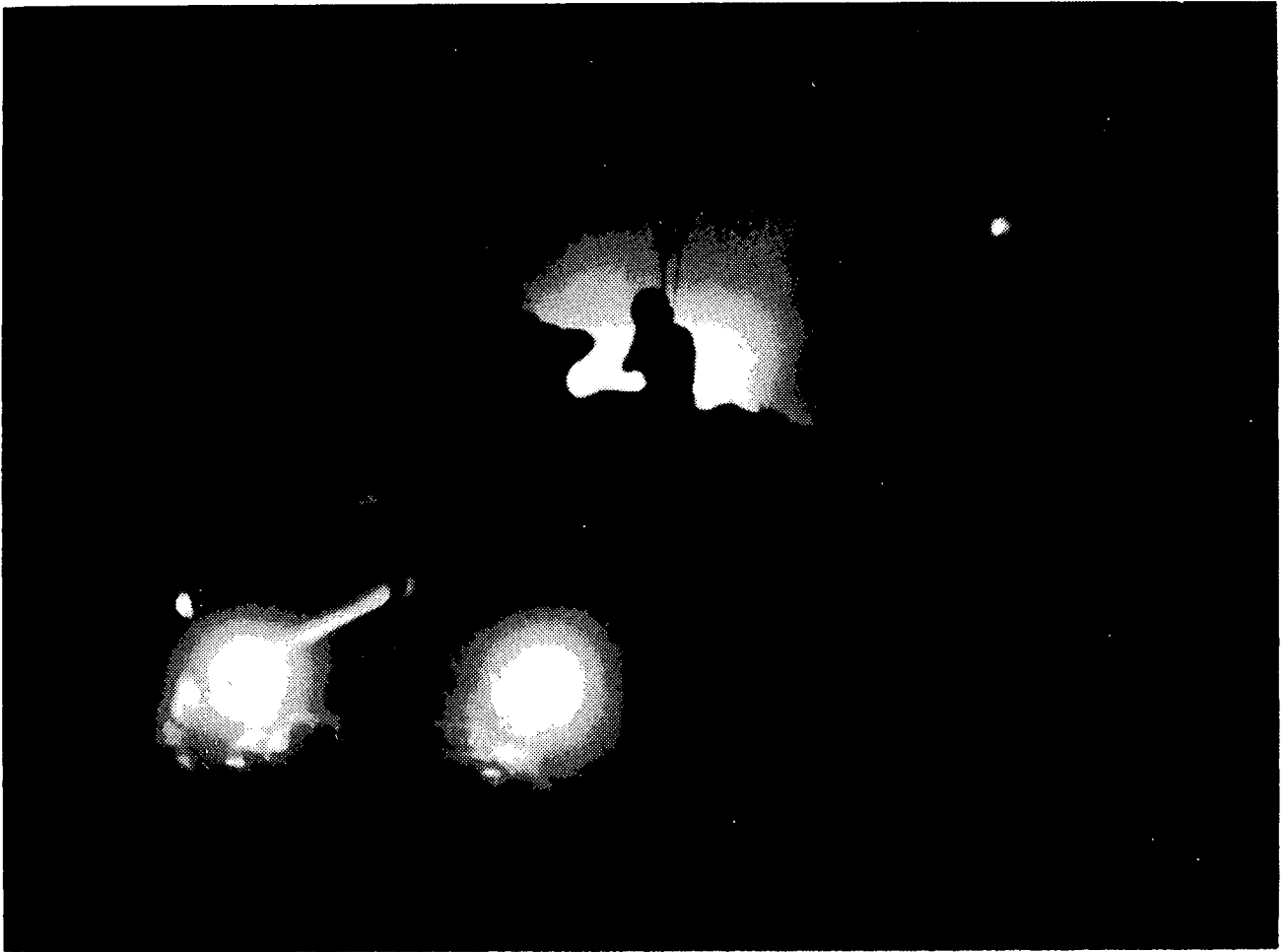
★ תחזוקה — מרכיבו העיקריים של עיקרון זה הם הרפואה, החימוש וההספק, ונודעת להם השפעה מכרעת על הלחימה הרצופה. משנה חשיבות נודעת לרפורם אה האחראית לטיפול בפצועים, לאיתורם ולפינויים משדה הקרב, חרף התנאים הקשים.

תנאים טקטיים

על מנת לנהל לוחמת לילה בהצלחה יש להקפיד על קיומם של כמה תנאים טקטיים. יש לוודא כי הזמן שהוקצה לחימה נון ההתקפה ולביצוע התכנית לקראת הלחימה הנו מספיק. יש לערוך סיורים ותצפיות של מפקדים עד רמת מט"ק בגזרת ההתקפה בתנאי יום, ולהשלימם בתנאי חשכה בטרם ההתקפה. במידת האפשר רצוי לאפשר לתותחני הטנקים

פיקוד וגייסות המאומנים ביסודיות בלוחמת הלילה ההתקפית, הם תנאי הכרחי להשגתו. גם חשיבותו של התמרון עולה בלוחמת הלילה, שכן תכליתו להביא את כוחותינו במצב עדיף על זה של האויב, כדי לאפשר, עם אור הבוקר, להלום בו במפתיע. היכולת להפעיל את כושר התמרון בלילה מאפשרת להטיל לקרב את הדרג השני או העתודה כדי לפתח את ההצלחה שהשיג הדרג הראשון, להחליף יחידות משנה מהדרג הראשון שאיבדו מכושון המבצעי, להרחיב את הלחימה לכיוון אגף או שני אגפים ולהדוף התקפות נגד.

פירושם של הניידות והתמרון הוא התמדה בקצב ההתקדמות ויכולת להמשיך בתנופת ההתקפה בזמן ובאופן אשר יפתיעו את כוחות המגן. הניידות בכוחות הופכת ליעילה יותר ככל שהיא מתואמת בניידות באש, ופירושה לבטא את היכולת לרכז, להעתיק ולפור את האש הארטילרית והאווירית בהתאם לצרכיו של הכוח

על רצועת האבטחה, לפרוץ את קווי ההגנה ולהשמיד במשך הלילה את הכוחות העיקריים של האויב בקו ההגנה הראשון.

יתרונות ומגבלות

לוחמת הלילה למרות הקשיים הכרוכים בה, מקנה ללוחמה ההתקפית המשוריינת סיכויי הצלחה וכן מספר יתרונות. היא מאפשרת להשיג הפתעה ולגבור על אויב עדיף.

יש בה כדי לספק תנאי יסוד טובים המאפשרים לגבור על מאסות של אמצעי-ים נ"ט הממוקמים על הקרקע כמו גם על גבי רק"ם. וכן לספק הגנה נגד תקיפות של מסוקים נ"ט ומטוסי קרב. היא מקטינה את יעילות האש הארטילרית של המגן, ומפחיתה את ערכה והשפעתה, מאפשרת ליצור הטעיה באמצעים מוגבלים, ולהעלים את המאמץ העיקרי. ובנוסף לכך היא בעלת השפעה פסיכולוגית קשה ומאפשרת להוציא את פיקוד האויב משיווי המשקל.

בצד יתרונותיה סובלת לוחמת הלילה

עיתוי

כאשר הזמן המופנה לתכנון הקרב הלילי. כהמשך ללוחמת היום, ולהכנות לקראתו, ממושך מדי, זוכה המגן במרווח זמן שבמהלכו הוא יוכל לשקם את הכושר המבצעי של יחידותיו הקדמיות, ולתגבר אותן בעתודות רעננות. משום כך עדיף לנקוט התקפה רצופה במשך אחד עם לוחמת היום ולפתוח בה מיד עם רדת החשכה. כך ניתן יהיה להביא להתפוררות המסגרות המבצעיות של המגן בקו המגע ולהשיג את היעדים באבדות מעטות.

נהוג להבחין בשני מצבי יסוד המחייבים עיתוי שונה לפתיחת המתקפה הלילית. האחד הנו מצב של מגע ישיר עם המערך העיקרי של האויב. במקרה כזה אפשרי לבצע את ההתקפה במחצית השנייה של הלילה, או מעט לפני הבוקר כדי לאפשר רצף בהתקפה ע"י כניסת עוצבות שריון חדשות להתקפת יום בבוקר המחרת. המצב האחר הוא כאשר המגן מערך אבטחה, מוצבי חוץ וגייסות מחפים. במקרה כזה רצוי להתחיל בהתקפה מיד עם החשכה כדי לאפשר לכוחות להתגבר

ולנהגים לערוך תצפית על גזרת הלחימה. יש להתאים את ההתקפה לביצוע בתנאי ירח מלאים או חלקיים, ולהכין תכנית התקפה פשוטה ומפורטת תוך שיתוף גורמים בין חיליים.

על השטח שייבחר להתקפה להיות פנוי ככל האפשר ממכשולים מלאכותיים וטבעיים ולאפשר הסתערות מהירה ופרו-סה. יש לוודא הימצאותם של פרטי נוף שיסייעו לשמירת כיוון והתמצאות ולהקצאת גזרות אחריות ברורות וכן הימצאות צירים קצרים וברורים לשטחים החיוניים שבמרחב ההגנתי המותקף.

יש להקפיד על הצטיידות באמצעים תת אדום לראיית לילה ובציוד ניווט ותאורה תלולת מסלול בכמות מספקת, וכן לשלבם באורח מושכל.

חשיבות רבה נודעת לשיתוק אמצעי התאורה של האויב, וכן להקפדה על אמצעי תאום וזיהוי מפורטים כדי למנוע פגיעה של כוחותינו אלה באלה. תבניות התנועה תהינה מכוונות (שדרות על פי רוב) וטווחי הפתיחה באש יהיו קצרים.

גם ממספר לא מבוטל של מגבלות, המק-
 שות על ביצוע ההתקפה.
 ירי הלילה בתותחי הטנקים מתבצע
 בדרך כלל בטוחים קצרים ובינוניים. דבר
 זה אינו מאפשר לבטא את יתרוננו של
 תותחן הטנק הישראלי על פני זה של
 אויבו. הלחימה בלילה גם יוצרת קושי
 בהשגת נתוני מודיעין על אויב וקרקע.
 זאת ועוד, הראות המוגבלת המאפיינת את
 שעות החשכה הופכת את ההתקפה הלי-
 לית למורכבת ומסובכת, ולפיכך יש להש-
 קיע אימונים רבים כדי להשיג רמה מקצ-
 עית סבירה.

קיימים קשיים בפיקוד ושליטה על
 כוחות, כתאום מדויק ביניהם ובזיהויים,
 קיים קושי בהתמצאות, בניווט ובאיתור
 גבולות הגזרה והשמירה עליהם. הראות
 המוגבלת, מגדילה את התלות באמצעי
 ראייה ליליים ובסיוע תאורה והקושי
 לגלות מכשולים טבעיים ומלאכותיים
 ולהתגבר עליהם כמו גם קושי לפתח תנ-
 עות, מהירות תמרון וניידות הנו גדול.
 הלחימה איטית ומצריכה הוצאה מרובה
 בשעות מנוע ותחמושת.

יישומו של הקרב המשולב ושיתוף
 הפעולה הבין חילי והבין זרועי הנו קשה
 גם כך וכל אלה מגבירים את המתח שבו
 שרויים הצוותים בתנועות ולחימה ואת
 עייפותם.
 נוסף על כל אלה קיים קושי בפיתוח

עצמת אש מדויקת וגמישות בהפעלתה
 ובשמירת תבניות הסתערות; קושי בצוותי
 כוחות ובמעבר כוח דרך כוח תוך הלחימה.
 וקושי בתיאום בין הדרג המסתער לדרג
 המסייע.

אולם, חרף כל הקשיים הללו, אם
 הפיקוד והמטות יהיו מודעים למגבלותיה
 של הלחימה הלילית וישכילו לתכננה
 ולבצעה בקפדנות, ניתן יהיה לבטל את
 מרבית מגבלותיה או לפחות לצמצמן.

לוחמת הלילה בצה"ל

לוחמת הלילה הייתה מושרשת בצה"ל
 מאז ימיו הראשונים. במלחמת הקוממיות
 נבעו הישגיו המבצעיים העיקריים של
 צה"ל מפעולות לחימה ליליות נועזות
 ומוצלחות. כושר הלחימה המעולה בלילה
 אפשר לצה"ל לממש במלואו את עקרון
 ההפתעה ולגבור על צבאות סדירים,
 המצריים, הירדניים והסוריים, חרף הנחי-
 תות בגודל הכוח, בכמות אמצעי הלחימה
 ובאיכותם. עליונותו של צה"ל בלחימה
 בשעות הלילה באה לידי ביטוי נוסף גם
 בפעולות הגמול הנועזות שביצעו כוחות
 צה"ל, ובעיקר הצנחנים, בשנים שבין
 מלחמת הקוממיות למערכת קדש. אלא
 שפיתוח העצמה המשורינת והעצמה
 האווירית של צה"ל וההצלחות המרשי-
 מות שנחלו כוחותיו בקרבות יום במערכת
 קדש ובמלחמת ששת הימים, דחקו את

רגליה של הלחימה בלילה בצה"ל בכלל,
 ובחיל השריון בפרט.

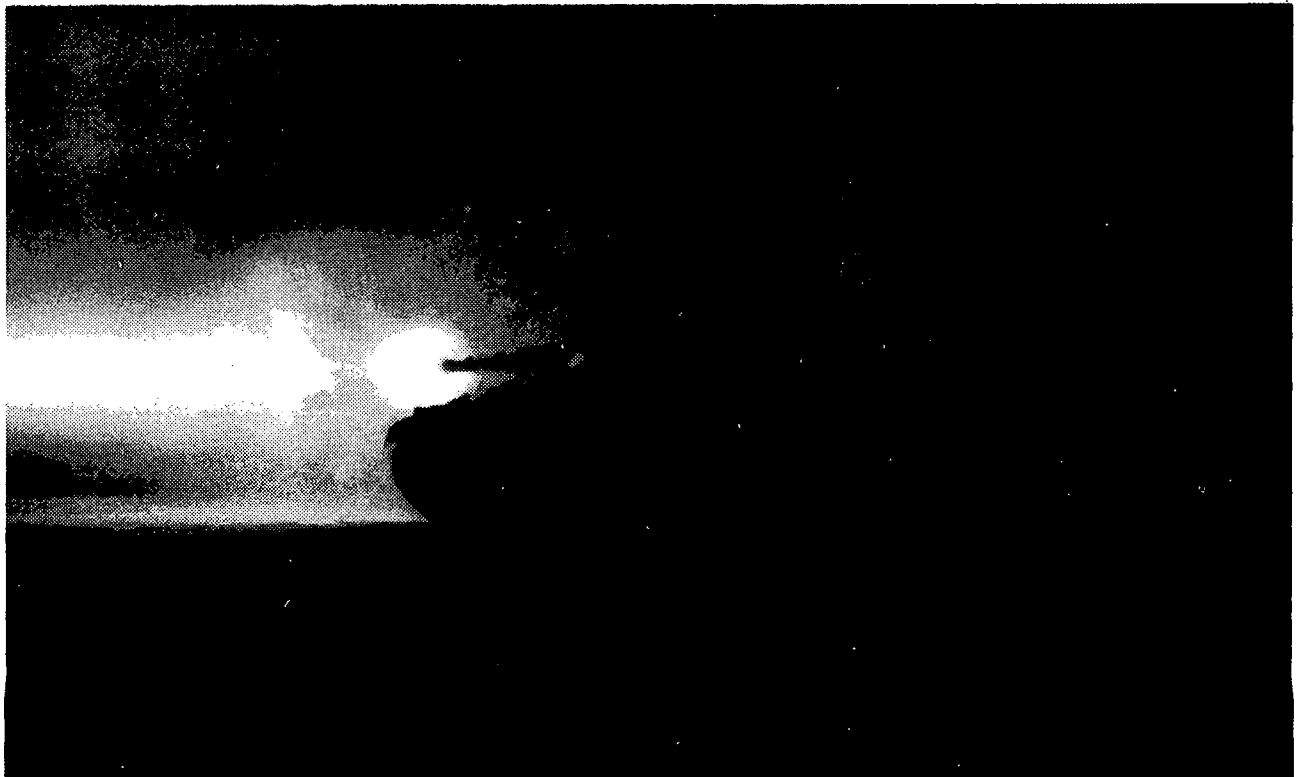
צה"ל, במלחמות שניהל בעבר, מיעט
 לערוך קרבות לילה. עם זאת פותחו
 היכולת לבצע תנועות לילה מבצעיות
 והכושר ללחימה לילית מוגבלת במצבי
 הכרח. שעות הלילה נוצלו לשיקום ולא-
 גון מחדש של כוחות השריון בחניונים,
 לאחר לחימה קשה בשעות היום.

תרומה נוספת להעדפת לחימת היום
 על פני לחימת הלילה תרמו התחדשות
 והשתכללות שחלו לאחר מלחמת ששת
 הימים במטוסי הקרב של חיל האוויר
 ובטנקים של חיל השריון.

התפיסה התורתית גרסה כי כדי לשמור
 על תנופת ההתקפה יש להטיל את משי-
 מות ההתקפה על כוחות החי"ר. על
 החי"ר היה להשתלט בלילה על שטחים
 נוספים כדי שכוח השריון יוכל לזנק מהם
 מחדש עם שחר ולפתח את המתקפה
 לעומק שטחי האויב. כך התחלק עומס
 הלחימה על פני 24 שעות היממה בין
 השריון לחי"ר.

התפתחות לוחמת הלילה בצבאות ערב

בתקופה שמלחמת העצמאות ועד למער-
 כת "קדש" הייתה לוחמת הלילה אימתם
 של צבאות ערב — תחום לא מוכר
 ולפיכך אף לא מפותח.

הם גם הפעילו כיעילות יחסית אמצעים נ"ט בשעות החשכה.

לאחר שחצו את תעלת סואץ עשו צבאות ערב מספר ניסיונות לתקוף חניוני טנקים ישראלים בשעת החשכה. ניסיונות כאלה נעשו הן ע"י יחידות קומנדו מצריות והן ע"י כוחות סוריים, כגון הפשיטה על חניון הטנקים בחרמון. ראוי להעיר כי מאחר שכוחותינו מיעטו במתקפות לילה במלחמת יום הכיפורים, יקשה עלי להעריך באורח אמין את יכולתם של הערבים בקרבות מגננה בתנאי לילה.

לוחמת הלילה במלחמת שלום הגליל

גם במלחמת שלום הגליל פסקה על פי רוב הלחימה בשעות הלילה. הכוחות הפסיקו את הלחימה ועצרו בחניוני לילה. פועל יוצא משיטת לחימה זו הייתה התקפה מקוטעת שנערכה בהפסקות ובקצב שאינו מניח את דעתו, שכן התקפה כזו מחטיאה את מטרתה ורק באמצעות התקפה רצופה ניתן להביס את האויב.

זאת ועוד, אופיו הנייד של הקרב המודרני מחייב לנצל את תנאי החשכה לשם הכתבה מתמדת של קצב הקרב. בהעדר הקפדה על שמירת קצב הקרב תאבד לתוקף היוזמה ויתאפשר לאויב לשקם את כושרו המבצעי של יחידותיו, שנפגעו בלוחמת יום; לקדם עתודות רעננות ולייצב את הפריצה בחזית; לבצע שינויי היעדרות מול אמצעי התקיפה העיקריים שאותם רו בלחימת היום; לסגת למערכי ביניים ולחמוק עם עיקר כוחותיו מתבוסה מוחלטת; ואף להנחית התקפות נגד בתנאים נוחים.

לוחמת לילה משוריינת בשדה הקרב העתידי

תנאי ראשון ללוחמת לילה משוריינת היא הצטיידות מאסיבית באמצעי סיוע ובתאורה אקטיבית ופאסיבית. אולם זהו תנאי הכרחי שאינו מספיק, ואין בו כדי לאפשר התגברות מוחלטת על הקשיים שמציבה לוחמת הלילה המשוריינת. השמירה על רצף ההתקפה ועל מהירות הנחתתה היא אפוא לב לבה של בעיית הלוחמה המשוריינת בלילה ועל פתרונה יש לשקוד.

בתורה הצבאית מקובלות שתי שיטות בסיסיות לפיתוח מתקפה לילית. באחת — הכוח התוקף מחליף את הכוח שמחזיק את קו המגע, הכוחות יתחלפו בתנאי לילה. ההחלפה תהיה כזו, כאשר גזרה מחלקתית תיתפס ע"י מסגרת פלוגתית וגזרה פלוגתית תיתפס ע"י מסגרת גדודית

באורח מאסיבי באמצעים לראיית לילה. הם ציידו את כל כליהם באמצעי תת אדום וכן ציידו את יחידות החת"מ בכמויות גדולות של פצצות תאורה, ולקראת מלחמת יום הכיפורים היו כל טנקיהם של צבאות מצרים וסוריה מצוידים במכשירי תת אדום לנהיגה ולירי.

בצה"ל, לעומת זאת, היה רק חלקו של צי הטנקים מצויד במכשירי נהיגה תת אדום. גם בכושר הירי נפלו טנקי צה"ל מן הטנקים של צבאות ערב, שכן רק טנקי השלל הסובייטיים וטנקי הפטון M-60, נהנו מביצועים טובים יותר. עיקר צי הטנקים של צה"ל היו חסרי כל אמצעי כינון וירי תת אדום ומקורות אור תת אדום.

מלחמת יום הכיפורים הייתה בעיקרה מלחמת יום. שני הצדדים הלוחמים דיכזו את עיקר פעילותם ההתקפית בקרבות שריון שנערכו בשעות היום וניצלו את שעות הלילה להתארגנות לקראת קרבות שלמחרת.

השריון של צבאות ערב לא ניצל אפוא את עדיפותו הטכנית באמצעי ראיית לילה בלחימה טקטית, לא יום תקיפות בלילה ונמנע מקרבות התקדמות וניצול הצלחה. אולם, כאשר נתקלו השריון הישראלי והשריון הערבי בטווחים קצרים של 200-400 מטרים, ניצלו השריונאים הערביים את עדיפותם, הפעילו אמצעי תת אדום והצליחו לגרום לשריון הישראלי אבדות. גם הארטילריה של צבאות ערב הופעלה בלילה ביעילות בדרך כלל, והם הרבו להפעיל תאורה ארטילרית בלילה.

מערכת "קדש", ויותר ממנה מלחמת ששת הימים, דרבנו את צבאות ערב להפנות יותר תשומת לב ללוחמת הלילה ואף להשקיע מאמצים בפיתוחה. בפיתוח לוחמת הלילה קיוו צבאות ערב הן לבטל את יתרונותיו של צה"ל במלחמת האוויר והיבשה, שנודעה להם חשיבות רבה בעיקר בלוחמת יום, והן להפתיעו בהפגנת כושר לחימה שנחשב לזר בקרב צבאות ערב.

נקודת המפנה הייתה למעשה מלחמת ששת הימים. אם עד למלחמה זו היו אימוני לוחמת הלילה נושא שולי בתכניות האימונים של צבאות אלה, הרי בעקבות המלחמה הם הפכו לנושא מרכזי. (כשליש משעות האימון הטקטי בשנה, לדוגמה, יוחדו לאימון טקטי לילה.)

ואכן, הדבר קיבל גם ביטוי מבצעי. במלחמת ההתשה ערכו המצרים כ-20 פעולות התקפיות בלילה, בגדה המזרחית של התעלה. בפעולות אלה הוכיח הצבא המצרי, לראשונה, יכולת לחימה התקפית בלילה, שנחשבה עד לאותה עת לנחלתו הבלעדית של צה"ל. בלחימה זו גובשו שיטות לוחמת חיר"ר במבצעי לילה התקפיים ונוסו לראשונה אמצעי ראיית לילה תת אדומים שהוכיחו את יעילותם. ניסיון מצטבר זה השפיע על הצבא המצרי ועל הצבא הסורי כאחת, בהכנותיהם לקראת מלחמת יום הכיפורים.

לוחמת הלילה במלחמת יום הכיפורים

ב-1971 החלו צבאות ערב להצטייד

דית. עם סיום תהליך ההחלפה יקבל הכוח המיועד להתקפה את האחריות על הגזרה. בשיטה השנייה, יתכן פיתוח התקפה לילית ללא החלפה מוקדמת של הכוחות בקו. אפשרות זו מחייבת הכנות מוקדמות רבות, הכוללות: תכנון והכנות מפורטות של מעבר הכוחות התוקפים דרך קווי כוחותינו, וסיורי מפקדים רבים ככל האפשר ללימוד הקרקע ולהערכות האויב. הפעלת התאורה חייבת להתבצע על פי מדיניות המפקד הבכיר הפוקד על התקפת הלילה ועל פי הנחיותיו. אסור שאמצעי התאורה המופעלים על ידינו יגרמו לגילוי כוחותינו בזמן לא מתאים.

קיימת תאורה רצופה שתופעל בשלב ניהול קרב האש, בטרם ההסתערות ולאחר ההשתלטות על פאתי היעד, כסיוע להשלמת הלחימה על היעד, להתארגנות ולניצול הצלחה.

בנוסף לכך ניתן להפעיל גם תאורה לפרקים שתונחת לפי קריאה כשאר שלבי הלחימה ותסייע לפתרון בעיות פתע. שלב קידום הכוחות לקראת ההתקפה ועמדות חיפוי, ההסתערות וההיאחזות בפאתי היעד, רצוי שיבוצעו בתנאי חשיכה. שיטה זו תסייע להשגת ההפתעה וההלם ותקטין את האבדות של הכוח התוקף.

אמצעי התאורה המגוונים העומדים לרשות העוצבה בתנאי לילה, יסייעו להגברת קצב הלחימה, יסייעו להתמצאות כשמירת כיוון ותבניות קרב והסתערות, יאפשרו התגברות קלה יותר על מכשולי שטח, וכן שינויי תנועה וכיוון, יסייעו למימוש הקרב המשולב, ימנעו ערכוב כוחות ויקלו על התיאום והזיהוי. רצוי להימנע מלהפעיל אור לבן, שכן הפעלתו מסכנת את הטנק וכבר הביאה לפגיעה במפקדים רבים.

ניהול קרב האש של הטנקים, אשר יהיו מצוידים באופן מלא במכשירי כינון ותצפית לילה, יאפשרו לאתר מטרות ולנהל אש לפי הכללים הנהוגים בלוחמת יום.

מטרות

להתקפת שריון בתנאי לילה עשויות להיקבע המטרות הבאות:

לשמור על תנופת ההתקפה שהחלה ביום ולמנוע מהאויב היכולת והזמן להתארגן מחדש להגנה יעילה; להבקיע מערכים מבוצרים אשר יהיו בסיס לפיתוח הצלחה המבצעית; לחזור לעומק מערכי האויב ולהשמיד את עתודותיו ואת אמצעי הלחימה ולהשתלט על שטחים חיוניים בתנאי לילה; לפרוץ מערך חזק שאינו ניתן לאגוף כאשר לכוחותינו התוקפים

אין יתרון מכריע ביחסי כוחות; לפרוץ קווי הגנה כדי לאפשר לעוצבות שריון אחרות אשר יקודמו. מעומק המרחב לפרוץ עם שחר או בתנאי יום; להשלים הכסת עוצבות שריון של האויב בתנאי לילה כהמשך לקרב השב"ש שהתחיל בתנאי יום; לבצע תנועות וחדירות לעומק שטחי האויב בלילה תוך פיתוח הלחימה החל משחר, בעורף האויב ובתנאי הפתעה; להילחם בקרבות היתקלות בתנאי ניצול הצלחה ורדיפה; לבצע התקפות יזומות טקטיות במטרה להשמיד כוחות אויב באזור חיוני נתון; לסייע לכוחות חי"ר בלחימה התקפית והגנתית; כושר התגוננות לשבירת התקפות, וביצוע התקפות נגד בתנאי לילה לאחזקת יעדים חיוניים; כושר הדיפת פשיטות קומנדו על חיוני שריון ומעבר מהיר להתקפה על כוחות אלה.

פיתוח לוחמה זעירה ע"י כוחות שריון בתנאי לילה כדוגמת פשיטות כולל על שריון אויב, מארכים, סיורי לילה וכו'.

שריון מאסיבי של כוחות היבשה יחייב שיתוף יתר של כוחות שריון בלוחמת לילה. שומה אפוא על כוחות להתמחות בשיטת לחימה זו ולהגיע למקצועיות וליכולת של הפעלת עוצמות גדולות בשעות הלילה. לשם כך עליהם להקפיד על מילוי התנאים הבאים:

לערוך אימון רחב היקף להכשרת מפקדים וצוותי הטנקים, מרמת הפרט ועד המסגרת העוצבתית, בלוחמת הלילה ובכל צורות הקרב.

יש להקצות לאימון זה שעות מנוע, תחמושת ואמצעי תאורה, בהיקף שיא-פרט אימון מגוון, וכן לשלב בו את כל המרכיבים הבין חיליים וזרועיים המבטאים את הקרב המשולב. יש גם לפתח תורת לחימה חדשנית לקראת קרב הלילה, ולהצטייד באמצעים מתאימים, בכמות מספקת של אמצעי תאורה תולת מסלול, באמצעי התמצאות וניווט, תיאום ומכ"ם ניידים וזאת מעל גבי רק"ם.

יש להכיר את תורת קרב הלילה של צבאות ערב על תכונותיה ומגבלותיה. לשפר את כושרן של המפקדות בהכנת ארגון ופיקוד על מערכת התקפית לילית. להטמיע בתכנוני האש המבצעיים את צורת לחימה זו, וללמוד מלקחי מורשת הלחימה הלילית, למרות שהייתה מוגבלת, ולהטמיע את הלקחים באימון ובתפיסה המבצעית.

סיכום

תכונות הטנקים החדשים המפותחים היום בעולם, יגדילו את חשיבותן של

עוצבות השריון בלוחמת הלילה. כניסתו של אמל"ח חדיש זה לשירות מבצעי, תשפיע על תפיסת הלוחמה של הצבאות המצטיידים. שינויים איכותיים בטנקים כדור החדש יקנו תכונות חיוביות במיצי עוצמת האש וכושר צליחה מהירים של שדות הקרב לטנקים גם בתנאי לילה, בסגנון שטרם ידענו בעבר.

על בסיס יכולת חדשה, גבוהה ומתקדמת זו במיצי האש והתנועה, בחשכה, ניתן יהיה להעז יותר בהפעלתם בלחימה בתנאי לילה. שינויי איכות אלה מתבצעים גם בשריון בצבאות ערב. על כן, בעתיד, התנגשויות ולוחמת השריון כשריון בכל תנאי הלילה ובכל צורות הקרב, תהיינה תכופות יותר ובעלות היקף נרחב בהרבה מזה שהכרנו בעבר.

בנוסף לכך, הגדלת עוצמת השריון בצבאות המזרח התיכון, תאפשר לשמור חלק מן הכוחות כעתודה במשך הלחימה בתנאי יום, ולהטילם רעניים לשלבי הלוחמה הלילית, כחלק מהתפיסה למיצי העוצמה והרציפות.

התפתחות עתידית זו מחייבת את כלל צה"ל, וחיל השריון בפרט, לפתח את הלוחמה הלילית בכל צורות הקרב, ובמיוחד זו ההתקפית. יש לשאוף להשיג בלוחמת הלילה רמת ביצוע מקבילה לזו הקיימת בלוחמת היום, ולהביא לכך שהמשימות הקרביות שמבצעות העוצבות בשעות הלילה, תוכתרנה באותה מידה של הצלחה שבה מוכתרות המשימות המבצעיות בשעות היום.

בקרת אש והארטילריה בשדה הקרב המודרני

הא"ל (ממ"ל) אברהם בר-דוד

ליישם לפתרונות בלתי-רצויים ואף מסוכנים. במסגרת זו יש לכלול את הלחץ שהופק בתחום בקרת האש הארטילרית, ובעקבותיו פותח ה-FIST (Fire Support Team) port Team), שהוא צוות הקת"ק הפלוגתי המשוכלל, המיועד להתפעל עד רמת המחלקה. מטרת הדברים הבאים היא לנסות ולערער על התפיסה האמריקנית ולהציג תפיסה שונה ממנה בתכלית. לא הייתי מנסה לעשות זאת, אלמלא הרגשתי שהרבה מקציני צה"ל מעיינים בפרסומים האמריקניים בעניין ה-FIST ובבוא היום הם עלולים לקבל גישה זו ללא ערעור ואולי אף להצטייד באמצעים שפותחו על-פיה.

ה-FIST וכיצד הוא מופעל

זהו צוות-קרב המורד לפלוגה של כוח מסתייע. יש בו תשעה עד עשרה אנשים. הוא מוזעזז לתת קישור ארטילרי לצורכי בקרת אש ארטילרית, להכוונת מטוסים ולהכ-וונת סיוע אוניות מלב ים - לרמת הפלוגה. הצוות כולל שלוש חוליות בנות שני חיילים כל אחת המורדות, עד רמת

ההולם את המלחמה הקודמת בלא להתאימו לשינויים הטכנולוגיים והארגוניים: לשינויים באמצעי הלחימה ובתורת התפעול שהת-חוללו מאז המלחמה האחרונה. זה עלול להביא את הכנת הצבא למלחמת העבר, להקפיא את ההת-פתחות ולמנוע יישום נכון של הני-סיון שהצטבר.

בעקבות מלחמת יום-הכיפורים, שנראתה לרוב צבאות המערב תואמת בקוויה הכלליים את זירת המלחמה ואת אופייה, הצפויים להם בזירת אירופה, החלו צבאות נאט"ו ובראשם צבא ארה"ב לחקור ולהפיק לקחים בכל התחומים האפשריים. בחלקם אכן הופקו לקחים נכונים והדבר בא לידי ביטוי בהרבה אמצעי-לחימה חדשים: בשיפור מערכות נשק, בהגדלת טווחים חיוקים של ירי בכיוון ישיר, במערכות שליטה ובקרה וכו'.

בתחום בולט אחד הפיק הצבא האמ-ריקני לקחים, שלהערכתני הם שגויים ביסודם ועלולים להביא את המנסים

ניתוח לקחי מלחמה הוא תהליך שכל צבא מודרני פותח בו לפני תום הלחימה. כל צבא מנסה ללמוד ממלחמותיו שלו וממלחמות של צבאות אחרים כדי להפיק לקחים שכוחם יפה למלחמה הבאה גם אם תהיה זו מלחמה שונה מקודמתה תכלית שינוי.

כמה סכנות חמורות בתהליך ניתוח לקחי קרבות ומתוכן ראוי לציין שתיים:

כאשר מתייחסים לאירוע חריג ומיוחד או לקרב ספציפי ומפיקים ממנו את הלחץ לכל צורות הקרב ולכל האירועים. זה קורה לא-פעם בתחומים צבאיים שונים, ושוגים בזה צבאות גדולים וקטנים כאחד.

הסכנה השנייה חמורה אף מן הראשונה והיא הניסיון להפיק לקח

• לשעבר קצין תותחנים ראשי.

המחלקה בכוח המסתייע. פותח רכב יעודי למפקד הצוות — רכב-קישור ארטילרי על גבי נגמ"ש M-113 שהוא יחודי ובלעדי ואין לו רכב חליף בפלוגה או בגדוד המסתייע. בבחירת רכי"מ מסוג M-113 יש התעלמות מעצם השאלה אם הוא יוכל לנוע יחד עם כוחות טנקים באותם שטחים ובאותן נסיבות. הצוות אמור לסייע לפלוגה ולמחלקות בתכנון האש ובבקרתה, אך לנוכח מיעוט התכנון הנדרש לרמות אלה, ברור שעיקר תפקידו לסייע לבקרת אש הסיוע המשוגרת ממגוון אמצעי האש הקיימים.

הכוונת הסיוע האווירי והימי בשדה-הקרב המודרני

בכל ניתוח של תרחיש-קרב אפשרי במזרח התיכון ובאירופה — קשה למצוא מקרים רבים שסיוע תותחי אוניות יהיה גורם דומיננטי בסיוע לכוח קרקעי כלשהו לביצוע משימותיו. דומה שהשיטה האופיינית של הרעשת חופים, שהופעלה במלחמת-העולם השנייה ולאחריה על-ידי הצי השישי מול חופי ביירות — אינה צורה אופיינית של מתן סיוע אש.

סביר שבמקרים כאלה, אם אכן יתרחשו, ייעשה שימוש בקציני קישור של חיל-הים והדבר יהיה יותר פשוט, אמין וזול, מאשר להכין צבא שלם לאפשרות של פעילות-סיוע חריגה מעין זו. מתן הסיוע האווירי בקרב היבשה לרמת הפלוגה ומחלקותיה מורכב הרבה יותר מהסיוע הניתן מתותחי הצי. כאשר מתברר ננים בפעילות שנעשתה במרבית צבאות העולם בתחום ההגנה נ"מ לכוחות בקו המגע בנשק טילי ובנשק קני מכוון מכ"ם, נראה במבט ראשון כי סיוע-אווירי בשיטה המקובלת של הכוונת מטוסים על-ידי הכוח המסתייע אינו ישים לחלוטין בשדה-הקרב המודרני. כיום אי-אפשר לשלוח מטוס לחוג באזור המטרה שעה שקצין מהכוח הקרקעי, מוכשר ככל שיהיה, יתאר למטוס את המטרה, יגדיר לו את קו כוחותינו ויתאם את כניסת המטוס לתקיפה.

הסיכוי היחיד לסיוע-אווירי יעיל בלחימת היבשה יהיה, כאשר המטוס, עוד בהיותו רחוק מהמטרה, יקבל נתוני-מטרה מדויקים במידה המאפשרת תקיפה ביעף אחד קצר, ללא תלות בהסברי קצין-הסיוע האווירי הנמצא בכוח המסתייע. מכאן ברור לחלוטין שבתחומי בקרת הסיוע האווירי הקרוב ובקרת אש הסיוע של תותחי הצי — צוות ה-FIST לא יתרום תרומה ניכרת, ותפקידים אלה אינם מצדיקים את קיומו.

הכוונת הסיוע הארטילרי — כיום ובעתיד

אם מקובלות עלינו הנחות אלה, הרי ייעודו היחיד של צוות ה-FIST הוא בבקרת אש הארטילריה על כל סוגיה, המהווה יסוד חיוני בלחימה ביבשה, כבר במלחמת יום-הכיפורים התברר, שחלק נכבד מנפח האש הארטילרית נורה על מטרות שלא הייתה עליהן תצפית-ראייה. עיון מדוקדק במסמכי מלחמת-העולם השנייה, מלחמת קוריאה ומלחמת ויאט-נאם מוכיח שהתופעה אינה חדשה וכבר נתקלו בה קודם-לכן.

מותר לקבוע בביטחון כי לפחות 30 אחוזים מכלל נפח האש תלולת-המסלול נורית על מטרות שאין עליהן תצפית ישירה.

מאז 1973 התחוללו כמה שינויים מהותיים ביכולת אמצעי הלחימה שעשיריה להיות להם השפעה רבה על ניצול אש הסיוע הארטילרי בשדה הקרב העתיד:

- תהליך הגדלת הטווח של התותחים הסטנדרטיים 155 מילימטר מטווח 14.5 ק"מ, לטווח 30 ק"מ הוא עובדה קיימת. הגדלת הטווח מגדילה פי-ארבעה עד פי-שישה את מספר המטרות הפוטנציאליות — אשר רובן לא יהיו בתצפית ישירה של כוחותינו.

- התפתחות התחמושת הארטילרית מאפשרת להתמודד בהצלחה עם מטרות אשר קודם-לכן האש הארטילרית לא הייתה יעילה לגביהן. כזו שתהיה יעילה חיוני שהאש תהיה מדויקת ומבוקרת גם למטרות שאינן בתצפית ישירה של כוחותינו.

- ניידותם הרבה של כוחות-הקרקע של האיוב מקצרת את משך הזמן העומד לרשות יחידת האש לירות על המטרות ולהשיג את התוצאה הנדרשת. על כן יש נכונות בכל העולם להגדיל את קצב-האש של הכלי הארטילרי היחיד ולהגדיל את יכולת האש של יחידת האש ב-50 אחוזים ויותר.

- גדל טווח מערכות-הנשק שטוח-המסלול וגדלה יעילותן: אם בקו המגע ב-1973 המרחק בין טנקים בקרב השריון היה כ-1500 מטר בממוצע הנה כיום יש סיכויי פגיעה והשמדה גבוהים בטווחים של 3,000 מטר. הטווחים של הטילים נ"ט גדלו ובעתיד יפתחו הכוחות באש בטווח-חיים של חמישה, שישה קילומטרים, וזה כמעט גבול יכולת התצפית בקר-ראייה של הדרג המסתער הקדמי. הגדלת טווח הכינון והפגיעה של הנשק בכינון ישיר — מקטינה את סיכויי צוות ה-FIST לבצע את משימתו העיקרית: בקרת אש הארטילריה על מטרות נצפות.

- כל הפתרונות הטכנולוגיים המיושמים כיום במערכות-נשק ארטילריות אינם מבטיחים פגיעה במטרה בלי בקרת-האש, ולכן בעתיד יהיה הכרח לבקר את אש הארטילריה על כל מטרה הנמצאת בטווח התותח הארטילרי.

- בעולם המערבי נלמד הלקח של ניצול נשק רקטי למתן סיוע אש לדרג המסתער, ולכן מפותחות כיום מערכות מטולי רקטות רב-קניים. אי-אפשר לירות בנשק רקטי ולפגוע במטרה ללא בקרת-אש.

מכל הנאמר עד כה ברור למדי, שאם עד 1973 היה צוות כדוגמת ה-FIST

סופי, המצריך הארה או ציון לפני הפגיעה. בקרת האש הארטילרית – כלומר, המאמץ הדרוש להבטיח פגיעה של האש במטרה היה ועודנו משימה בלעדית של הארטילריה. על מערך הארטילריה לוודא שיהיה ביכולתו לבקר את האש על כל המטרות ללא תלות אם יש עליהן תצפית ישירה ואם לאו. כל זאת, ללא חשיבות מי הגורם שיוזם את המטרה ודרש את האש עליה.

בקרת-אש כזאת אי-אפשר לעשות על-ידי צוותי FIST המוגבלים בקו ראייה אלא רק בעזרת תצפית מכ"ם.

כיצד לבקר אש ארטילרית?

אפשר לבקר אש ארטילרית באמצעות מכ"ם דר-שימושי כגון מכ"ם שנועד לאי-כון ארטילרית אויב פעילה ובאמצעים ייעודיים לבקרת-אש בלבד.

מכ"מי איכון הם יקרי המציאות ומשיי-מתם הראשונה במעלה לאתר ארטילרית-אויב פעילה. הם לא יהיו זמינים לעסוק במשימה משנית של בקרת-אש ארטיל-רית לכוחותינו משום חוסר זמן לעסוק במשימה כלשהי מעבר למשימתם העיק-רית.

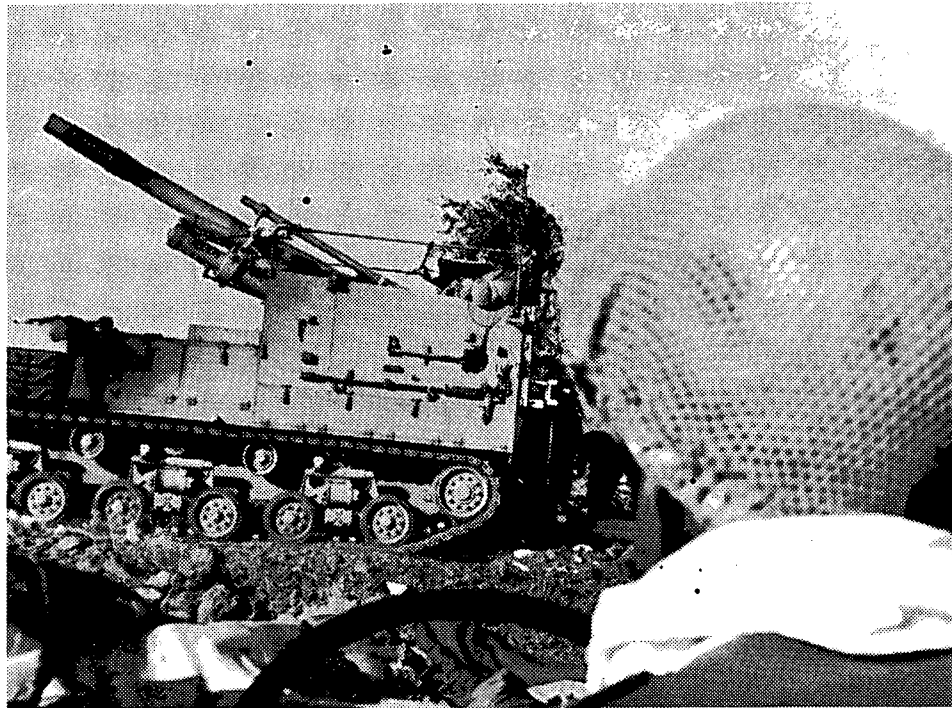
מכ"ם בקרת-אש ייעודי הוא האמצעי היחיד הנראה כיום בעל יכולת להתמודד עם המשימה בתנאי שימלא אחר כמה דרישות בסיסיות:

- המכ"ם יהיה חלק אינטגרלי של המערך הארטילרי היורה.
- הוא יוכל לעשות את עבודתו לכל טווחי הנשק ובכל תנאי מזג-אוויר.
- הוא לא יחייב קו-ראייה למטרות.
- הוא לא יחייב פגזי טיווח מיוחדים.

סיכום

אם צבאות מערביים חוששים ליכולת ליוזם מטרות ולבקר את האש עליהן חיי-בים צבאות אלה להקדיש מאמצים בשני הכיוונים הנפרד:

- מתן כושר ליוזם מטרות לכל הגורמים, בצורה שתאפשר לארטילריה להעסיק מטרות אלה ביעילות.
- למצוא פתרון טכנולוגי שיאפשר בקרת-אש ארטילרית על כל מטרה, ללא תלות בגורם שיוזם את העסקתה, והבטחת פגיעה במטרה בכל הווחים.
- אם ייוזם מטרה הוא בגדר יכולתם של הרבה גורמים פעילים בשדה הקרב, ולכן אין זאת אחריותה הבלעדית של האר-טילריה, הנה פגיעה במטרה הייתה ותשי-אר תמיד באחריות הארטילריה, ולכן – כל מאמץ לפתרון הבעיה של בקרת-האש הוא מאמץ בדרך הנכונה.

רצופה על המטרה – לצורכי בקרת-האש עצמה.

השינוי הנדרש בתפיסה הארטילרית של ה-FIST

למערך התצפיות והקישור של הארטיל-ריה יישמרו שתי משימות בסיסיות בשדה הקרב המודרני:

- ייוזם מטרות – העברת נתונים על קיומה של מטרה אל מערכת הנשק.
- העסקת מטרות ובקרת-האש עליהן – בתחמושת סטטיסטית ובתחמושת בעלת דיוק סופי.
- ככל שאמצעי-הלחימה מתפתחים והולכים, כן תופס מקום רב יותר עניין ייוזם המטרות. ייוזם המטרות אינו נכס בלעדי של הארטילריה. עושה אותו כל גורם בשדה הקרב המסוגל לצפות, לאתר ולהפיק נתונים על מטרה. בתחום זה, על הארטילריה לוודא שכל גורם מסתייע ידע לגלות מטרות ולהעביר את הנתונים הדרושים כדי שיתאפשר לארטילריה להעסיק את המטרות במהירות ובדייקנות.
- לארטילריה יישמרו בתחום זה שני תפקידים:
- איתור ויוזם של מטרות מיוחדות, כגון עמדות ארטילריות של האויב, משגרי רקטות וכו'.
- ציון המטרות לנשק ארטילרי בעל דיוק

מסוגל להתמודד עם בקרת אש הארטיל-ריה בירי לרוב המטרות – ספק רב אם יוכל לעשות זאת בעתיד.

התפקידים העתידיים של צוות ה-FIST

את תפקידי צוות ה-FIST אפשר לחלק לשלושה מרכיבים:

- **תכנון האש ותיאומה עם תוכנית הדרג המסתער** – בתחום הזה תישמר לצוות עבודה מעטה מפני שמערכות השליטה והבקרה עושות חלק מפעילות זאת ומנ-סות לתכנן את האש ברמת תכנון לכלל העוצבה.
- **בקרת האש** – ככל שיגדל המרחק בין הכוחות הלוחמים, כן יגדל טווח התצפית והאש בכיוון ישיר, וככל שנסאף להנחית את האש לעומק – כן יקשה על הצוות לבקר את האש על המטרות. גם תקטן כמות המטרות אשר עליהן יוכל הצוות לבקר את האש.
- **ייוזם מטרות** – תפקיד זה של צוות ה-FIST ישאר כשהיה, כלומר, להזרים למערכת הארטילרית נתונים על כל המטרות הנצרות בשדה הקרב ולמסור אותו בדיוק כזה אשר יאפשר ליחידות האש להתמודד עם המטרות בהצלחה גם כאשר לצוות ה-FIST אין תצפית ישירה

מחשבות אלה המביאות לבדיקה מחודשת של גורמי היסוד במערכה, הוגדרו כבר כראשית ימיה של המחשבה הצבאית: תבונה ותעוזה, מוטיבציה וחוסן, משמעת וסבלנות, ראיית הנולד וחוסר שגרה. האם צבא בכלל, וצבאנו בפרט, מטפח את אלה מעצם טבעו? האין להקדיש לכך תשומת לב, שאינה נופלת, ואולי עולה, על מה שניתן לארגון ולטכנולוגיה? למה נוטים אנו שלא לעשות כן?

דומה שצפויים קשיים כשדה הקרב העתידי, לדוגמה בלוחמת חי"ר נגד חי"ר, והם עלולים להעמיד לשיקול מחודש תפישות יסוד בביטחוננו הלאומי. טכנו-לוגיה מתקדמת, כדוגמת מערכת בקרה ושליטה בשדה הקרב, ושינויים ארגוניים במבנה האוגדה, אינם המפתח לפתרון הבעיות. את התשובות צריך לשוב ולחפש ברמת גורמי היסוד ובדרך הגברתם והע-מקתם בצבא.

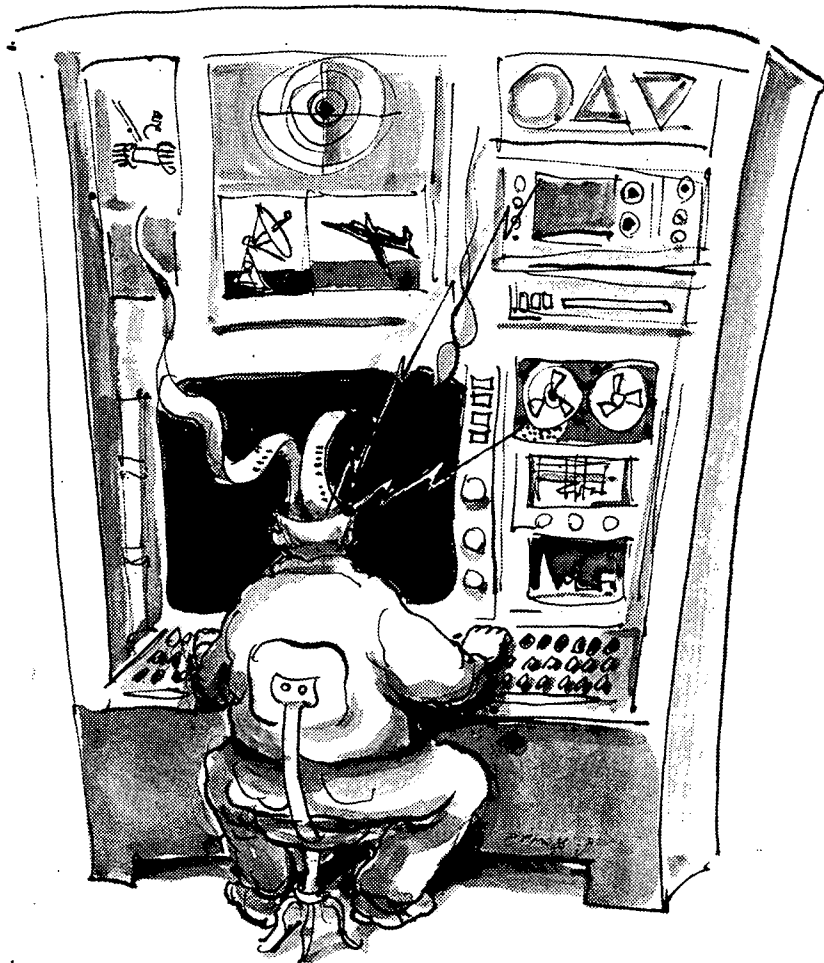
גורמי יסוד

"כל מלחמה עומדת על ההטעיה", אומר החכם סון טסו בספר הסיני העתיק "חכמת המלחמה".** הדורות שחלפו, השינויים בטכנולוגיה ובאמנות המלחמה לא הקהו התוקף של קביעתו. יש אפוא מקום להניח, כי שדה המערכה היבשתי צפוי להיות מושפע גם בעתיד מאותם גורמי יסוד, שהשפיעו עליו בכל הדורות. אלה ניתנים להגדרה בצורות שונות. אחת האפשרויות מונה חמישה גורמים עיק-ריים:

תבונה: חכמת המלחמה, הכוללת את הכושר לצפות מראש את צעדי האויב ולא לפעול על פי ציפיותיו.
 כוח: גודל הצבא, איכותו וציודו.
 תעוזה: הנכונות לסכן ולהקריב בשדה המערכה.
 חוסן: יכולת גופנית, נפשית ורוח-נית למאמץ ממושך.
 תשתית: בסיס ארגוני וטכנולוגי להפעלת צבא.

תבונה היא חכמת המלחמה, המת-בטאת בכל הרמות: תבונה מדינית — בכניסה למלחמה, בנייהולה וביעדיה; מצביאות — כישורן, סבלנות ותושיה בהפעלת הכוחות במערכה; מקצועיות ויזומה — בדרגי הפיקוד הנמוכים וברמת החייל הכווד. התבונה אינה עולה בקנה

* חוקר כרשות לפיתוח אמצעי לחימה.
 ** הוצאת מערכות, תש"י.

מקובל לחשוב שהלקח העיקרי של לימוד שדה המערכה העתידי הוא: ★ הצטייד באמצעי לחימה חדי-שים, שיקנו לך יתרון על האויב, ולמד לסכל את אלה שיהיו ברשותו. ★ שנה את ארגון הצבא ואת מבנה עוצבת היסוד שלו, למען יתאימו לקרב העתידי. הדברים שלהלן נכתבו כביטוי לתחושה בלתי נוחה מהגישה המו-ליכה ללקחים האלה. המלה "עתידי" ממקדת את תשומת הלב לחדש ולשונה, למה שיהיה מחר — ואיננו היום: לטכנולוגיה ולמבנה הארגוני. והרי יתכן, שעיקר הבעיה אינו באלה, אלא דווקא ביסודות הישנים, הבלתי משתנים, של הקרב. האם אנו מזניחים את בדיק יסודות הבית, ועוסקים בריהוטו ובהזזת קירותיו?

תבונה וטכנולוגיה בשדה הקרב העתידי

ד"ר אילן עמית*

אחד עם שגרה מחשבתית ועם כניעה להרגל. מי שנתפס לשגרה, נעשה צפוי מראש בפעולותיו ובתגובותיו, ובצורה שהוא קורא את מהלכי יריבו. זהו מרשם לנפילה ברשת היריב, ולכישלון בקרב. כיצד בונים צבא שידָבֵא שגרה ושבלר-ניות, ויעודד יזמה ומקוריות? הרי הרגלים ושגרה הם נדבך יסוד באימון ובמשמעת בצבא. האם אפשר להרגיל מסגרות גרו-לות לפעול בדיוקנות ובתיאום על פי פקודה מגבוה, ולעודד יחד עם זאת מקר-ריות ותבונה? בראשיתו שימש צה"ל מופת כצבא בלתי-שגרתי, נטול פורמ-ליות, שעודד כל חייל להיות מפקד ככוח. לימים השתנו הנסיבות. הרוח המקורית נותרה רק במסגרות נבחרות, ובאחרות התגלגלה לעתים לרישול ולחוסר משמעת. הצבא הגרמני התפרסם בארגון ובמ-שמעת, אך השכיל לשמור על מקוריות ועל יזמה גם בדרגים הנמוכים. רומל אמר ביומניו, שעל פי שיטת הפיקוד הגרמנית, אין נותנים פקודות מפורטות לרמות הכפופות, אלא מגדירים יעדים אופרטי-ויים. כל מפקד צריך למצוא בתחומו את הדרך הטקטית הטובה להשגת היעד, ובכך הוא נבחן. רומל סבר, שהשיטה הבריטית, שלפיה מכתיבים למפקדים את פרטי הביצוע, מוליכה לשגרה, ומדכאה יזמה ותבונה.

הכוח נראה כמרכיב לא בעייתי: סופ-רים דיוויזיות, טנקים, מטוסים ותותחים במחננו ובמחנה האויב. אבל התחשיב עלול להוליך שולל: המסגרות הלוחמות עלולות להימצא שיטתית במצבה חסרה, עד כדי אי-יכולת להפעיל את האמצעים שברשותן. הבדלים ברמת האימון, בכושר התפעול ובכושר התחזוקה יכולים לבטל את משמעותו של המאזן הכמותי. המאזן התיאורטי עלול להשתבש גם משום שצד אחד אינו יכול להביא את כוחותיו לכלל ביטוי, עקב מגבלות השטח או מחוסר תשתית מתאימה. הבדלים באיכות המער-כות: טנק מול טנק, מכ"ם לעומת מכ"ם, טיל לעומת טיל. בשתי הנקודות האחר-נות מתבטא הגורם הטכנולוגי. משמעותו בשדה הקרב אינה חייבת להיות בהמצאה המקורית, או בחידוש. לפעמים, משפיעה הטכנולוגיה דווקא באמצעות שלל הפר-טים ההופכים מערכת נשק אחת למצוינת ואת אחרת לבינונית, או לגרועה. התעוזה לא תמיד משתלמת ברמה האסטרטגית. חניבעל הנועז נוצח ע"י

המצביא הרומי פאביוס "המהסס". ואולם ברמה האופרטיבית והטקטית, הנכונות האישית להסתכן, להקריב ולעשות מעבר למה שהאויב חושב לאפשרי היא יסוד הניצחון. בתחום הזה יש משקל מכריע למוטיווציה. האם אפשר "ליצור" אותה ולהקנותה לחיילים? קיימים סוגים שונים של מוטיווציה. יש משקל רב לרוח היחידה ולאחווה הצוות, ואת אלה אפשר לטפח. אבל הנדבך היסודי הוא הידיעה על מה החייל, אני, נלחם, ועד היכן אני מוכן ללכת. המענה, שיתן כל חייל לשאלה זו, יהיה דומיננטי בשדה הקרב העתידי. בחברה פלוֹרְלִיסְטִית וספקנית אי-אפשר "לארגן" את התשובה באמצ-עות תעמולה ואינדוקטרינציה. המציאות חייבת לדבר בעד עצמה, כדי שהמוטיוו-ציה תתהווה, בראש ובראשונה, מלמטה – מקרב העם.

החוסן מתבטא במישור הגופני, הנפ-שי והרוחני. חוסן גופני הוא נושא שאיננו מצטיינים בו, כאומה, מה גם שצבאנו מושתת על חיילי מילואים מבוגרים, ואף הצעירים שבינינו לא תמיד מסוגלים למאמץ פיזי ממושך. מה משמעותו של חוסן נפשי? קל להתלהב ולתפקד היטב, כשהצלחה מאירה פנים. החוסן הנפשי מתבטא ביכולת לפעול בתנאי תסכול, כישלון ומצוקה בלי רפיון-ידיים. גילוי אחר שלו הוא סבלנות. הכושר להמתין, באפס מעשה, כביכול, כשהתנאים מחיי-בים זאת. שאול המלך לא עמד בכך. הוא לא הצליח לעכב את יציאת העם למלחמה שלושה ימים, עד בוא שמואל, והפסיד את כתר לדוד. חוסן רוחני מתבטא ביכולת החשיבה והתכנון בתנאי לחץ, עייפות ומחסור. לאחר שנתן פקודה להתחיל בקרב אל-עלמיין, שכב מונטגומרי לישון מספר שעות. האם היינו נוהגים כך במקומו, או שהיינו ממתנים קצרי-רוח, עם האפרכסת ביד, ותובעים בלי הרף דיווחים?

התשתית משלימה את הכוח ומא-פשרת את הפעלתו. היא כוללת כבישים, גשרים, כלי תובלה, רשת תקשורת ואמ-צעי הנדסה, תחזוקה ורפואה. התשתית הצבאית אינה נפרדת מהתשתית הלאומית בתחומים אלה, והיא מבטאת אפוא את רמתו הטכנולוגית, הארגונית והביצועית של המשק. בניין תשתית הוא בהכרח תהליך אטי וממושך, שבו יש סיכוי לחברה מתקדמת לקיים יתרון ארוך-טווח.

סון טסו מנסח משימה גורמים משי-עים דומים לאלה שמנינו (אך לא זהים) *** ואומר: "חכמת המלחמה היא בעלת חשיבות חיונית למדינה. חיים ומוות בידה, והיא דרך לכיטחון או לחורבן, הרי שהיא עניין לדיון, אשר אין לזלזל בו בשום פנים."

טכנולוגיה והסלמה

למרות דברי סון טסו, אין הדיון בגורמים המשפיעים הללו נפרץ. כתחליף, מרבית לעסוק במדיניות המערב – בעיקר בארה"ב וגם אצלנו – בטכנולוגיה של מערכות-נשק חדשות ובהשפעתן על שדה המערכה בעתיד. יש מי שמשליכים את יחבם על אמצעי אחד, שיחולל מהפיכה בקרב היבשה, ויהפוך את התותח ואת הטנק למיושנים. בחמש-עשרה השנים האחר-ות נדונו בהקשר זה טיל הנ"ט, מסוק התקיפה, נשק המצרר והמיקוש הפזיר. אחרים סבורים, שאמצעי כווד לא יוכל להכריע, וכי דרושה דרך לשילוב יעיל של אמצעים רבים למערכת מתואמת אחת. גם בתחום זה היו בשנים האחרונות מספר מועמדים: מערכת בקרת-אש טקטית לאר-טילריה או לשריון, מערכת משולבת לגי-לוי רכישה ותקיפה אוויר-קרקע ועוד.

אפשר למנות כמה סיבות לכך, שלגורם הטכנולוגי ניתן משקל גדול יחסית בני-סיון להבין את מלחמת העתיד. ראשית, המגמה תואמת את תרבות דורנו, הנוטה להעמיד את הגורם המדעי והטכנולוגי במרכז. שנית, הדיון הטכנולוגי יכול להו-ליד תוצאה "מעשית", לפחות מנקודת המבט של מנגנון ביורוקרטי – הגדרת פרויקט, הזמנה, מעקב, רכש. האם הדבר אפשרי גם ביחס לתבונה, לתעוזה, או למוטיווציה? שלישית, במלחמות העבר וגם בדרו האחרון, היו אירועים בולטים של ניצחון בקרב בשל טכנולוגיה. הממל-כות המקומיות בדרום אמריקה ובאפריקה לא עמדו בפני הספרדים והפורטוגזים, בראשית התקופה הקולוניאלית. כישלונם לא נבע מתבונה ירודה או מהעדר תעוזה וחוסן, אלא מכך שהאויב האירופאי היה מצויד בנשק עדיף. במאה ה-20 לא החזיק חיל הפרשים מעמד בפני המקלעים והשר-יון. מטוס הבוכנה לא יכול להתמודד עם

*** חמשת הגורמים של סון טסו הם: החוק המוסרי (קרוב למה שכינינו תעוזה ומוטיווציה), השמים (אקלים וראות), הארץ (קרקע ויירה), המפקד (קרוב למה שכינינו תבונה), השיטה והמשמעת (דומה למה שכינינו תשתית). אין סון טסו מזכיר את החוסן וגם לא את הכוח. גורמי השמים והארץ שלו אינם תלויים בצבא ובתכנון-תיו, לכן לא מנינו אותם בין גורמי היסוד.

מטוס הסילון, והמשחתת ניגפה בפני ספינת הטילים הקטנה. יתכן שקיימות סיבות נוספות, נפשיות, להיאחזות בטכנולוגיה, והן הגורמות לכך שבצבא המתקשה במלחמה פורחות שמעות על "נשק סודי" ומשיע. בשנת 1942 נפוצו שמות עות כאלה בצבא הגרמני, והן גברו, ככל שקשתה על גרמניה המלחמה. אכן, בשנתיים האחרונות למלחמה התעשר הארסנל הצבאי הגרמני בנשק סודי פחות או סודי יותר, בממדים חסרי-תקדים. חלק מן הטכנולוגיה הצבאית של היום עודנו מבוסס על כך. הדבר לא הושיע את גרמניה. אגדת הנשק הסודי לא סייעה למוראל, אלא הגבירה את האשליות ומנעה את ראיית המציאות לאשורה.

בעולם של היום, ובמיוחד במוזות, שורר מצב פרדוקסלי במקצת בתחום הטכנולוגיה הצבאית: מצד אחד, חייבים לקיים מאמץ בלתי נלאה לסגירת פערים ולהשגת עדיפות בתחום אמצעי הלחימה. מצד שני, אין סיכוי שהעדיפות תהיה בת-קיימא. לכל צד יש פטרונים, שלרשותם קשת מגוונת של טכנולוגיות ושל אמצעי לחימה, ואלה דואגים למנוע יתרון משמעותי מהיריב. זו הדילמה האופיינית למירוצי חימוש. עלינו לשקול לא רק את התועלת של אמצעי חדש, אלא גם את משמעות ההסלמה הנובעת מכך שגם האויב יצטייד בו, או באמצעי-הנגד המתאימים.

ההסלמה מחייבת שימוש נבון ומרחיק-ראות באמצעי הלחימה. משמע — גם טכנולוגיה עדיפה אינה משחררת, במאה ה-20, מהשפעת גורמי היסוד. אם ברשותך אמצעי חסוי, היכול להטות את הכף במערכה מכרעת, ואם נחשף משום שהשתמשת בו בטרם עת, תצטרך לקחת בחשבון שקנית את ההצלחה המוקדמת במחיר החמרת הקשיים שתעמוד בפניהם בשעת הכרעה. כיצד לחזק בצבא שיקולים כאלה? הרי המפקדים של היום נבחנים בראש ובראשונה בהצלחתם במלחמה האחת שעליה פקדו, ולא בהשפעתם על מפקדים אחרים במלחמות הבאות. מה יביא אותם אפוא להסתכן בוודאות בהווה, למען יתרון מעורפל בעתיד?

ההסלמה, כתהליך בסיסי, אינה נוחה לישראל, כי היא מקרבת אותה למיצוי משאביה החומריים והאנושיים, ועל ישראל אל להתרחק מהתמודדויות, שבהן עלו-לים המשאבים להכריע.

בקרה ושליטה

מסימני המיתוס הטכנולוגי היא האמונה, שהמחשב יחולל מפנה בעולמנו, וייעשה

שולית. האם מערכת בקרה ושליטה בשדה הקרב תשפיע בעיקר על פקידות הקשר ועל סמלי המבצעים, או שתורגש באמת בראש ובראשונה ע"י המפקד ומטהו? מערכת ממוחשבת היא פורמלית ובלתי גמישה יותר מאחיותיה הידניות. האם היא מתאימה לנושא כה דינמי כניהול הקרב? האם לא תתנקז בהכרח לחלקי המשנה הפורמליים, כגון: ניהול אפסניה, דואר אלקטרוני או הכנת רשימות נפגעים? היש לבנות מערכת איכון עצמי וניווט לכוחות יבשה, מנקודת מבטו של הכוח המסתייע בה, או כאבזור במערכת בקרה ושליטה מרכזית? האין הברזל בין שתי הדרכים?

מערכות ממוחשבות מאבדות בהדרגה את יכולתן לתפקד באמצעים אלטרנטיביים, ונעשות רגישות במיוחד לתקלות ול"נפילות". מה יקרה כשתיפגע המערכת

מרכיב חיוני גם בניהול המערכה העתידה. יש קסם מסוים בחדר מלחמה שקט ונקי, שבו יושבים מפקדים מול צגים צבעוניים, שעליהם משתקפת תמונת הקרב, והם שולטים בנעשה בלחיצת מקשים. ישראל מצטיינת בטכנולוגיה מחשבתית, ומתקדמת יותר מהעולם הערבי. האין על כן סיכוי להשיג יתרון בר-קיימא ע"י הפעלת מחשבים בניהול המערכה, והאם לא זה זמפתח הנכסף להצלחה? הנושא אינו יורד מסדר היום יותר מעשר שנים. כרוכים בו אינטרסים טכנולוגיים ומסחריים ויזמה אזרחית ענפה, אך סימני השאלה המקוריים עדיין עומדים בעינים:

בעולם העסקי משפיע המחשב מהותית על הנהלת החשבונות, על הרישום האפסנאי, ועל חישוב השכר וכיו"ב. השפעתו על דרג הניהול העליון —

ציה (או מה שמכנה סון טסו "החוק המוסרי") יכריעו גם יכריעו, אפילו בלורח חמת החי"ר, ואין הם בחזקת דבר המוכן מאליו.

הטכנולוגי בשדה המערכה העתידי, אף כי יש לחתור להשגת אמצעי לחימה טובים ועדיפים.

שינויים מסגרתיים וארגוניים אינם יכולים להוות לקח עיקרי. גם אם הם נחוצים, אין הם בגדר תרופת-קסם. טענות אלה הן כעין הערות מבוא, או הנחיות לדין. אפשר לשאול: היכן עצם הניתוח ומהם גופי הדברים? נעלה בהמשך מספר מחשבות, שעניינן הלחימה בחי"ר ומשמעותה בקרב העתידי. ניתן לראות בהן קווים לפרק מחוך הדין עצמו.

כיצד לוחמים בחי"ר במערך מוגן ועשיר באמצעים נ"ט? עדיף להימנע מהתנגשות חזיתית, משמע — לאגוף, להגיע מהעורף, לכתר; או לנוע בציר אחר. אך ככל שהזירה נעשית צפופה ורווה יית מגנני חי"ר, נעשית ההתנגשות הישירה בלתי נמנעת. שריון וארטילריה אינם מספיקים, ויש צורך בחי"ר לעקירת החי"ר הנגדי ממקומו.

מלחמת חי"ר בחי"ר אינה רצויה לנו כמסלול עיקרי. האבדות הצפויות גדולות ביחס להישגים הקרקעיים. לערכים יתרון כמותי בסוג לחימה זה. רמתם כחיילי רגלים טובה, והם מגלים עקשנות מסוימת ודבקות במשימה בקרב ההגנה.

הטכנולוגיה הצבאית במערב מיושמת, בלוחמת היבשה, למציאת מענה לאיום הסובייטי במרכז אירופה, שהוא, בראש ובראשונה, איום משוריין. מכאן נגזרים המסוקים נ"ט, חימוש המצרר והמיקוש הפזיר. להבקעת מגנני חי"ר מוקדשת פחות תשומת לב, ואין סימנים לפריצת דרך מבחינת אמצעי הלחימה.

מה משמעות הדברים לגבינו: האם ניאחו בתקווה, שאנו נמצא פתרון טכנולוגי למלחמה בחי"ר בכוחות מעטים, או שמא ניטול את הסיכון הכרוך בסוג לחימה זה, תוך נכונות לשאת במחיר? שתי האפשרויות אינן מבטיחות. אם כן — האם נימנע מיזמה התקפית עיקרית, המחייבת הבקעת מערך חי"ר? מה משמעות הדבר לגבי תפישת הביטחון הלאומי: הנוכל או להעתיק את המלחמה במהירות לשטח האויב, או נעדיף להיקלע למלחמת עמדות סטטית?

הדוגמה של קרב חי"ר אינה יחידה, ואולי גם לא ראשונה בחשיבותה, בבעיות הקרב העתידי. אולם, נראה, שהיא מדגימה בבירור היכן טמונים הקשיים ומה יחסם לטכנולוגיה ולארגון מן הצד האחר, ולתבונה, לתעוזה ולחוסן מן הצד שכנגד. מערכת בקרה ושליטה לא תכריע את גורלה הביטחוני של ישראל, לא לשבט ולא לחסד. מקוריות המחשבה, המוטיב-

בקרב? האם יוכלו המפקדים לחזור לאמצעים הישנים (מפות, מכשירי-קשר), או יעדיפו להתמקד לשיקום המערכת שנפגעה? בעתיד יהיו ודאי יותר מערכות ממוחשבות, בתחום האג"מי בכלל ובחדרי המלחמה, בפרט, אך השפעתן על ניהול המערכה ועל השגת הניצחון תהיה, כנראה, שולית. הן יבטלו חלק מן התקלות הישנות, ויפתחו פתח לחדשות. קצינים וחיילים יעדיפו אותן ככלי עבודה, ובכך יהיה להן יתרון. יהיו מי שיציעו לייעד להן תפקיד משמעותי בניהול הקרב: גיבוש תמונת מצב, חיזוי תנועות אויב, המלצות טקטיות. ספק אם מי שיתפתו לכך ישבעו נחת, ומוטב, שהאויב יפול ברשת זו.

שינויים ארגוניים

אותן עבודות, שאינן רואות בטכנולוגיה מפתח להבנת שדה המערכה העתידי, עוסקות לעתים קרובות בבעיות ארגוניות: כיצד תיראה עוצבת העתיד, האם תכיל חטיבת חי"ר אחת או שתיים, האם תעלה מרמת האוגדה לרמת הגיס, האם יהיו בה אמצעים מוטסים אורגניים, ושמה תהיה עוצבת היסוד מבנה לימי שלום בלבד; ואילו הכוח הלוחם יורכב מצוותי-קרב משולבים?

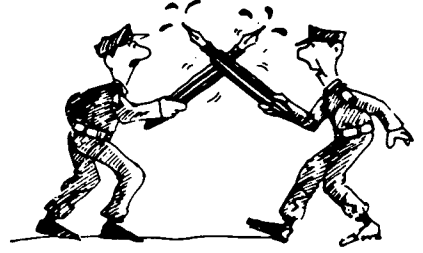
שינויים ארגוניים מחייבים שינויים חדישים, ומעוררים על כן עניין מיוחד בצבא, כבכל מערכת בירוקרטית. צבאות, שעבורם כוח-אדם הוא משאב שבמחסור, נוטים לעסוק בכך גם מסיבה אחרת: הם זקוקים לעוצבות נוספות, ויוצרים אותן — לפחות על גבי חי"ר — ע"י צמצום התקן והמצבה בעוצבה הקיימת.

במהלך המלחמה ברוסיה, הכפיל המטה הכללי הגרמני את מספר הדיוויזיות של-שותו, ע"י ירידה הדרגתית בתקניהן. הוא לא הגדיל בכך את הכוח הלוחם, אך הרבה לו מפקדים ומנהלות. הגרמנים הקפידו לצמצם את תקן הדיוויזיה במקביל לצמצום המצבה. אחרים, שלא הקפידו על כך, גילו שאין לעוצבות התת-תקניות די כוח-אדם, אפילו להפעלת הרק"ם והרכב, משמע — פגיעה ממשית ביכולת הלחימה.

שדה המערכה העתידי

אפשר לסכם את הדברים הנוגעים לדין על שדה המערכה בשלוש הטענות הבאות: ★ אי אפשר להעריך את משמעות גורמי היסוד לגבי הקרב העתידי, אלא בהתייחס לתנאים המדיניים והאסטרטגיים, אשר יהיו רקע למלחמה ואשר ישררו במהלכה. ★ אין להפריז במשקלו של הגורם

ארטילריה מתקדמת — הפגז הבודד מול המטרה הבודדת

רס"ן (מיל') יוסי זינגר*

מאמר זה נכתב עקב מחלוקת שהתעוררה בדבר ייעודה העתידי של הארטילריה. מחלוקת זו מצאה את ביטוייה בשני מאמרים: מאמרו של קתמ"ר, תא"ל עודד טירה, (מערכות 288) ומאמרו של סא"ל (מיל') צבי עופר (מערכות 292-293). בכוונת מאמר זה לאשש את התפיסה כי ייעוד הארטילריה בשדה הקרב המודרני — להיות נשק השמדה, ומזה משתמע חידוש קונצפטואלי.

ברומה לחיל השריון, נעשו שינויים גם במרכיביו האחרים של הכוח היבשתי הקרבי — חיל הרגלים, חיל ההנדסה והארטילריה — חלו שינויים בתחום המיגון ויכולת העבירות; שילוב תותחים נ"ט קלים בחיל הרגלים המשוויין הגדיל את כושר ייצור האש. גם בתחום לוחמת הנ"ט שהיא כוח מגן משמעותי, התחוללה מהפכה בכך ששולבו בה טילים נ"ט מתוחכמים מסוגים שונים, יעילים ובעלי כושר השמדה גבוה לטווחים ארוכים. השוואת תכונותיהם הקרביות של מרכיבי הכוח היבשתי המסתער מאפשרת שילוב אופטימלי להשתלטות על כל שטח, כיבושו וטיהורו בכל צורות הקרב. צמצום מגבלות התנועה והתמרון של הטנק, הנגמ"ש ושאר מרכיבי הכוח היבשתי, הגדיל גידול מוחלט את ממדיו של שדה הקרב. האפקט הכמותי הנלווה לגידול זה מצא את ביטויו בכך שבכל תא-שטח נתון בקו המגע ובדרך אליו יימצאו הרבה יותר אמצעי לחימה מבעבר. המסקנה המתבקשת מכך היא, כי בשדה הקרב המודרני, מספר המטרות ואזורי ההעסקה הוגדלו בשיעור ניכר.

לשינויים בשדה הקרב גם יש היבט איכותי. המטרות נידות ומהירות הרבה יותר, וגדל כושר ההתמודדות שלהן מול החימושים נ"ט, הן בשל טווחי הסיפון הגדולים והן בשל המיגון המשופר.

חיל-האוויר שהיה בעבר מרכיב חשוב במערך הסיוע לכוחות הקרקע ניצב היום מול איום הולך וגובר של נשק נ"מ. עוצמתו של איום זה גוברת עקב הגידול

ציה מבצעית כי אם אופן פעולה טכנית. על-כן אין בסיס לוויכוח שבינו לבין תא"ל עודד טירה. יתר על כן, בסיסמה "ארטילריה נשק השמדה" המבטאת קונצפציה, טמון ממילא הגרעין של אופן הפעולה הטכנית — פגז ראשון במטרה. הצורך באפקט ההשמדה המתקדמת, הטמון בארטילריה המודרנית, הוא הכרח הנובע מאופיה המתוחכם של המטרה ומהיות שדה הקרב רווי-אש. צורך זה הוא הזרז שגרם הפועתם של פתרונות מתקדמים. כוונת מאמר זה להוכיח שבהשתנותם של שני גורמים — הצורך בארטילריה משמדה ויכולת ההשמדה של הארטילריה — טמונה קונצפציה חדשה, ובכך ממשיך מאמר זה את טיעונו העיקרי של תא"ל עודד טירה.

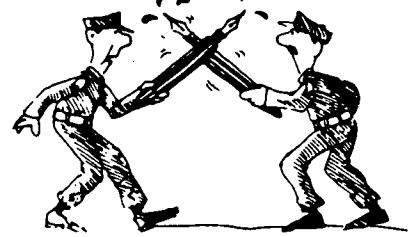
בזירת לחימה האופיינית למזרח התיכון, זרוע השריון היא המרכיב העיקרי של הכוח היבשתי המסתער. טווח הפגיעה וכושר החדירה של פגזי הטנק המודרני הולכים וגדלים, תוך שיפור משמעותי של סיכווי ההשמדה ודיוקיה ביום ובלילה. גם כושר העבירות והצליחה של הפלטרומה שופר באופן משמעותי. גורם זה מאפשר לטנק לנוע בשטחים שבעבר לא היו עבירים כלל. הגדלת העצמאות הלוגיסטית ובטן התחמושת של הטנק הם שהקנו את היכולת להילחם בשטחים אלה. אפשר לומר אפוא, כי מרכיב הזמן ברכישת מטרה צומצם עד למינימום. כצד שיפור האיכות גם הוגדלה כמותם המספרית של הטנקים. נתון זה נכון כמעט בכל צבאות המערב והמזרח כאחד.

כחיל מתקדם מצביה לעצמה הארטילריה אתגרים ומטרות המקבלים את יישומם בהתמודדות המיבצעית בעת הקרב. אתגר רים אלה באים לביטוי בהצטיידות במערות נשק, בגיבוש תורות לחימה, במבנה ובארגון של הכוחות ובאימונם. משוואת המטרות והיעדים של החיל מוכתבת מצד אחד על-ידי מערכות-הנשק שבידיו והמערכות הצפויות להיכנס לשימוש מיבצעי בעתיד הקרוב; ומצד שני, על-ידי אופי המשימות בשדה הקרב, כפועל יוצא של ניתוח עוצמתו והיערכותו של האויב.

אחד המשפיעים החשובים על מרכיבי משוואה זאת היא ההתפתחות הטכנולוגית והאפשרות ליישמה במערכות-נשק, משני עברי המתרס. הקדמה הטכנולוגית מחייבת בחינה מחדשת של כיוונים אופרטיוויים בשדה הקרב. ניתוח התמורות הטכנולוגיות בשדה הקרב המודרני, שידורו במאמר זה בהרחבה, מלמד כי פניה של הארטילריה המודרנית אל ייעודה כנשק השמדה. הכותרת, "הארטילריה נשק השמדה" היא האתגר של הארטילריה המודרנית. יכולתה לממש אתגר זה הוא המפתח לביצוע משימותיה הקרביות בעתיד.

אם נכונה ההנחה שלהתפתחות הטכנולוגית השפעה מהותית על היכולת החדשה ליישום-אש — יש מקום לבחינת תה של קונצפציה מבצעית חדשה. בניגוד לטענתו של סא"ל צבי עופר, הסיסמה "פגז ראשון במטרה" לא ביטאה קונצפ-

* קצין בחיל התותחנים.

הכמותי והאיכותי של המערך נ"מ הקני והטילי כאחד. מערך זה פרוס בקרבת קרה-המגע יותר מבעבר. התוספותו של חימוש חדיש על גבי משגרים ניידים, מהירי-פריסה, המצוידים באמצעי-עור חדישים, אינה מאפשרת עוד לחיל-האוויר, לפחות בשלבי הלחימה הראשונים, לעסוק כבעבר במשימות סיוע אוויר התקפי קרוב לכוחות הקרקע. חיל-האוויר יהיה עסוק יותר בניסיון להשיג עליונות אווירית מוחלטת, בהבטחת "שמים נקיים". ההש- לכה המיידית שיש לעובדה זו היא כי הארטילריה תישא בעיקר הנטל של משי- מות הסיוע לכוחות היבשה, בשלבים הקריטיים ביותר של הלחימה.

עוד נדבך מובחר במערך המטרות — אלו המפקדות. צידום של מוקדי-פיקוד אלה במערכות שליטה ובקרה ממוחשבות כמעט בכל הרמות הטקטיות, נבע מהצורך לאתר את ההתרחשויות בשדה-הקרב ולקבל החלטות נכונות בזמן, כדי להקדים את האויב ולא להסתפק בתגובה למהלכו בלבד. חשיבותן הרבה של מטרות אלו לשדה-הקרב היא שהעלתה את הצורך להכניס את המערכות הממוחשבות לתוך כלי-רכב קרביים משוויינים בעלי מיגון גבוה וכושר עבירות שווה לזה של הכוח הפקוד. מצד שני, ערכן הרב של מטרות אלו במיציא הכוחות וביכולת ההכרעה הפכה אותן למטרות אטרקטיוויות ומר- עדפות מבחינת ערכן ההשמדתי. גם בתחום אמצעי-הלחימה האלקטרוניים מתרחשים שינויים בעלי חשיבות דומה לאלה המתרחשים במגור מוקדי השליטה והבקרה.

התמורות בכמות המטרות ובאיכותן יצרו רוויה כמעט מוחלטת בסך אמצעי הלחימה על יחידת שטח נתונה. בקר- המגע כמותן כבר אופטימלית. יתר על כן, עלותם הגבוהה של אמצעי-הלחימה וההי- צע הקשיח בכוח האדם, בעיקר במדינות המערב, אינו מאפשר עוד גידול כמותי של הצבאות. ניתוח מרכיביו של שדה- הקרב המודרני על צרכיו החדשים מלמד כי פתרון כמותי לערעור יחסי הכוחות אינו אפקטיווי עוד. ובמידה רבה תלך ותפתח התרומה של כלי-לחימה נוספים, בשדה-הקרב הרווי אמצעי-לחימה מתקד- מים.

נשאלת השאלה: מה ההשלכות הנוכ-

עות ממצב זה על הארטילריה בשדה- הקרב?

מרכיביו השונים של שדה-הקרב המר- דרני מצביעים בעליל על גידול משמעותי במספרן של משימות-הסיוע אשר האר- טילריה נדרשת להן, אך השינוי אינו רק כמותי. הארטילריה תצטרך להתמודד עם מטרות בעלות אופי שונה מבחינת המי- גון, כושר התנועה והעבירות וערכן לבי- צוע המשימה. בניגוד לגידול הרב במספר יערי הפגיעה, נשארה הארטילריה מוגבלת בכוח-האדם שלה.

יתרה מזאת: היות הארטילריה חיל מסייע ולא מסתער מוריד אותה בסולם העדיפויות בהקצאת משאבים. למגוון המטרות שבשדה-הקרב המודרני, התח- מושות קונוונציונאליות, ובכללן המצור, אינן מסוגלות להשיב תשובה הולמת, וזאת משני טעמים:

* הטעם הראשון נעוץ במיגון הטבעי המשופר שיש כיום לרוב המטרות. עובדה זו אינה מאפשרת עוד לרסיסים או לתח- חימושים קטנים, המוודים בתוך נשק סטטיסטי — שהם בעלי כושר נמוך לחדירת שריון — לגרום למטרות נזק משמעותי, כלומר להוציאן מכלל יימוש ותפקוד בקרב המסוים.

* הטעם השני קשור לניידות ולכושר התמרון של המטרות. אלה גבוהים כיום מיכולתה של הארטילריה לאתר מטרה, לאכנה, לטווחה ולהנחית עליה אש לתח- לית. נמצא שהסיכויים הסטטיסטיים של תחמושת קונוונציונאלית לפגוע באופן אפקטיווי במטרה אופיינית הולכים ומצ- טמצמים.

באופן תיאורתי, גם אם נרצה להגדיל את כמות התחמושת כדי ליצור אפקט נזק משמעותי כלשהו במטרות אלו, פתרון זה לא יהיה ישים בשל היחס הנחות בין כמות המשימות מזה, לבין כמות מייצרי האש ואיכותה הירודה של התחמושת מזה.

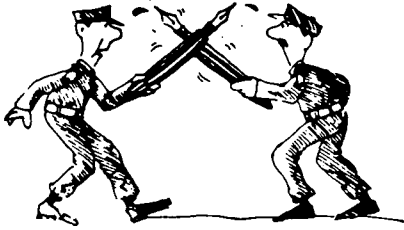
יתר על כן, הדרישה לאפשר לארטיל- ריה להתמודד עם מטרות בעומק מערך האויב, ולרוחב גזרת האחריות, בהגדלת טווח הירי של תותח הסיוע הסטנדרדי רק החריפה את הבעיה. הגדלת טווחי הנשק הכפילה למעשה את כמות המטרות הפו- טנציאליות להעסקה, אך הכושר לבצע זאת לא מומש.

לצד תפקידה של הארטילריה כספקית

אש מסייעת לכוחות המסתערים, היא חשופה באותה עת כמטרה בפני עצמה. מערך ארטילריה קנית ורקטית מאסיווית של האויב (ביחס של 1:6 כמעט בכל מדינות המערב הניצבות מול איום מזרחי) המשלב בתוכו אמצעים חדשים של איכון ובקרת-אש, מגביר את האיום של האש הנגד-סוללתית. איום זה יגביל באופן משמעותי את האפשרות של יחידת האש להימצא בעמדת הירי לפרקי-זמן ארוכים. התותח יוכל אפוא, לבצע את משימתו ולשרוד אך ורק אם הירי יהיה קצר, מהיר ותכליתי וזמן מינימלי יופנה לתהליכי הכנת העמדה והתותח לירי ולקיפולם לאחר ביצוע המשימה. מגבלות אלו מקטינות את יכולת ייצור האש של התומצת. לכן, אפילו יצויד התומצת במערכת טעינה מהירה משוכללת, הוא לא יוכל לעמוד במשימותיו בזמן-פריסה קצר, בכמות התחמושת לירי (שהיא פועל יוצא מאיכותה של מערכת הטעינה) ובא- יכולתו של הקנה לעמוד בירי בקצב גבוה מאוד, ולאורך זמן.

אופיו של הפתרון למשימות הסיוע צריך לשרת שני עקרונות בסיסיים: האחד — יכולת השמדה גבוהה של מטרות בקו העימות, כדי לערער את יחסי הכוחות בנקודות המפתח ובעורף, ולגרום בידודו של שדה הקרב. השני — יכולת ביצוע המשימות האופרטיוויות של הארטילריה בפרקי-זמן קצרים.

התמורות האיכותיות במטרות שצוינו למעלה, מחייבות התייחסות חדשה לכל נקודה בשדה-הקרב המודרני. בתפישה שרווחה עד כה, המטרות בשדה הקרב נתפשו כמטרות שטח, כלומר אזור העסקה בגודל מסוים הבנוי מאוסף של אמצעי- לחימה, אשר רמת הפגיעה בו היא פונק- ציה סטטיסטית של כמות התחמושת המפוזרת בו; ואילו כיום יש לתפוש כל נקודה או אמצעי-לחימה כמטרה בפני עצמה. שדה-הקרב המודרני הוא אפוא אוסף של מטרות-נקודה. איכותה של מטרה נקודתית מכתיבה אופי-משימה שונה. הפגיעה בה צריכה להיעשות כבר מהפגז הראשון והיא צריכה להיות אפק- טיווית דיה לגרום לה נזק משמעותי שאינו יכול להיות אלא השמדה. אם רוצים לנסות ולהתמודד עם המספר העצום של המטרות, יש למצוא פתרון שיכטיח שיעור

מות הנכונים, כגון במעברים הכרחיים. בצבא ארה"ב כבר יש כיום פגז כזה. ה"קופרהד" הוא תחילתה של מהפכה ביכולת הארטילריה האמריקנית. פסי-הייצור מספקים כבר מאות פגזים מדי חודש.

טווח-הירי הקצר של ה"קופרהד", העומד על כ-16 ק"מ בלבד, הוא מגבלתו העיקרית. לא זו בלבד שטווח ירי זה נמוך כיום מטווח הארטילריה הבינונית, אלא הוא גם אינו מאפשר כמעט להשמיד מטרות בעורף מערך האויב. יתר על כן, פגז זה סובל מבעיות של אמינות טכנית, מתצורה אווירודינמית לקויה, מכושר-חדירה בינוני של הראש הקרבי ומאטיות וסרבול תפעולי, עקב הצורך בהזנה ידנית של הפרמטרים השונים לפגז לפני הירי. גם מחירו של ה"קופרהד" גבוה מאד. עם כל זאת, הוא ציון-דרך חשוב בהקניית כושר השמדת מטרות לארטילריה.

דור העתיד של תחמושות מסוג זה לארטילריה הקנית הוא הפגז הנושא חימוש מסוג "ירה — ושכח". חימוש זה יהיה מסוגל להתביית באופן עצמאי על מטרה לאחר שזוהתה בעזרת פרמטרים מסוימים. יתרונה של תחמושת זאת הוא ביכולתה להתביית ללא עזרת קצין תצפית. תהליך הפיתוח הדרוש למימוש של פרויקטים אלה ארוך וממושך, תובע כוח אדם רב ברמות גבוהות ומשאבים כספיים רבים. ברור אפוא כי עד להשגת הפתרון האופטימלי, יש תחנות-ביניים. הכנסתם של פגזים בעלי יכולת ביות חצי-אקטיווית לשימוש מיבצעי, הוא השלב הראשון. שלב זה סולל את הדרך להכנסתו המהירה של מימד ההשמדה בארטילריה. שלב זה כבר מבטא חימוש מונחה ומדויק המגיע מטווחים ארוכים ובירי עקיף. חימוש זה מקנה לארטילריה את הכושר להיות גורם בעל ערך עצמאי הכרעתי, המבטיח לכוח המסתער את כושר התמרון.

כדי להגיע למימוש קרבי ואפקטיווי של התחמושות המתמרנות, המתבייתות לכתם ליזר, פותחו ומפותחים סוגים שונים של מצייני לייזר. החשיבות הרבה במצייני לייזר גררה את פיתוחם של מציינים רכים בעלי יכולת-ציון לטווחים קצרים, בינוניים וארוכים. פיזור מושכל של אלה בין כוחות הקרקע, בהתאם לרמת-ביצועיהם, יקנה יתרונות חיוניים

המקלים מבחינה טכנית ומקצרים את זמן יישום הפתרון במערך רקטי או טילי — ככל זאת, בזכות תכונותיו שצוינו למעלה ובשל זמינותו, סביר להניח כי הפתרונות הרציניים בארטילריה נקודתית מתקדמת יופנו דווקא אל מערך תותחי הסיוע הסטנדרטי.

יש להוסיף לכך את עניין התצפיות הארטילריות. קיומם בפועל של קציני-הקישור הארטילריים ברמות הטקטיות השונות בכוחות המסתערים, ושל תצפיות ארטילריות עצמאיות, וכן עוד אלמנטים של בקרת-אש, שכולם תנאי הכרחי לכי-צוע משימות הארטילריה — מחזקים אף הם את הפנייה לפתרון ארטילרי.

היותו של הפתרון במערך הארטילריה מציג תפיסה חדשה על ייעודה בשדה הקרב: מעתה לא תהיה עוד הארטילריה כוח מסייע בלבד אלא גם תשמש מסגרת טקטית, המבצעת משימות יעודיות ומשי-מות-סיוע מתקדמות שהושגו עד עתה אך ורק בתחמושות הנורות בכינון ישר. היתרון שבמימד חדש זה, שהוא מושג ללא תוספת על המסה הנלחמת בנקודות ההכרעה ובאזורי הפריסה.

כדי להקנות לארטילריה הקנית את הכושר להשמיד מגוון מטרות בשדה-הקרב העתידי, פותחו כמה סוגי חימושים. חלקם כבר הוכנס לשימוש מיבצעי קדמי וחלקם עדיין בתהליך פיתוח. הקונפיגור-ציה של כל אחד מהם היא פועל יוצא של ההתפתחות הטכנולוגית. הראשון בהם הוא פגז ארטילרי בקוטר 155 מ"מ המשוגר מתוחם ומתביית לכתם לייזר מקורר, המאיר את המטרה. לפגז זה יכולת ניהוג עצמי, כושר תמרון רב ויכולת חדירת שריון של מאות מ"מ. כל אלו מבטיחים הסתברויות גבוהות בהשמדת מטרות מגוונות, ניידות ונייחות בטווחים ארוכים. אולם מגבלתו העיקרית של פתרון תחמושתי מסוג זה הוא בהימצאות האדם בחוג המטרה, לשם איכונה וציונה ככתם לייזר. קצב השמדת המטרות מותנה אפוא בגורם האנושי. לעתים המצייני עשוי להיתקל במחסום ויזואלי בשל תופעות-לוואי בשדה הקרב, כמו עשן, אבק, תנאי מזג-האוויר ולעתים גם צפיפות הכוח. איוון מגבלות אלה אפשר למצוא ביכולתו של המצייני לברור מטרות בהתאם לסדר-יעדיפות ולהשמידן במקר-

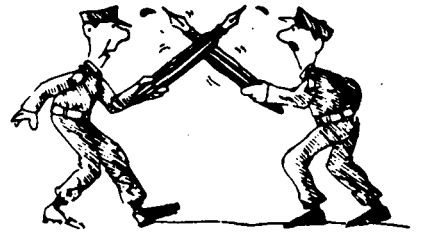
השמדה גבוה של המטרה הבודדת בזמן מינימלי.

מחקרים סטטיסטיים הוכיחו בעליל כי כדי להוציא את האויב משיווי משקלו, מספיקה גם השמדה של כ-30 אחוזים מכמות הכלים. נתון זה מתיישב עם הקביעה, כי משום הפערים ביחסי המשי-מות והכוחות המבצעיים בשדה הקרב רווי האש והפעילות, לא תוכל הארטיל-ריה להתמודד עם כל המטרות. האפקט המושג בעזרת השמדת המטרות הנכונות במקומות הנכונים היא אפוא הנוסחה האוגרת בתוכה יותר עוצמה מכל שיעור מוחלט של השמדה. אמות-מידה אלו הן הבונות תפיסה חדשנית ושוונה מזו שרווחה עד היום בדבר ייעודו של הנשק האר-טילרי. בקונצפציה הישנה נתפס הנשק הארטילרי הסטטיסטי כמסייע לכוחות המסתערים על-ידי פעילות המשבשת את מהלכי האויב ואילו אפקט הנזק הממשי היה שולי. הארטילריה המודרנית מושחתת על העיקרון של הפגז הבודד מול המטרה הבודדת, לכן יש לתפוס את הארטילריה כנשק השמדה.

אם באופן תיאורתי מסתבר, כי בניגוד לתפיסה המקובלת, תיועד הארטילריה בשדה-הקרב העתידי, הן ככוח עצמאי והן כנשק מסייע, למשימות של השמדת מטרות, נשאלת השאלה: כיצד ליישם דרישה זו באופן אופטימלי למערך האר-טילרי הקיים?

ידוע כי כמעט בכל צבאות המערב, הארטילריה הקנית הסטנדרדית, כלומר, תוחם ה-155 מ"מ, תופסת כשלושה רבעים מסך כל הסד"כ. תותחי ה-155 מ"מ המתנייעים נושאים כמעט בכל עול משימות הסיוע ביחידות האוגדה המשור-ינת. אמצעי-לחימה זה ידוע בעולם כולו באמינותו ובדייקנותו ויש לו יכולת ביצור-עית גבוהה. זמינותו ויתרונותיו ככלי-לחימה יש בהם להאיר את המאמצים המושקעים בשיפור כלי נשק זה. עובדה זו מחזקת ביתר שאת את ההנחה כי מערך הארטילריה הקנית הסטנדרדית שכיום הוא היסוד במערך הארטילרי, ימשיך במעמדו זה גם בשדה-הקרב המודרני העתידי.

למרות מגבלותיו של התותח, הקשו-רות לתאוצות גבוהות של פגז כשעת ירי, תלות בקוטר ובטווח התותח — גורמים

לכוח המתממן בצורות הקרב השונות: בקרב הגנה תהיה תרומתו העיקרית של חימוש זה בהשמדת מטרות מועדפות, מבחינת רמת חשיבותן בביצוע משימת האויב, ומיקומן בשטח; וכן, ביכולת ליצור שטחי אש השמדה לעבר מאמצי הפריצה של האויב, ובכך להשיג אפקט אמנעה גבוה מאד. יצירת אפקטים כאלה מצד הכוח המתגונן הנחות בדרך-כלל ביחסי הכוחות, לא קיבלה עדיין את ביטוייה בשום נשק ארטילרי קונוונציונלי. ניצול יכולת הציון ארוך-הטווח הן הקרקעי והן המוטס מאפשר רמת פגיעה גבוהה (השמדה) בעתודות שריון ובמטרות נבחרות כמו מפקדות, אתרי טק"א ולוחמה אלקטרונית והשמדת מעברים הכרחיים בעומק מערך האויב. כל אלה תנאי הכרחי להגיע לבידודו של שדה-הקרב.

משימות אלו בעורף המערך עומדות לצד יתרוננו של הנשק הנקודתי בטווחי המגע. בקרבות בשטח בנוי ובשטח הררי, שהכוח המתממן סובל בהם מחוסר-יכולת להגיע ליחסי-כוחות מתאימים בנקודות-המגע וממגבלות של תצפית ואש בשל תנאים טופוגרפיים קשים — הנשק הנקודתי הוא פיצוץ הולם. ציון קרקעי הממוקם במקומות שולטים או מערכות ציון מוטסות יגבירו את עוצמת הנ"ט של החוד. תרומתו של הנשק הנקודתי מתבטאת הלייזר משמעותית באותה מידה בקרבות כ"ש"ש ובמשימות מבצעיות בעורף האויב. טווח היירי של הארטילריה הבינונית, הארוך כיום והעתיד לגדול, יבטיח יצירתם של ריכוזי אש-השמדה רצויה, ללא צורך בדילוגן של יחידות האש, ובכמות מועטה יחסית של פגזים.

הטכנולוגיות הקיימות כתחום כיות הלייזר יאפשרו בעתיד להביא במדויק עוד חימושים מוודים למטרות, כגון מיקוש פזיר, פצצות ליצירת אפקטים של הלם והשמדה וכיו"ב. גם כאשר בעתיד יוכנסו למערך חימושים מתפצלים למיניהם, המתבטאים באופן פאסיווי למטרה, לא יפקד מקומה של התחמושת המתבטאת באופן חצי-אקטיווי. הצורך בה חיוני בעיקר לאותן מטרות שאינן נושאות חתימה אופיינית או כאשר תדרש השמדה סלקטיבית. זאת ועוד: תחמושות "ירה ושכח" סובלות מבעיות בגודל סל הרכישה שלהן, והן יחייבו ביצוע תהליך טיווח, או

ירי כמות גדולה יותר של פגזים.

אין ככוונת דברים אלה לרמוז כי בזאת תם פרקן של התחמושות הקונוונציונאליות, כלומר, המצרר, הזרחן, העשן והתאורה. ברור שאין כל סיכוי להכריע קרב בשימוש באמצעי אחד בלבד.

שילוב של נשק נקודתי בסוגים אחרים של תחמושות היא הנוסחה האופטימלית להשגת יעדים בשדה-הקרב המודרני. אל נשכח שכל שילוב של מערכת-נשק, לא כל שכן מערכות יקרות אלה, הוא תהליך הדרגתי וממושך.

מכל מקום, נראה כי הכנסתן העתידית של התחמושות המתקדמות תפחית את משקל חשיבותן של התחמושות הקונוונציונאליות, בשל ריכוזי שימושי של הנשק הנקודתי ובשל הגידול בכמות אמצעי הלחימה המשוריינים. ואולם השימוש בתחמושות קונוונציונאליות כחימוש משיג לים במשימות-אש כנגד חיל הרגלים הנלחם ביעדים חשופים, במשימות סנור מערכי האויב ואמצעי הלחימה שלו, מיסוך בעשן וכיו"ב — הוא הכרחי. זאת ועוד, היכולת לממש את החימוש המונחה המדויק במשימות קרביות כנגד מטרות מותנית במודיעין עדכני ומלא. לכן כל עוד יהיה המודיעין בקרב הקונוונציונאלי לא שלם, תיאלץ הארטילריה לכסות שטחי לחימה רבים בנפחי תחמושת סטטיסטית כדי לחפות על הכוח המתממן.

כדי לסגור את מעגל התחמושות, נזכיר גם את המיקוש הפזיר המשמש כבר שימוש מיצעני. ירי של תחמושת זאת למשימות אמנעה על צירים בשטחי-מפתח ובמעברים הכרחיים לצד שאר התחמושות המתקדמות, הוא שיקנה לארטיילריה מימד חדש בשדה-הקרב.

עד כאן סקרנו את מסגרת הפתרון בהיבט התחמושתי שלו, כלומר, את האמצעי להשגת המטרה. ואולם, יש עוד תחומים הקשורים להבטחת כושר-ההתמדה דקות הארטילריה בשדה-הקרב:

★ איכון ארטילריית אויב, בהתאם לסדרי עדיפויות, ועיבוד המידע במהירות ובזמן סביר, כדי לאפשר תגובת-אש יעילה.

★ שיפור תומ"ת הסיוע הסטנדרדי לכוחות היבשה, החל במתן עצמאות מבצעית לכלי ולצוות, טווח, קצב-ירי ורמת-מיגון וכלה ביכולת החישוב של נתוני

ירי, בקרת-אש ואיכון גזרתי לכלי הבודד.

★ שילוב מערכות-אש מתקדמות, לסיוע כללי, רקטיות או טיליות ארוכות טווח. מערכות אלו יישמשו כלי לתגובה מיי-דית, בעת שינויים של עדיפות מקומית בשדה-הקרב.

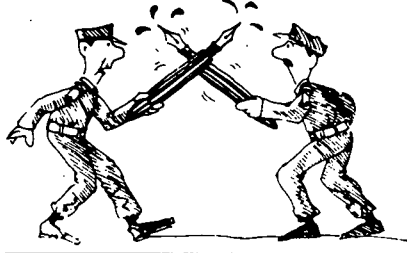
★ שיפור איכותי של אמצעי התצפית האופקית והאנכית בתחומי הניווט, הרכשת המטרות, עיבוד הנתונים ויכולת הציון ביום ובלילה, הכוללת הטמעת מערכות מוטסות, המאפשרות להביא את מימד ההשמדה שבארטיילריה לעומק מערך-האויב.

★ הטמעת מערכות ארטילריות מתקדמות של שליטה ובקרה החל בתותח הבודד וכלה ברמות טקטיות גבוהות.

המרכיבים השונים בעוצמה הארטילרית אשר בהם דנו, חוברים יחדיו בעניין העיקרי של מאמר זה, והוא כושר ההשמדה. יכולת ההשמדה של הארטילריה היא תנאי המפתח לזכות קיומה בשדה הקרב המודרני. תנאי זה הוא המימד המהפכני ביכולת העתידית שלה.

היכולת להתייחס אל יעודי הארטילרית ריה מתוך מבט המופנה לעתיד ואי-הצטמצמות בזווית-ראייה עכשווית צרה, גוררת הרהורים על קונצפציה חדשה. ניתוח אופייני של המטרות בשדה-הקרב המודרני ודרך הטיפול בהן טובעים את הסיסמה "הארטיילריה — נשק השמדה". הצרכים החדשים בשדה-הקרב מזה, והיכולת הטכנולוגית לתת להם מענה מזה, טובעים פתרון איכותי בתחום הארטיילרי. יציאה מהקונצפציה הקיימת היא צעד הכרחי קדימה, אם רוצים להתמודד בתבונה עם הצרכים החדשים. הואיל ויכולת ההשמדה של הארטילריה היא מרכיב משפיע בשדה-הקרב העתידי, יש הצדקה לבחינה מחודשת ועתידית, גם בתחום היערכות הכוחות, בנייתם לקרב ויישום תורות-לחימה.

הפתעה מחובלת מראש

אביתר בן-צדף

אהרן זאבי ("תכנית ההונאה המצ-רית", גיליון 289-290) מתאר היטב את השיקולים שהנחו את ההונאה המצרית ערב יום הכיפורים תשל"ד. לדעתי, אין התמונה שלמה מבלי להתייחס למקום, שתפסו הפעולות של ארגוני המחבלים בהונאה ערב המלחמה, ויש לבחון האם הייתה פעילותם חלק מתכנית על מתוזמרת ומתוזמנת. הרכה עובדות בשטח מצביעות על היתכנות אפשרות זו.

מערכת ההונאה החלה זמן רב לפני שנפתחה האש על קו בר-לב. להונאה היו שתי זרועות: למנוע מידע ולהסוות את ההכנות למלחמה. הראשונה הושגה, בעיקר, בהזרמת מידע מעוות (דיס-אינפור-מציה) כאמצעי התקשורת, שנבט לא אחת אל קרקע פורייה. המטרה השנייה דרשה בחירה נכונה של אמצעים ושל לוח זמנים. גם בה היה ל"קרקע" (תודעת היריב) תפקיד חיוני.

ראשית ההונאה דווקא בהצלחת מערכת הביטחון להצמיח את רוב פעילות הטירוור בשטחים. כתוצאה מכך, הופנה חוד הפעילות נגד ישראל לאירופה (ולאחר מכן לארה"ב ולאסיה). ההישג הראשון במערכה היה חטיפת מטוס אל-על לאל-גי'רה (יולי 1968). בד"כבד עם התגברות הטירוור באוויר, התמקדה תשומת הלב בעולם בבעיה זו; ולא דווקא משום חרי-פותה, אלא משום שהמידע בנושא זה הציף במכוון את הכל. בישראל לוותה הפיראטיות באוויר באיום על שלום אזר-חיה (ויהודים) בעולם.

כצפוי, זה היה הישג חשוב. בצד השארת הבעיה הפלשתינאית, שבשמה נעשה הדבר, על אש קטנה, נפתחה חזית נוספת. במקביל החלה מערכה מבוקרת של דיס-אינפורמציה ללוות את הפעילות שגאתה. זו הפיצה ידיעות מכוונות על חוליות רצח, המשחרות לפעולה ככל

רחבי העולם. יותר משלוש מאות פעולות טירוור באוויר היו מ-1968 ועד סוף 1972. הרצח בנמל התעופה כלוד (מאי 1972) מיקד את תשומת הלב לחריפות הבעיה. מקרים דומים לא היו כה ברוטליים. אך יותר מכל — הידיעה, כי המחבלים רות-מים לא-ערבים למאבקם בישראל הפכה את הידיעות על "אינטרנציונל הטירוור" לממשיות. הרצח במינכן (ספטמבר 1972) היה הוסיא. כאן נחשפה "הבטן הרכה" של ישראל, ותשומת הלב מוקדה לחזית השולית. בנקודה זו, לדעתי, נרתמה החזית השנייה — הטירוור — למרכבת המלח-מה; וה"אש הקטנה" הפכה למדורה, שהאירה במתכוון את ירכתי הבימה, בעוד שבמרכזו עטוף-הצללים התנהלה הפעילות החשובה.

אימות

הלקח החשוב מכל היה זה שהערבים הפיקו מתבוסות מקומיות של קהילת המודיעין של ישראל: לוד, מינכן, ליל-האמר ואחרות חיזקו את התחושה, כי משאבי האנוש של ישראל גיעו לעודף מיצוי, וכי תשומה מופרזת בנושא אחד מקדלדת את המצאי בשאר הנושאים. לא פחות חשוב היה הלקח בנושא המנהיגות בישראל: בנקל ניתן להסיט את דעתה אל השולי, ובעיקר — כשהבחירות על הסף.

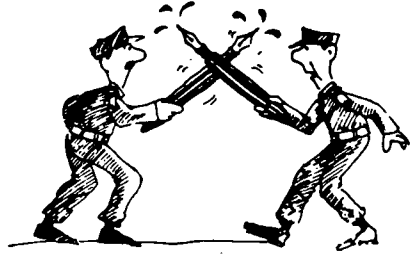
לדעתי, חטיפת הרכבת, שהובילה יהו-דים מבריה"מ לאוסטריה (22.9.73), נועדה לאמת את הלקחים. הצלחת המחבלים לסחוט את ממשלת אוסטריה בנושא חיוני מאד לממשלה כל שהיא בישראל הסיטה שוב את המוקד אל החזית השנייה. ומש-נלכד הדג בפתיח, וסירב לעחבו (משום חשיבות העלייה — ומרוסיה, בפרט — במערכת המושגים הישראלית) הפכה המלחמה לוודאית. ההונאה עלתה יפה. למרות שפה-ושם היו דליפות — הצד שמנגד נותר שאנן.

לתקרית שנאו היו מטרות רבות. מעבר לחשיבותה המקומית, היא שימשה לאי-מות ההונאה ולחפות (בנוסף לכוננות הסורית בעקבות תקרית 13 המיגים) על קירוב המערך הסורי אל קווי החזית בגולן, בטענה שזה אקט הגנתי נגד גמול ישראלי.

מערכת ההונאה הערבית הצליחה לפעול ערב יום הכיפורים משום שהת-חשבה בפסיכולוגיה של יריביה, במערכת המושגים שלהם ובקונסטלציה (ערב בחירות). אלא שמערכת הונאה אינה מעשה בודד. היא מחפה על מערכת של פעולות אחרות. כך, ובשל הזנחת פרטים קטנים, נוצרה לכסוף בישראל תמונה, שהרסה את תדמית הקמליה, שההונאה בנתה. בצד הישראלי שקלו "מכה מקדי-מה", שירדה מעל הפרק משום שיקולים מדיניים. נראה, שגם זה גלקח בחשבון הכללי של הערבים. הם ניתחו היטב את מצבה המדיני של ישראל, והעריכו נכונה, כי לישראל אין כמעט יכולת של "מכה מקדימה". כך או כך, צבאות ערב זכו בצוהרי יוה"כ תשל"ד בנתוני פתיחה מצוינים, שהקנו להם יתרונות טקטיים. הם כשלו בהשגת התנאים המסייעים — הגיוס לא הופרע, ויחידות המילואים זרמו בכטחה יחסית אל קווי החזית.

סיכום

מערכת הונאה יכולה להיות טרמפיסטית על הצלחה, או על כישלון, של אירועים שאין לה חלק בהם. מטרתה העיקרית — הפניית משאבים ותשומת-לב אל השולי, כדי ליצור עיוורון מודיעיני לגבי אמל"ח ושיטות לחימה, וכדי למנוע מלחמת מנע, או ריכוז כוחות מגן באזור הפריצה. כששאלו — ערב מלחמת קוריאה — את הגנרל דאגלס מקארטור על סיכויי "המלחמה הקרה" להפוך ל"חמה", ענה (וביטא בכך דעת רבים), שהסובייטים משיגים בלאו-הכי את יעדיהם; ולכן, טען, אינו מבין למה יילחמו. כשלושה חודשים אחר כך פלשו כוחות צפון-קוריאה לדרום. כשהיו צבאותיו של מקארטור ליד הנהר יאלו, הוא האמין, שיש להרתעה האמריקנית תוקף, וביטל את האפשרות שהסינים יתערבו ישירות במלחמה. כבר באותה עת הסתננו הסינים אל מעבר למערכי, כדי להכין את מתקפת-תם. שתי הפרשיות דומות למלחמת יוה"כ (עד כמה שניתן לגזור דמיון בין שני אירועים) משום העיוורון, פרי ההונאה, שמנע שימוש נכון במידע שנצבר ללא הרף — בהצביעו על כיוונים אחרים מאלה שהכל נקטו.

”המסתערבים” – המחלקה הערבית של הפלמ”ח

ירוחם כהן*

לתפקיד קצין מטה לענייני הסיירות בפלמ”ח ונושא הסיירות בפלמ”ח היה לשם דבר.

(ח) בין התפקידים החשובים שהוטלו עלי היה נושא ”תיקי הכפרים” שבוצע במסגרת לשכת התכנון של ההגנה. תחילה הוטל על טייסי ”מחלקת הטיס” של הפלמ”ח, שבסיסה היה בקיבוץ נען, לערוך סדרת צילומים אוויריים של מטרות אסטרטגיות ברחבי הארץ. את הצילומים העברנו לסיירי הפלמ”ח שהביאו מידע מלא על דרכי הגישה אל המטרה ומידע נוסף שלא נתגלה בצילום האוויר. את החלק השלישי בהשלמת ”תיק הכפר” ביצעו המסתערבים שהשלימו את המידע הנדרש לגבי פנים הכפר. בניית ”תיק הכפר” נעשתה ע”י לשכת התכנון. תיקי כפרים אלה סיעו רבות בידי המפקדים במלחמת השחרור.

כל זאת, ד”ר גלבר, אירע לפני קיץ 1947. משנת 1947 ואילך, ותוך מהלך מלחמת העצמאות, פעלו ”המסתערבים” בקדחתנות בסיוורים ובחדירות אל תוך השטחים הערביים ואל מעבר לגבולות. קביעותיו של ד”ר גלבר כי ”ידיעות כלליות על תכנית הפלישה החלו להגיע מתחילת מאי (1948 – י”כ)” וכי ”ב”כ 15 במאי נמצא אפוא הצבא (כוחותינו – י”כ) מתמודד עם אויב, שמבחינה פסיכר-לוגית – לפחות – היה בלתי צפוי” – קביעות אלה של ד”ר גלבר, אינן תואמות כלל את המציאות:

(א) בחודשים מרס-מאי 1948 שימשתי כקצין מודיעין בחטיבת יפתח במטהו של יגאל אלון במבצע ”יפתח” לשחרור הגליל המזרחי. מדי בוקר ערכתי טיסות סיוור וצילום מן הכנירת לאורך הגבול ועד להר מירון. זיהינו את בסיסי הפלישה שהקים האויב מעבר לגבול וההכנות שנערכו בהם ושאלף התעצמו והלכו. ערב הפלישה, בטרם החל האויב לפעול, תקפו כוחות ”יפתח” את בסיסי הפלישה האלה

בכל רחבי סוריה ולבנון עד לדיר א-זור בצפון-מזרח סוריה, לשלשותם רשת אלחוט ארצית. למותר לומר שאנשי המחלקה הסורית, מפקדים ופקודים כאחת, ניצלו היטב את שהייתם ופעילותם בסוריה וליבנון לקראת העתיד עם סיום תפקידם שם.

(ב) עם סיום תפקידי ב”מחלקה הסורית” רית”, ביוני 1943, הטיל עלי מפקד הפלמ”ח, יצחק שדה, לאור הניסיון שנרכש בפעילותנו, להקים את מחלקת המסתערבים במסגרת הפלמ”ח. כן, כבר אז, צפתה ההגנה את הצורך בהקמת מודיעין צבאי במסגרת התכניות שהחלו להירקם בפיקוד העליון של ההגנה לקראת המאבק הצפוי בין ישראל למדינות ערב.

(ג) מחלקת ה”מסתערבים”, שהיה לי הכבוד לעמוד בראשה, החלה פעולותיה ביולי 1943, כשהגרעין העיקרי של המתנדבים ליחידה נבחרו מבין אנשי המחלקה הערבית בחרייבה שעל הכרמל וחלק מאנשי ”המחלקה הסורית” שהביעו רצונם להמשיך ולפעול במסגרת הפלמ”ח. כן גייסנו מתנדבים חדשים ברחבי הארץ אשר צורפו ליחידה.

(ד) מאז יולי 1943 ועד למלחמת העצמאות נערכו אימונים קדחתניים, שתי-לות (בחיפה, יפו, ירושלים ועוד), חדירות לכל שטח ערבי עויין בארץ וכן, החל משנת 1946, החילונו בהחדרת המסתערבים לירדן וסוריה כהכנה לקראת הצורך בשתילות בארץ אויב.

(ה) גם בהיותי בתפקיד מפקד ההגנה בסוריה ולבנון בשנים 6-1945 טיפלתי, בין השאר, בהכנות לפעילות מודיעינית לקראת העתיד, והיה כי תפרוץ מלחמה.

(ו) עם שובי ארצה בסוף שנת 1946, נתמנית לקצין מטה לענייני מודיעין במטה הפלמ”ח וכבר אז החילונו לפתח במלוא המרץ את פעילות המודיעין הצבאי בגודי הפלמ”ח ובפולגותיו ברחבי הארץ. (ז) במקביל, נתמנה חיים זינגר (רון)

חזרתי וקראתי את מאמרו של סא”ל (מיל’) ד”ר יואב גלבר בנושא ”הקמת המודיעין הצבאי” (מערכות, 294-295) וכבר החל מן השורה הראשונה של המאמר תמהתי על קביעתו כי ”לקראת מלחמת הקוממיות הורגש העדרו של מערך מודיעיני צבאי...” – האמנם?

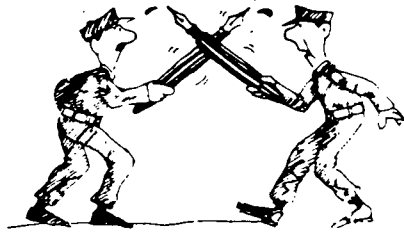
את דיעותיו וקביעותיו של ד”ר גלבר על פעילות הש”י (שירות הידיעות של ההגנה) בשנות ה-40 אני משאיר לתגובת אנשי הש”י. אני מבקש להתייחס לדבריו על המחלקה הערבית של הפלמ”ח (ה”מסתערבים”) מאחר, שלדעתי, המידע, שבידי ד”ר גלבר הנו שטחי ביותר ובהחלט אינו מדויק.

לא ברורה לי קביעתו של ד”ר גלבר, כי ”רק בקיץ 1947 חודש המאמץ להכשיר קבוצה של מסתערבים שניתן יהיה לשתול אותם בשטחים הערביים, או להחדירם לשם בשעת הצורך. הכשרתם של מסתערבים הייתה מורכבת וחייבה זמן ממושך, שבמהרה התברר כי אינו עומד לרשותה של ההגנה”.

כהיסטוריון, אילו העמיק ד”ר גלבר לחקור בנושא זה היה מגלה, שמסתערבים היו קיימים, ופעלו רבות שנים לפני ”קיץ 1947”. ואלה הן העובדות:

(א) בראשית מלחמת העולם השנייה, בשנת 1941, חדרה קבוצה נבחרת של חברי ההגנה דרך קווי האויב אל סוריה ולבנון ופעלה בתפקידי מודיעין וחבלה במשך יותר משלוש שנים. ”המחלקה הסורית” בפיקודם הישיר של יהושע (גיוש) פלמון, ישראל בן-יהודה (עבדו) ויגאל אלון, הוקמה ופעלה בשיתוף מלא עם שירותי הריגול של צבאות בעלות הברית במזרח התיכון. אנשי ”המחלקה הסורית” התבססו ופעלו כערבים לכל דבר

* איש המחלקה הסורית של ההגנה במלחמת העולם השנייה ומפקד מחלקת המסתערבים בפלמ”ח.

נראה לי שכל הביטול המבצבץ במאמרו של ד"ר גלבר לגבי פעילות הש"י והמסתערים בא להכשיר את הקרקע לסיכום במאמרו של ד"ר גלבר בו הוא חובש כתרם על ראשיהם של "קבוצה קטנה של קצינים יוצאי הצבא הבריטי שבאיחור רב השתלבו בו (בכנייתו של מערך המודיעין הצבאי) בתפקידי מפתח". והוא ממשיך "הם שהביאו אתם את תורת ההפעלה והארגון של המודיעין בצבא סדיר וכו'".

אני אהיה האחרון שאיננו מעריך את חלקם של אותם אלפי בחויים שהתגייסו לצבא הבריטי לפי הוראת מוסדות היישוב בטרם מדינה. אולם, לעניות דעתי, ד"ר גלבר דוקא עושה להם עוול. האם כדי להאדיר את חלקם של "קבוצת קצינים יוצאי הצבא הבריטי" ורבים אחרים מחברייהם, שלקחו חלק פעיל במלחמת העצמאות, אות, צריך לבטל את פעילות אנשי הש"י, ה"מסתערים", הסיירים ועוד, שפעלו בתנאי המחותרת של הימים ההם, שאני מעריך, שד"ר גלבר אינו מכיר? האם חמשת הכרכים, שכתב ד"ר גלבר על "תולדות ההתנדבות" (לצבא הבריטי), מקנים לו בקיאות כמה שאירע בארץ בשנים 1940-1948?

היסטוריונים, היהורו בכתיבתכם!

של אלוף (מיל') אברהם אדן (ברן) "עד דגל הריו".

ד) ועוד — ד"ר גלבר קובע, כי "את ציר הפלישה הסורי זיהו עתה (15.5.48 — י"כ) בכטיחה (שפך הירדן לכינרת). כמי שמכיר היטב את האזור, לא הייתי מציע לגרוע שבאויבי לקבוע ציר פלישה באזור הזה.

אבל, למה לבוא ולקבוע, כי המסתעררים בים "נחלו גם כשלונות. מסתערב אחד נמצא הרוג בין לוד ורמלה, ושניים אחרים נתפסו ביפו עוד באותו חודש", או לבוא ולקבוע כי "הניסיונות להפעיל מסתעררים בים בימים הראשונים לאחר הפלישה, לא עלו יפה. שניים מאנשי היחידה שחדרו לעזה, נתפסו ב-22 במאי והוצאו להורג לאחר שהואשמו בהרעלת בארות" — האם יש לכנות ככישלון חיילים שנפלו בעת מילוי תפקידם? זוהי מסקנה אומללה ביותר, ובהחלט אינה הולמת אדם הנושא דרגת סגן אלוף (מיל')! זוהי פגיעה גסה ככבודם ובזכרם של ששה מסתערים שנתפסו והוצאו להורג בעת מילוי תפקידם, ועד היום לא זכו להיקבר בקבר ישראל!

איש ה"מסתערים" נתכבד להדליק משואה בהר הרצל בערב יום העצמאות תשמ"ד, ויש לראות בכך הערכה ותודה להישגי ה"מסתערים".

מצפון למלכיה וממזרח לגשר בנות יעקב והשמידום.

ב) ב-7.5.48 הטלתי על שני מסתעררים בים לחדור לסוריה ולהשיג מידע על ההכנות של צבא סוריה לפלישה. המסתערים הגיעו לקונייטרה, הפעם מתחזים כפליטים, אל ידידיהם שם מסוירים קודמים, ומשם הגיעו לדרמשק. הם השיגו בדרמשק אישור תנועה, חזרו לקונייטרה ושוטטו לאורך הגבול עם סוריה ולבנון והגיעו לביירות. שם נפגשו עם שני מסתערים נוספים שהגיעו כפליטים לאחר שחרור חיפה, ויחד הגיעו לדרמשק וביקרו, בין השאר, בבסיס האימונים הצבאיים בקטנה.

ברשותם נמצאה מצלמת-מצית שמסרתי בידם והם השתמשו בה לעת צורך. המסתערים חזרו למטה "יפתח" בראש פינה ב-13.5.48, דהיינו יומיים לפני הפלישה. מכאן לבוא ולטעון שהפלישה הייתה בלתי צפויה וכי "המודיעין נשען כמעט בלעדית על שידורי הרדיו הערבי... וכו' וכו'", זה ממש סילוף עובדות. (למי היה רדיו?)

ג) גם על טענותיו של ד"ר גלבר על "העדר תודעה על סכנת פלישה" וקביעתו כי "בנגב לא חשבו להציב תצפיות על הצירים (צירי תנועה — י"כ) — לא נותר לי אלא להציע לו לקרוא בנושא זה בספרו

עוד בעקבות "הקמת המודיעין הצבאי"

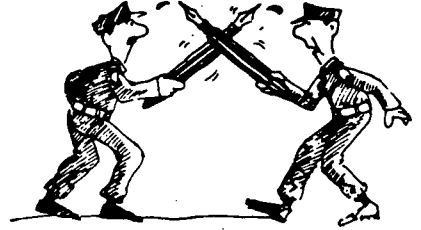
סא"ל (מיל') ד"ר פנחס פיק

היות שד"ר גלבר עומד לפרסם כרך חמישי של הספר "תולדות ההתנדבות", ולבטח רצונו כי הספר יהיה נקי מהשמות ואי-ידיוקים, הרי מן הראוי שלא יתעלם מהעובדה, כי בירושלים פעלה עד ל-14.5.48 "הרשת הצבאית (האנטי-בריטית) של הש"י". רשת זו הוקמה בקיץ 1947 ע"י ד"ר שלהבת פריאר ("אורי"), אשר עוד לפני כן, כחייל בריטי, פעל רבות

בעמ' 20 נאמר: הש"י מילא פונקציה של איסוף ידיעות לצרכים פוליטיים יותר מאשר גרעין למערך של מודיעין צבאי. משפט זה אינו משקף את המצב כפי שהיה למעשה ב-1947-1948. נראה לי, כי מחבר המאמר טועה עקרונית, בהדגישו הדגשית, כי "האיסוף שלו (של הש"י) התרכז כמעט אך ורק בסוכנים... ברובם ערבים..." וכו'.

היות שנמנית עם מקימי חיל המודיעין ב-1948, קראתי בעניין את מאמרו של סא"ל (מיל') ד"ר יואב גלבר "הקמת המודיעין הצבאי" (מערכות 294-295, יולי 1984). כמה מהדברים שנאמרים במאמר עוררוני לתגובה.

זכרונותי האישיים על פעילות הרשת הצבאית פורסמו ב"עידן" 2, תשמ"ג, של "יד בן-צבי", עמ' 134-147. כן שרדו כמויות חומר צבאי בריטי מקורי (עותקים מיותרים של החומר ששוגר בשעתו אל מטה הש"י בת"א). ד"ר גלבר מוזמן לעיין בו כדי שיוכל לוודא למען מחקריו את קיומה של הרשת הצבאית, אף כי שמרה על סודיותה במשך 36 שנה.

מובן שנשאלת השאלה כיצב נוצל החומר, שנאסף לעתים תוך סיכון ניכר. בין החומר שנאסף: מקורות המים באזור תעלת סואץ ובסיני, תיק "מבצר אחרון פלסטין", שהוכן על-ידי הבריטים כשעמד רומל בשערי מצרים, בשנת 1942, תכניות של ביצורים, של מחנות, של תחנות שאיבה ושל מאגרי נפט, מפות של שדות תעופה בכל רחבי המזרח התיכון, מערכי הכוחות הבריטים באחזה עת, סקירות מודיעין סודיות ביותר (שהושגו ביום פרסומן) ועוד. לאור הידע שהצטבר במרוצי השנים מאז, ניתן לומר, כי מבחינת הצלחותיה, לא נפלה הרשת הצבאית של הש"י מגופי מקבילים, ותיקים הרבה יותר, במדינות אחרות. המודיעין הצבאי הבריטי, "ביטחון השדה" וגופי ביון אחרים, שפעלו בארץ, מעולם לא עלו על עקבות הרשת.

לארגון העלייה הבלתי-לגלית מאיטליה ולימים היה ראש הוועדה לאנגריה אטור מית. סייעו בידיו מתנדבים רבים, פרופ-סורים ואנשי משרד החוץ לעתיד. בין עוזריו היו גם יוצאי הצבא הבריטי, שהתמצאו בארגונו והתמחו בבעיות אסטרטגיות, וביניהם גם כותב השורות האלו. הרשת הצבאית של ירושלים חדרה גם לרבדים הגבוהים ביותר של המטה הבריטי, והעבירה לשימוש הש"י בתל-אביב כמויות אדירות של מסמכים, מפות, מכתבים, תזכירים, מדריכים, טבלות, ארגוניות וכו'. יש להניח, כי החומר הזה התעבר כבר לארכיון צה"ל. כן העבירה הרשת ידיעות שוטפות (לא מפי סוכנים ערבים!), והפיקה בקביעות סקירות צבאיות במגמה לאפשר מעקב אחר הכנות הבריטים לפנות את איי, נושא שהעסיק את מנהיגי היישוב.

מבצע "חורב": אולטימטום בריטי במונח הקלאסי – לא; איום להפעיל כוח נגד ישראל – כן

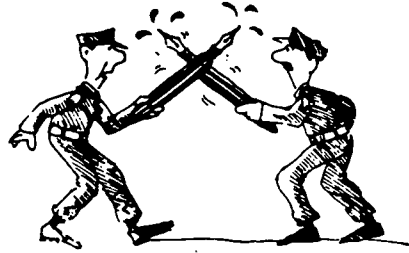
מרדכי גזית*

דצמבר 1948 לא נוסחו בצורת מסר אולטימטיווי קלאסי. המסר הבריטי לא כלל, למשל, תביעה מישראל להסיג את כוחותיה מסיני עד לשעה מסוימת דווקא. באיגרתה לארה"ב ניסחה בריטניה את איומה כלהלן: "היא (ממשלת בריטניה) מקווה שממשלת ארה"ב תוכל להפעיל השפעתה (to act upon) על היהודים בצורה כזו עד שלא יהיה צורך בפעולה צבאית (military action) ע"י הכוחות הבריטיים בשטח מצרים. בהתאם לחוזה שלנו עם מצרים. זאת ניתן להבטיח אם ייסוגו היהודים מיד משטח מצרים". מלות המפתח הן: "פעולה צבאית".

* מוותיקי הדיפלומטים במשרד החוץ.

ריקני בישראל באותם ימים, ג'יימס מקדונלד, שכתב בזיכרונותיו, שהאיגרת שהצטווה להעביר לממשלת ישראל הייתה למעשה אולטימטום (מקדונלד כתב: "הרהרתי בשאלה מה ישוב בן-גוריון לוואשינגטון. האם ידחה את התביעות הבריטיות – לבד מצורתן היו אלה אולטימטום – או האם יבחר במהלך המאוד בלתי פופולארי ויצווה על הכוחות הישראליים לסגת מאדמת מצרים?"). הרי השאלה אינה האם התקיימו באיומי בריטניה כל אותם התנאים המצדיקים בדרך כלל לכנות מסר בעל תוכן מסוים ממדינה אחת לרעותה בשם אולטימטום. שכן, כידוע, איומי בריטניה בסוף

כדי להבין מה ראה נתנאל לורך לטרוח כל כך הרבה (מערכות, 294-295, יולי 1984) כדי לשכנע, שבמבצע "חורב" לא הועבר אולטימטום בריטי לממשלת ישראל לאלצה לצוות על הנסיגה מסיני, צריך לעיין בספרו "קורות מלחמת העצמאות" (הוצאת מסדה, ת"א, תשי"ח), שבו קבע (עמ' 506), שהיה אולטימטום כזה. קביעה זו לא הייתה מדויקת כפשוטה ולכן מצא אולי עתה לנחוץ לתקן את אי הדיוק דאז. אם כך, חבל, שבמאמרו האחרון לא הזכיר חטאת נעורים זו. אלא שמאמרו החדש מרחיק לכת בכיוון ההפוך. הוא חולק על הנציג הדיפלומטי האמ-

שיגרה ממשלת ארה"ב מסר חריף מאוד לממשלה היהודית בדבר אפשרות שינוי כל היחס של ארה"ב אל המדינה היהודית אם לא ייסוגו היהודים משטח מצרים... יש להודות: במסמך הזה לא מופיע צירוף המלים "פעולה צבאית ע"י כוחות בריטניה", אשר הופיע באיגרת הבריטית, שנמסרה לארה"ב ובמקומו נמצא הניסוח התמים יותר (שבריטניה עלולה להיקרא "בקרוב" לקיים את התחייבויותיה החורגות כלפי מצרים). כיצד להסביר שוני זה? עיון מדוקדק בדו"ח של השיחה בין לאוט לשגריר הבריטי ב-30 בדצמבר 1948 מספק את ההסבר לכך. לאוט שאל את השגריר האם תהיה ממשלת בריטניה מוכנה להימנע מלתספק ומלתגבר את מתקניה בירדן ולהמשיך במדיניות של אי הספקת נשק לארצות ערב (שהחלה לאחר ההפוגה הראשונה), כשממשלת ארה"ב תיענה לבקשת ממשלת בריטניה בעניין לחץ על ישראל כדי להביא לנסיגת כוחות צה"ל מסיני. השגריר הבריטי השיב, שדעתו האישית היא שיתכן בהחלט שבריטניה לא תחמש את מדינות ערב אם תרוסן ישראל, תחדל ממתקפתה על מצרים ותסיג את צה"ל אל מעבר לגבול הבין-לאומי. השגריר לא נשאל, ולכן לא אמר, מה שהיה מובן מאליו, כי במקרה כזה לא תצטרך בריטניה לאיים עוד בפעולה צבאית של כוחותיה להגנה על שטח מצרים.

לאחר השיחה בוואשינגטון לא נשאר לבריטים אלא לחכות לתוצאות הפעילות הדיפלומטית האמריקנית. מצבם הדיפלומטי לומאטי נראה להם נוח מאוד: א חיל האוויר המלכותי יכול היה להמשיך לקיים טיסות סיור מעל סיני, בעידוד ארה"ב, לאחר הודעה שנמסרה למחלקת המדינה של ארה"ב ב-29 בדצמבר; ב) האיום בדבר אפשרות הפעלת כוחות בריטיים לפי החוזה מ-1936, נשאר תקף משום שהאמריקנים לא הסתייגו ממנו; ג) ארה"ב הסכימה להפעיל את מלוא השפעתה על ישראל כדי להביא לנסיגת צה"ל.

אולי מותר להעלות השערה: אילו הסתיימה הפרשה בנסיגת כוחות צה"ל ובוזה בלבד, ולא כפי שהסתיימה בפועל בהפלת חמשת המטוסים הבריטיים ע"י

הנחיות דחופות אל הנציג הדיפלומטי האמריקני בישראל על דעת הנשיא האמריקני. ההוראות חזרו על האיומים הבריטיים בנאמנות ("אם הכוחות הישראליים לא ייסוגו מתחומי מצרים, תיאלץ ממשלת בריטניה לנקוט בצעדים למלא את התחייבויותיה בהתאם לחוזה שלה עם מצרים מ-1936").

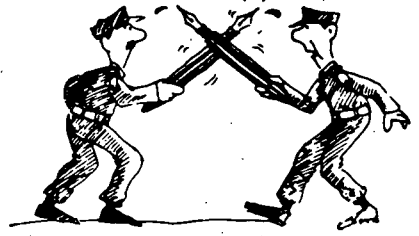
ממשלת ארה"ב הוסיפה אזהרה (או שמא היה זה אפילו איום?), ש"מעשים בלתי שקולים של ממשלת ישראל על-ידי לאלץ" את ואשינגטון "לדון מחדש בעניין יחסיה עם ישראל". מכאן, שממשלת בריטניה (שאין ספק שנמסרו לה פרטי המהלכים האמריקניים) ידעה, שוואשינגטון מפעילה לחץ כבד על ישראל. ומה מלמדות התעודות הבריטיות עצמן על פרשה זו? בישראל אין בידינו שפע התעודות הבריטיות, המצויות בלונדון. אך די אולי במסמך אחד כדי ללמדנו על הראייה הבריטית.

המסמך שברשותנו מכונה "תזכיר היסטורי על המצב בפלשתינה מאז 1945". חשיבותו בכך שהוא הוכן עבור שרי הממשלה הבריטית לקראת הדיון שנערך בקבינט הבריטי ב-17 בינואר 1949. בקטע הדן בפרשת אל-עריש נאמר: "מאחר שעלולים היינו להיקרא בכל רגע לבוא לעזרת מצרים, בהתאם לחוזה האנגלי-מצרי, ניתנו הנחיות לחיל האוויר המלכותי (RAF) לבצע סיורים, אם אפשר ביחד עם חיל האוויר המצרי, כדי לדווח על העובדות האמיתיות של המצב. באותו זמן נשלח מסר דחוף לממשלת ארה"ב, שבו הודענו לה על המצב החמור מאוד המתפתח, אשר עלול היה להשפיע על כל אזור המזרח התיכון ועל האפשרות, כי עלולים אנו להיקרא בקרוב לקיים את התחייבויותינו החוזיות כלפי מצרים. בהשיבו על מסר זה, הביע סגן שר החוץ האמריקני את התקווה, כי נצליח להשיג מידע אמין על המצב הצבאי, שכן דבר זה (המידע) יחזק את ידיו בהפעילו את השפעת ארה"ב על היהודים למען נסיגת משטח מצרים... זמן קצר לאחר מכן

"תזכיר היסטורי על המצב בפלשתינה מאז 1945". הממשלה הבריטית ב-17 בינואר 1949. C.P. (49). 10, Historical Memorandum of the Situation in Palestine since 1945.

ציטוט זה לקוח מהאיגרת (Note Verbale), שהשגריר הבריטי מסר לשר החוץ האמריקני בפועל רוברט לאוט ב-30 בדצמבר 1948. גם אם מסכימים לדברי לורך (שהאיומים הבריטיים על ישראל לא היו אולטימטום במובנו הצר והפורמלי של מונח זה), עדיין אין לקבל את טענתו, שהבריטים לא איימו בפעולה צבאית. איום זה נכלל והיה מפורש לחלוטין, כמצוטט לעיל. לורך משער, שבהעביר את האיומים הבריטיים לישראל, לא דייוקו האמריקנים בכמה נקודות. במקום למסור לישראל, שהבריטים "נקטו אמצעים" לקיים את התחייבויותיהם שבחוזה האנגלי-מצרי, מסרו לישראל, שהבריטים "יעשו פעולה". והנה מתברר שבאיגרת הבריטית הופיע צירוף המלים "פעולה צבאית". בכך מתערער טיעונו של לורך. טענה נוספת בפיו של לורך: לדבריה, התביעה לנסיגה הופנתה ע"י הבריטים לארה"ב ולא לממשלת ישראל, וכלל לא נאמר, ששר החוץ הבריטי מבקש את ממשלת ארה"ב להעביר תביעה אולטימטיבית לממשלת ישראל. גם טענה זו אין לקבלה. ראשית, האיגרת הבריטית כללה פנייה ברורה לארה"ב, כמצוטט לעיל, לפעול דיפלומטית כדי להביא לנסיגה ישראלית מייד. שנית, גם אלמלא הייתה באיגרת פסקה זו, די היה בתוכנה החמור, באיום לפעול בכוח צבאי, ובציון אפשרות הרס ליחסי ארה"ב עם בריטניה (סעיף 2 של האיגרת), כדי להניע את ממשלת ארה"ב לפעולה דחופה ונמרצת. בנסיבות החמורות, שנוצרו על-ידי המהלך הבריטי, היו לאמריקנים שתי אפשרויות: להודיע לבריטים, שאינם מוכנים לפעול נגד ישראל כל עוד מאיימת בריטניה בפעולה צבאית; או להיעתר לפנייה הבריטית. אילו בחרו האמריקנים בראשונה, יתכן שאפשר היה לומר, שהאולטימטום לא היה ולא נברא, או אם נברא, נחנק באבו. והרי זה לא קרה. על דעתו של מזכיר המדינה בפועל של ארה"ב לא עלה כלל לדחות את הפנייה הבריטית. הוא הבטיח לשגריר הבריטי להביא מייד את הפנייה לידיעת הנשיא טרומן. כעבור שעות ספורות בלבד נשלחו

* FRUS (Foreign Relations of the U.S.), 1948, Vol. V, p. 1703.

ראו טעם להבליע במקצת את חלקם בהסלמת המתיחות בין בריטניה לישראל ולטשטש את אחריותם למה שקרה.

אל. אבל, אחרי העלבון, שספגה בריטניה בהפלת מטוסיה — וזה היה הנושא על סדר היום של הקבינט הבריטי ב-17 בינואר 1949 — יתכן, שכותבי התזכיר

חיל האוויר הישראלי, בשבעה בינואר 1949, היו מנסחי התזכיר מציינים מפור- שות את האיום, שהם איימו בהפעלת כוחותיה הצבאיים של בריטניה נגד ישר-

לשאלת מקומה של מלחמת דבורה — הערות לסיכום הדיון

שחר שפירא

על קטע סמוך של פרשת המים הראשית. עניין נוסף שביקשתי לסתור הוא הדי- מוי המזלזל שדבק במלחמת דבורה — בעיקר לאור כתביו של יוספוס פלביוס. למישב הערכתי אין כל סימוכין בתיוד ההיסטורי, להנחה המקובלת בדבר תהי פוכה בלתי-צפויה במזג האוויר והכרעת הקרב בשל גשם פתאומי; היטיב לנסח זאת אלחנן אורן עצמו במאמרו שהתי- פרסם במערכות 224 (עמ' 43 טור ב').

טענה נוספת — בגין משמעותו של "נחל קישון גרפס" (ה', 21). המובן של "סחיפה בכוח", המיוחס כיום לשורש "גרף" הוא חדיש לחלוטין, ואין לו על מה לסמוך בתנ"ך, שכן בפועל — הוא מופיע שם בלבד ובצורה אחרת ("מגרפותיהם") ביואל א', 17; פרט לכך אין לו זכר בתנ"ך. בלא להסתמך על "נס הגשם". ראוייה מלחמת דבורה להיחשב כאחת ממערי- כות המופת בתולדות המלחמות של העולם העתיק — הן מבחינת תורת הלחימה שבאה בה לידי ביטוי, ברמה האסטרטגית וברמה האופרטיבית, והן מבחינת גודל הצבאות שהיו מעורבים בה.

לבין הכינרת. הישראלים ניצלו את מגבלת התלות הכנענית — הפיזית והחשיבתית — ברכב הברזל שלהם, מגבלה ש"תיע- לה" אותם ללחימה במישורים העבירים בלבד; מי שנהנה מיתרון מוחלט ברכב קרבי משוריין ורגיל לקצב לחימתו אינו אף להתרוצץ על ה"ג'בלאות" בקצב איטי של חי"ר. אילו היה סיסרא מצליח בהב- קעתו — היה זוכה בעדיפות קרקעית ניכרת במסע הדיכוי שהיה מנהל, אל נכון, נגד האוכלוסייה והיישובים היש- ראליים הפזורים במרחב, שכן השטח נוחת ממערב מזרחה.

דומני שהשבתי, בתיאורים הטנטטי- ביים שהעליתי בגוף המאמר, לשאלה כיצד יכלו הישראלים לרכב הברזל הכנע- ני ובסיפא — כיצד נשברה עליונותם הצבאית של הכנענים, עם חיסול העתודה "המט"כלית" שלהם; לאחר הניצחון הישראלי במלחמת דבורה התפוררה הממ- לכה הכנענית ליחידות קטנות ומפורדות, שהישראלים יכלו להורישן אחת לאחת. בתהליך מקביל נהרסה גם ממלכת הצלב- נים הראשונה ב-4 ביולי 1187 לספירה, עם הבסת/ה"עתודה המטכ"לית" שלהם בקרב קרני-חטין — שהתחולל אף הוא

במאמרי, במערכות 3-292, אכן הגבלתי עצמי בידועין לתחום שבו יכולתי, לעניות דעתי, לחדש ולהוסיף טיפה משלי לים הגדול של השערות ופרשנויות — ולמעט הידוע — בפרשה המרתקת של מלחמת דבורה. לכן הידרתי עצמי מדיון בשאלות המעורפלות והנדושות של סיבות המלח- מה, תיארוכה ויחסה למלחמת מי-מרום, האמפיקטיבונה (ברית השבטים) הישרא- לית ופעולתה, או מהותה של "חרושת הגויים". הצטמצמתי בהיבט הצבאי של המאורע ובמסקנות שיכולתי להסיק מיי- שומה של שיטת הניתוח הקרקעי שגיי- בשתי — תוך "קריאת" המאפיינים הקרקעיים של הזירה, לאור אילוצי ה- סד"כ והאמל"ח הירועים לנו מן המקורות. ניסיתי לענות על מספר שאלות שאלח- נן אורן חוזר ומציבן: מדוע הצליחה דבורה "למשוך" את סיסרא למקום הקרב שבו בחרה ומדוע הוא "נמשך לשם"? ברק וצבאו המיליציוני חסמו את "שער" הכני- סה המערבית — הבלעדי, כמעט, מבחינ- תו של סיסרא — לאזור המרד ולבסיסו המוצק, הלוגיסטי והאנושי, שהיה מעברה המזרחי של פרשת המים הראשית של ארץ-ישראל המערבית והשתרע בינה

בשולי מבצע "תופת" (מערכות 292-293)

סא"ל בני מם

האלוף טל שלט על הכוחות עד לסיומה. בסוגיה זו הסתמכתי על תחקיר מחלקת היסטוריה שנערך לאחר המבצע. ב. בתיאור לחימתה של חטיבת הצנח-

פורמלית מידי האלוף עוזי נרקיס לידי האלוף ישראל טל, הרי שמעולם לא אירע כך. אלוף הפיקוד היה ונשאר מפקד הפעולה, אלא שבפועל, מרגע מסוים

בעקבות תגובות שקיבלתי על מאמרי מבצע "תופת" — קרב בגדה המזרחית של הירדן ברצוני להבהיר שני עניינים: א. אם הובן ממאמרי שהפיקוד הועבר

לפיכך פוצצו אנשי החטיבה את הרחוב הראשי של העיירה, שכלל 280 בתים, (ראה תמונה). הפיצוץ הסתיים בשעה 14.00, ובשעה 15.30, עברה החטיבה את גשר אלנבי מערבה.

העיירה נכבשה ע"י החטיבה כבר בשעות הבוקר, ומשלב מוקדם הורה אלוף הפיקוד לפנותה, שכך משבוצעה המשימה לא היה טעם בשהות נוספת בה, שעלולה הייתה לעלות בקרבנות.

זאת ועוד, על פי מספר המחבלים שנהרגו או נתפסו לא נראה היה שהמשך השהייה יביא ללכידת מחבלים נוספים.

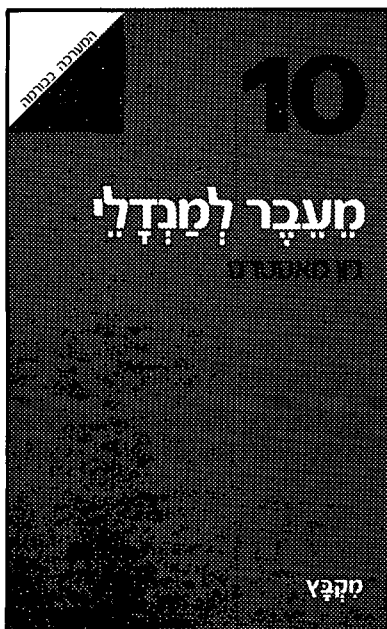
נים נאמר: "הלחימה נמשכה עד לשעה 11.00 ואז, על אף שטיהור העיירה טרם נסתיים, הוחלט משום מה להפסיק את הלחימה, לפוצץ חלק מבתי העיירה ולהסתלק". (עמ' 29)

ממשפט זה ניתן היה להבין כאילו החטיבה לא השלימה את משימתה. ולא היא!

ספרים חדשים מבית "מערכות"

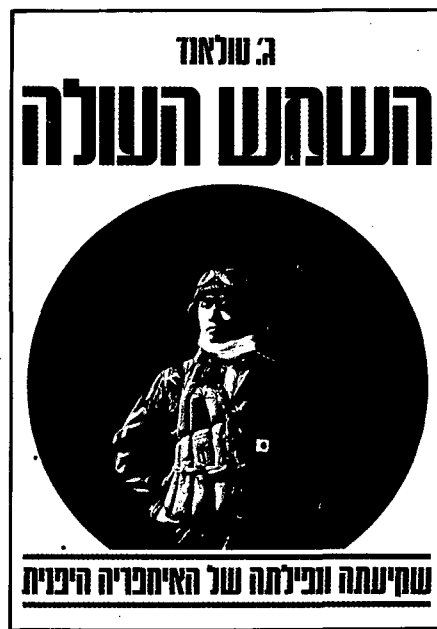

קשרי הגומלין בין הקונצפציה בחיל-האוויר המלכותי ובלופט-וואפה, תוך בחינת המתקפות האסטרטגיות של שני הצדדים. הספר סוקר בקצרה את קורותיהם של שני חילות-האוויר הללו מראשית מלחמת העולם הראשונה, עומד על המקורות להתפתחויות שחלו בלוחמה האווירית, ודן בנושאים הרלבנטיים גם לימינו.

סיפורו של המחבר על חלקו כחייל וכמפקד ב"צבא-ההודי" (הבריטי) במלחמת העולם השנייה, ועל השתתפותו בדכוי המרד הפרו-נאצי בעיראק ובקרבות נגד כוחות וישי בסוריה. זהו גם סיפורו של מערכה עקובה מדם, שניהלו הבריטים נגד היפנים בגיונגלים של בורמה.

במערכה על בורמה פיקד המחבר על אחת משלוש חטיבותיו העיקריות של אורד וינגייט. הוא מתאר את חוויותיו כמפקד העמל על בניין הכוח והנהגתו ועל שמירת המוראל ביחידה מותשת, ואף מביא את סיפורו האישי: סיפור אהבתו ונישואיו במהלך המלחמה.

ספרו המונומנטלי של ג'ון טולנד "השמש העולה" מגולל את סיפור דרכה של יפן משנת 1936 עד לכניעתה לאחר חורבן הירושימה ונגסאקי ב-1945. בפני הקורא נפרסת יריעה רחבה של הגורמים החברתיים, הכלכליים והפוליטיים שדחפו את המדינה לדרך שאין ממנה נסיגה - למלחמה האיומה בתולדות האנושות. גם מדיניות ארה"ב באסיה לא הייתה נקיה משגיאות, והדיפלומטיה האמריקנית תרמה את חלקה לפרוץ המלחמה.

הספר מגלה, כי גם לאחר שהונחתה המכה האטומית על יפן היו בטוקיו אנשים שסירבו להשלים עם עובדת תבוסתה במלחמה. אולם הקיסר היפני החליט, כי על יפן להיכנע, ועל חורבותיה של ארץ "השמש העולה" עוצבו מפה חדשה וסדר שונה לכל היבשת האסיאתית.

